

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิด
ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู

A COMPARATIVE STUDY OF CONCEPT OF THE BIRTH
IN THERAVADA BUDDHISM AND HINDUISM

พระครูเวฬุธรรมานุรักษ์ (บรรจง อภิภาโณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิด
ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู

พระครูเวฬุวรรณารักษ์ (บรรจง อภิญาโณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Comparative Study of Concept of the Birth
in Theravada Buddhism and Hinduism

Phrakhru Weruthammanurak (Banjong Apiñano)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Comparative Religion)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
B.E. 2558

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู” นี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา
เปรียบเทียบ

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร,ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ..... ประธานกรรมการ
(พระสุธีธรรมานุวัตร,ผศ.ดร.)

..... กรรมการ
(พระราชสิทธิมนูญี วิ.,ดร.)

..... กรรมการ
(พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม,ดร.)

..... กรรมการ
(ดร.แสวง นิลนามะ)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระราชสิทธิมนูญี วิ.,ดร. ประธานกรรมการ
พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม,ดร. กรรมการ
ดร.แสวง นิลนามะ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย .....
(พระครูเวฬุธรรมานุรักษ์ (อภิญาโณ))

- ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท
และในศาสนาฮินดู
- ผู้วิจัย : พระครูเวฬุธรรมานุรักษ์ (บรรจง อภิภาโณ)
- ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

- : พระราชสิทธิธมฺมณี วิ.,ดร. ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), อ.ม. (ศาสนา
เปรียบเทียบ), Ph.D. (Religious Studies)
- : พระมหามงคลกานต์ จิตธมฺโม,ดร. ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), พธ.ม.
(ปรัชญา), ศน.ด. (พุทธศาสนาและปรัชญา)
- : ดร.แสวง นิลนามะ ป.ธ.๗, พธ.บ. (ปรัชญา), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด.
(พระพุทธศาสนา)
- วันที่สำเร็จการศึกษา : ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาฮินดู และ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและการเกิดในคัมภีร์ศาสนาฮินดู ผลการวิจัยพบว่า

การเกิดเป็นมนุษย์ ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเกิดขึ้นของรูปร่าง ก่อเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่าขันธ ๕ อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มาประกอบกันเข้าแล้วเรียกตามบัญญัติว่า มนุษย์ หมายถึงตั้งแต่การปรากฏขึ้นของจิตหรือวิญญาณดวงแรกในครรภ์มารดาจนกระทั่งคลอดออกมาจากครรภ์แล้วดำรงชีวิตอยู่ต่อราบเท่าวาระสุดท้ายของชีวิต รวมระยะเวลาทั้งหมดดังกล่าวนี้เรียกว่าภพชาติหนึ่งของชีวิต ส่วนการเกิดในทัศนะของศาสนาฮินดูเกี่ยวกับจักรวาลและพระผู้เป็นเจ้า จะมีความสัมพันธ์กันด้วยการอธิบายพระผู้เป็นเจ้าในรูปจักรวาลและเชิงปรัชญา โดยเชื่อว่าพรหมเป็นบุคคลแรกที่เกิดขึ้นระหว่างเทพทั้งหลายเป็นผู้สร้างโลก รักษาโลก และสอนพรหมวิทยา กระบวนการกำเนิดจักรวาล และสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความมีอยู่จริงเหนือกาล และความมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้า หลังจากที่พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวาตมันหรือบุรุษ ยังเป็นเหตุให้สัตว์โลกเกิดมีสภาวะเป็นปัจเจกบุคคล คือความมีตัวตน ซึ่งเป็นผู้รู้ผู้กระทำ และผู้เสวยผลกรรม วิญญาณจึงเกิดมีขึ้น

คติความเชื่อของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์ที่เกิดตามคติความเชื่อที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนากล่าวว่า มนุษย์จุติมาจากอภิสสรพรหมที่หมดบุญ ทางศาสนาฮินดู ก็กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์ ในส่วนของทัศนะที่แตกต่างกัน ศาสนาฮินดูกล่าวว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้พระพรหมเป็นผู้สร้าง ส่วนพระพุทธศาสนา กล่าวว่าสรรพสิ่งล้วนเกิดจากเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน และดับไปเพราะเหตุปัจจัยนั้นดับลง

เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด แนวคิดที่เหมือนกันของทั้งสองศาสนา คือ มนุษย์เกิดมาจากพรหม ส่วนแนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวว่า กรรม (การกระทำ) เป็นเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าชีวิตมาเกิด บิดามารดามีเพศสัมพันธ์ มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู มีคันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญาน) มาเกิดในครรภ์ ทางศาสนาฮินดู กล่าวว่า ปรมาตมัน (ปุรุชะ) ที่เป็นต้นกำเนิดพิชพันธุ์ของชีวิต กล่าวคือ ลูกกรอกที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ โดยการนำเชื้อชีวิตใส่เข้าไปในกายสตรี ลูกกรอกนั้นก็จะบังเกิดเป็นมนุษย์

กระบวนการของการเกิด แนวคิดที่เหมือนกันทั้งสองศาสนา คือ มีความเชื่อว่าการที่บุคคลที่ได้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมที่ตนได้ปฏิบัติ นั้น ก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี หรือบุคคลที่ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญตบะอย่างแก่กล้าจนกระทั่งตัดรากของอริชาได้ก็จะต้องกลับมาเกิดอีก หากบุคคลกระทำแต่อกุศลกรรมการไปเกิดก็จะไปในทางต่ำ ส่วนแนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวว่า ชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไป สืบต่อกันด้วยเหตุปัจจัย สิ่งหนึ่งเกิดจึงทำให้อีกสิ่งหนึ่งเกิด สืบต่อกันดังห่วงโซ่ที่คล้องกันไว้มิได้ขาดตอน ส่วนทางศาสนาฮินดู มีทัศนะว่าทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระผู้สร้าง (พระพรหม) เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลาย

เป้าหมายของการเกิด แนวคิดที่เหมือนกันทั้งสองศาสนา คือ เรื่องของการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ในทางพระพุทธศาสนาก็คือการปฏิบัติจนบรรลุธรรมสูงสุดเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นการตัดภพตัดชาติไม่ต้องกลับมาเกิด ส่วนทางศาสนาฮินดูก็มีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า (พระพรหม) เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ นับเป็นจุดหมายสูงสุดของทั้งสองศาสนา ส่วนแนวคิดที่แตกต่างกัน คือ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการปฏิบัติที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทาทางสายกลางข้อปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนจนเกินไปและไม่ตั้งจนเกินไป ดำเนินด้วยปัญญานำไปสู่ปัญญาอันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือ ความดับกิเลส และความพ้นทุกข์ ได้แก่ มรรคมงคล ๘ โดยการเจริญสติปัญญา ๔ ส่วนศาสนาฮินดู มีการปฏิบัติของพวกสันยาสี คือ การปฏิบัติโยคะ ๔ ชั้น การประกอบตนให้ลำบาก คือ ความพยายามเพื่อบรรลุผลที่หมายด้วยวิธีธรรมชาติตนเอง เช่น การบำเพ็ญตบะต่าง ๆ ที่นิยมกันในหมู่นักบวชฮินดู

- Thesis Title** : A Comparative Study of Concept of the Birth in Theravada Buddhism and Hinduism
- Researcher** : Phrakhru Weruthammanurak (Bunjong Apiñano)
- Degree** : Master of Arts (Comparative Religion)
- Thesis Supervisory Committee**
- : Dr.Phrrajisitthimuni Pal IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Religious Studies)
  - : Dr.Phramah Mongkhonkan Titadhammo (Klangpanom) Pal IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies & Philosophy)
  - : Dr.Sawaeng Nilnama Pal VII, B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)
- Date of Graduation** : 24 November 2015

Abstract

This research has three of objectives namely, 1) to study concept of the birth appearing in Theravada Buddhist Scriptures 2) to study concept of the birth appearing in Hindu Scriptures and 3) to comparatively study of concept of the birth in Theravada Buddhist Scriptures and Hindu Scriptures. The result of study is found that :-

To be born a human being in the viewpoint of Buddhism, it is to be of *Nāma* and *Rūpa* which is caused of living form that is called *Khanda*: the five aggregates, they are, form, feeling, perception, mental formations, and consciousness. These are combined, and following the concept as man, it means the appearance of phenomenon of the first mind or consciousness in mother's womb until giving a birth to child and maintains his life as long as his final life. These are called one world of the life. Then, the birth in the viewpoint of Hinduism, it is concerned by universe and Gods. There is the condition with the explanation of Gods in the universe and philosophical, by believe that Brahma is the first one who was born between gods creating the world, protecting the world, and teaching the Brahma. The process of origin of cosmology and all livings were born by the Gods' intention, by His will be create all forms and mind for existence over all times and having power over all things. God had created the universe by himself. His condition has in body of all livings which is called Jivatman or soul, it is the cause of all beings to be individual

person who knows, does, and receives the result of kamma, so the life cycle was happened.

The belief of to be born a human being in Buddhism and Hinduism is not different, it is to say that human was born from Brahma, Buddhism believes that human was dead from *Ābhassarā-brahma*. Hinduism believes that all livings and beings in this world are created by Brahma. Buddhism said that the arising of this comes the arising of that, which is the conditionality, and this is fell, because that is fell.

The cause of to be born in both religions is the same concept, that is a man is from Brahma. Then the different concept is, Buddhism said that action is the cause of rebirth, father and mother live together, mother is in the menstruation (period), mother is pregnant (rebirth-consciousness). Hinduism said that Paramataman (Purusha) which is the origin of seeding of life, it is to say that soul that is in human's body by bringing to female's body, the soul will become a human.

The process of birth in both religions is the same concept, which is believed that one who has practiced meditation in the proper times will be born in good world, or one who practice meditation and practice the penance in advanced until he can cut the root of ignorance not return to reborn again. If the man has made evil, he will go the low world. Then, in the different concept, Buddhism says that life has raised because of the cause and fruit which is the condition each others. By the cause and effect, this rises, that rose, it has proceeded as the fetter hooking each others. Then, in Hinduism concept is everything is upon God (Brahma) who give the birth to all.

The result of birth in both religions is the same concept, the liberation of cycle of rebirth not become a human. Buddhism is the practice meditation until got enlightenment that is Arahanta, one who is the perfected, one who has gained insight into the true nature of existence, and will not be reborn. In Hinduism, there is the practice for becoming unity with God (Brahma), and will not become a human. This is the highest goal of both religions. The different concept in both religions, Buddhism taught the practice of the Middle Path, living with wisdom to lead the goal that is the cessation of defilement and the end of suffering e.g., the Eightfold Path, the development of four foundations of mindfulness. In Hinduism, there is the practice of Sanyasi, which is the four practices of Yoga, the self-mortification is to try for attaining the aim by self-torture such as the practice of penances, this is the population in Indian Yogi.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้ด้วยอุปการคุณจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริธำโน,ผศ.ดร.) คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ เจริญพรชอบคุณ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ และชี้ประเด็นต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระราชสิทธิธมฺนี วิ.,ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พระมหามงคลกานต์ จิตธมฺโม,ดร. ดร.แสวง นิลนามะ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์,ดร. พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร. รองคณบดี คณะพุทธศาสตร์ เจริญพรชอบคุณ ผศ.บุญมี แทนแก้ว ผศ.เฉลียว รอดเขียว ผศ.สมควร นียมวงศ์ ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี ผศ.กฤต ศรียะอาจ ตลอดจนทั้งคณาจารย์ที่ให้ความรู้ทั้งวิชาการและให้คำแนะนำในการศึกษา ทั้งระเบียบวิธีและแนวทางในการค้นคว้าทำวิจัย พระสมุห์พิจิตร ธมฺมวิจิโต คุณไชยา เสนแสนยา เจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ ที่กรุณาให้คำปรึกษา รวมทั้งช่วยติดต่อประสานงานทุกอย่าง เป็นไปด้วยความราบรื่นและเปี่ยมล้นด้วยกัลยาณธรรมทุกเวลา

ขอขอบคุณนิสิตร่วมห้องเรียนทุกรูป/ท่าน ที่กรุณาแบ่งปันข้อมูลตลอดระยะเวลา การศึกษาโดยเฉพาะ อาจารย์ธีรวัฒน์ มหิสฺสโร คุณพูนศักดิ์ ประสมสุข คุณธัญวรินทร์ ภักดีธนกิตต์ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลในการศึกษาและการทำวิจัยด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ทั้งแผนกทั่วไปและแผนกเกี่ยวกับหนังสือหายาก ที่เอื้อเฟื้อในการเข้าใช้ห้องสมุดด้วยมิตรไมตรีที่อบอุ่นยิ่ง

นอกจากนั้น ขอกราบขอบพระคุณ และอนุโมทนาขอบคุณเจ้าของผลงานด้านหนังสือ และงานวิจัยทุกชิ้นที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นเอกสารอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อำนวยพรโยมบิดา-มารดา ผู้ให้กำเนิดชีวิตมีลมหายใจสามารถที่จะดำเนินชีวิตได้ โดยเฉพาะพี่สาว คุณกลอยใจ พันธุ์ทรัพย์สาร (ประสมเชื้อ) ที่อนุเคราะห์ปัจจัยในการศึกษามาโดยตลอด รวมถึงครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ขอพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความดีงามทั้งปวง ได้ดำรงมั่น เพื่อประโยชน์แก่อกุศล เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก และแก่ชาวโลกตลอดกาลนาน เทอญ

พระครูเวฬุธรรมานุรักษ์ (บรรจง ประสมเชื้อ)

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตารางเปรียบเทียบ	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๒
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ คติความเชื่อเรื่องการเกิด	๑๔
๒.๒ เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด	๒๑
๒.๓ กระบวนการของการเกิด	๒๘
๒.๔ เป้าหมายของการเกิด	๓๒
๒.๕ บทสรุป	๓๗
บทที่ ๓ แนวคิดเรื่องการเกิดในศาสนาฮินดู	

๓.๑	คติความเชื่อเรื่องการเกิด	๓๙
๓.๒	เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด	๔๑
๓.๓	กระบวนการของการเกิด	๔๕
๓.๔	เป้าหมายของการเกิด	๕๒
๓.๕	บทสรุป	๕๙

บทที่ ๔ เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู

๔.๑	เปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องการเกิด	๖๑
๔.๒	เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด	๖๕
๔.๓	เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด	๖๙
๔.๔	เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด	๗๒
๔.๕	บทสรุป	๗๕

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๗
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๘๐

บรรณานุกรม	๘๑
------------	----

ประวัติผู้วิจัย	๘๕
-----------------	----

สารบัญตารางเปรียบเทียบ

ลำดับตารางที่

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องการเกิด	๖๔
ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด	๖๙
ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด	๗๒
ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด	๗๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คัมภีร์ที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาและนำมาอ้างอิงสำหรับการเขียนในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยกล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระสุตตันตปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๑๑๑-๑๔๐ หน้า ๘๓ - ๑๐๒ การอ้างอิงคัมภีร์ผู้วิจัยอาจกำหนด โดยกล่าวถึงชื่อคัมภีร์ ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๐๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต พระสุตตันตปิฎกภาษาไทย ข้อ ๒๕ หน้า ๔๐๒

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาเวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุपरูปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุपरูปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรคปาติ	(ภาษาบาลี)

สํ.นิ. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สห. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	องคฺตตรนิกาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคฺตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคฺตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	องคฺตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคฺตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฺฐก. (บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	องคฺตตรนิกาย	อฏฺฐกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฺฐก. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคฺตตรนิกาย	อฏฺฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี. (บาลี)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถรี. (ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (บาลี)	=	อภิธมมปิฎก	ธมฺมสงคฺคณิปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

การใช้อักษรย่อคัมภีร์อรรถกถาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด โดยระบุคำย่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/หน้า เช่น ที.ม.อ. (บาลี) ๑๑๔/๘๘ หมายถึง ทีฆนิกาย เล่ม ๔๔๗ หน้า ๑๘๒ เป็นต้น

อรรถกถาพระสุดตันตปิฎก

ที.ม.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมฺงคฺลวิลาสิณี	มหาวคคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
สํ.ม.อ. (บาลี)	=	สังยุตตนิกาย	สารตฺถปฺปกาสินี	มหาวคคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.อ. (บาลี)	=	องคฺตตรนิกาย	มโนรณฺปุรณิ	จตุกกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ฉก.อ. (บาลี)	=	องคฺตตรนิกาย	มโนรณฺปุรณิ	ฉกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.อ. (บาลี)	=	องคฺตตรนิกาย	มโนรณฺปุรณิ	ทสกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทอฏฺฐกถา		(ภาษาบาลี)

ค. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์ฎีกา

การใช้อักษรย่อคัมภีร์ฎีกาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงฉบับมหาจุฬารฎีกา ภาษาบาลี ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด โดยระบุค้าย่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/ข้อ/หน้า เช่น สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๕๔/๒๕๔ หมายถึง สารตถที่ปฎีกา เล่ม ๓ ข้อ ๕๔ หน้า ๒๕๔ เป็นต้น

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตถ.ฎีกา. (บาลี) = สารตถที่ปฎีกา (ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเกิดในชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่น่าศึกษามาก เพราะมนุษย์เรายังมีความหลงผิดมีความเข้าใจผิดว่าคนเราเกิดมาจากธรรมชาติโดยอาศัยพ่อแม่อย่างเดียวนั้น ไม่ต้องอาศัยปฏิสนธิวิญญานที่ยังลงสู่ครรภ์ของมารดาในไข่ที่ผสมเชื้อของบิดา คือเข้าใจว่าคนเราไม่ได้เกิดจากปฏิสนธิวิญญานนั่นเอง เพราะเชื่อว่าตายแล้วสูญ หรือมีความเข้าใจว่าความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ เกิดมาจากสมองเป็นผลของสมอง สมองเป็นผู้มองเห็น เป็นผู้ได้ยินมนุษย์เรานั้นตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสิ่งที่มนุษย์ทุกคนตั้งความหวังในการทำบุญสร้างกุศลคุณงามความดีหรือการกระทำความดีต่าง ๆ นั้นก็เพื่อให้ตนได้รับความสุขสบายทั้งในชาตินี้และชาติหน้า หรือเมื่อยามที่ละจากโลกนี้ไปแล้ว ในพระพุทธศาสนาถือว่าคติคือที่ไปหลังความตายนั้นไม่สามารถคาดการณ์หรือเดาไว้ได้ล่วงหน้าว่า เส้นทางของชีวิตหลังความตายนั้นเราจะเลือกเดินไปทางไหน ระหว่างตกสู่อายกลับมาเป็นมนุษย์อีก หรือจุติแล้วไปปฏิสนธิเกิดเป็นเทวดาเสวยสุขบนสวรรค์ชั้นฟ้า ถึงแม้ว่ามนุษย์ไม่อาจคาดการณ์ในภพภูมิหรือคติที่ไปในภายภาคหน้าได้ แต่มนุษย์สามารถเลือกที่จะกระทำความดีได้อยู่ที่ว่ากรรมที่มนุษย์เรากระทำหรือประกอบนั้นเป็นกรรมฝ่ายไหน ถ้าเป็นฝ่ายกุศลกรรมคือการกระทำที่เป็นฝ่ายดีก็เป็นบุญกุศล คุณงามความดีนั่นเองที่นำพาเราไปสู่สุคติภูมิหรือภพภูมิที่ดีมีสวรรค์เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ามนุษย์เราประกอบแต่อกุศลกรรมคือการกระทำในทางที่ไม่ดี ก็เป็นเหตุให้บาปกรรมเหล่านั้น นำพาเราไปสู่ทุคติภูมิ ภูมิที่ได้รับแต่ความลำบากมีเปรต อสุรกายเหล่านี้เป็นต้น ภพภูมิหรือคติที่ไปหลังความตายนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้มีการแบ่งออกเป็น ๓ ภพภูมิใหญ่ ๆ ประกอบไปด้วย (๑) อายตภูมิ (๒) มนุสสโลก และ (๓) เทวโลกหรือสรวงสวรรค์ และในภพภูมิใหญ่ทั้ง ๓ นั้น ก็ยังประกอบไปด้วยลำดับชั้นหรือแดนต่าง ๆ อีกมากมาย รวมถึงมีความแตกต่างทั้งในเรื่องของสถานที่ความเป็นอยู่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งนี้สุดแต่การกระทำหรือกรรมที่มนุษย์ได้กระทำไว้มาก่อนที่มีชีวิตอยู่จะนำพาไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ เหล่านี้^๑

พระพุทธศาสนาเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และพระพุทธองค์ก็ตรัสเรื่องปฏิจ-สมุปบาทอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ซึ่งว่าด้วยเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดที่นับเนื่องอยู่ในหลักธรรมข้อนี้ด้วย เพื่อชี้ให้เห็นว่าชีวิตที่ยังไม่สิ้นกิเลส นั้น จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกไม่รู้จบสิ้น ทรงอาศัยพระกรุณาธิคุณโปรดมวลมนุษย์ให้รู้ให้เข้าใจถึงคุณค่าและความยากลำบากของการเกิดเป็นมนุษย์ ตั้งแต่สมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์จนกระทั่งพระองค์ดับขันธปรินิพพาน มวลมนุษย์ผู้ไม่รู้แจ้งในชีวิต ทั้งยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในความเป็นมนุษย์นั้นมีอยู่มาก เช่นว่า ชีวิตมนุษย์นี้เกิดขึ้นมาเพื่ออะไร

^๑ ศรวฒน์ ปริยัติเมธี, เลือกชีวิตหลังความตายได้ด้วยตนเอง, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๑), หน้า ๕๓.

เกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรทำให้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะอะไรจึงเกิด ปัญหาเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ก็ยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ไม่รู้จบ แม้วิทยาศาสตร์ได้ทำการทดลองถึง เหตุปัจจัยแห่งการเกิด แต่ก็ยังไม่ได้อธิบายที่จะทำให้ความสงสัยหมดลงไป มีเพียงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ทรงทราบถึงเหตุปัจจัยเหล่านี้”^๒

สำหรับศาสนาฮินดูนั้น ในคัมภีร์อุปนิษัตกถาวยืนยันเรื่องการเกิดไว้อย่างชัดเจน โดยถือว่าการเกิดของสัตว์เป็นเช่นเดียวกับการงอกขึ้นของข้าวเปลือกเป็นทฤษฎีในเชิงเหตุผลนิยม การตายและการเกิดสัมพันธ์กันอยู่ที่อาตมัน เมื่อร่างกายแตกดับ วิชาตมัน (อาตมัน) ก็จะเคลื่อนออกจากร่างเก่าไปอาศัยอยู่ในร่างใหม่ เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดเก่าแล้วสวมใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ ต่อมาในสมัยพราหมณ์เกิดคำสอนว่ามีเทพองค์หนึ่งเป็นใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งหลาย เรียกว่าพระผู้เป็นเจ้า หรือพระพรหมเป็นผู้ที่สร้างโลกรวมทั้งเทพเจ้าทั้งหลาย และในสมัยต่อมาก็มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือและลัทธิพิธีมาโดยลำดับทุกระยะ จากศตวรรษหนึ่งไปยังศตวรรษหนึ่ง กล่าวคือได้เทวดาใหม่ ๆ มาเพิ่มเติม เช่น พระวิษณุ และพระศิวะ ส่วนเทวดาเก่าในสมัยพระเวทก็ลดความสำคัญลงเช่นพระอินทร์ บางองค์ถูกทอดทิ้งเช่นพระอัคนี พระวรุณ เป็นต้น ต่อมานักปราชญ์พราหมณ์คนสำคัญคือคังกราจารย์เห็นว่าพราหมณ์จะอยู่ไม่ได้เนื่องจากคนหันไปฟังคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น แม้แต่พราหมณ์เองคังกราจารย์จึงไปศึกษาคำสอนของพุทธศาสนาแล้วเอามาดัดแปลงเข้ากับศาสนาพราหมณ์ แล้วแบ่งคำสอนเลียนแบบพุทธว่า ตรีมูรติ ซึ่งแปลว่า รูปสาม สอนว่าเทพเจ้าที่สำคัญมี ๓ องค์ คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ เทพเจ้าทั้ง ๓ องค์นี้ แท้จริงเป็นองค์เดียวกัน แต่แบ่งภาคออกเป็น ๓ องค์เพื่อทำหน้าที่ ๓ ประการ คือ (๑) พระพรหม มีหน้าที่สร้างสรรค์ (๒) พระวิษณุ มีหน้าที่ทำนุบำรุง และ (๓) พระศิวะ มีหน้าที่ทำลาย^๓

อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนานั้น ถึงแม้จะเป็นศาสนาอเทวนิยม คือไม่เชื่อในพระเจ้า ไม่มีเทพเจ้าสูงสุดผู้บันดาลความเป็นไปต่าง ๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยอมรับในความมีอยู่จริงของเทวดา แต่ไม่ใช่เพื่อการอ่อนวอนขอร้องให้ได้ในสิ่งที่ตนประสงค์ หรือให้เทวดาเป็นผู้บันดาลให้มนุษย์ได้รับความสุขและพ้นไปจากความทุกข์ทั้งปวง แต่ศาสนาพุทธมีเพียงพระพุทธเจ้าผู้ทรงหยั่งรู้สังขาร และนำความจริงที่พระองค์ทรงค้นพบมาแล้วนั้นมาเผยแผ่ให้กับผู้คนในโลกได้รับทราบพระพุทธศาสนาถือคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นระบบปฏิบัติอันประเสริฐที่จะสามารถนำไปสู่ความดับทุกข์ของมนุษย์ และพระพุทธศาสนา ถือว่าเทวดาเป็นขบวนการหนึ่งของสังสารวัฏ แต่เป็นสุคติภพ เป็นสัตว์ที่อยู่ในภพที่ด้อยอายุยืนยาวและมีอานุภาพมากกว่ามนุษย์ธรรมดา แต่ด้อยกว่าอริยชน ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นได้จำแนกเทวดาออกเป็น ๓ ประเภท คือ (๑) สมมติเทพ หมายถึง เทพโดยสมมติ ได้แก่ พระราชา เจ้าฟ้ามหากษัตริย์รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ล้วนจัดเป็นสมมติเทพ (๒) อุปัตติเทพ หมายถึง เทวดาชนิดโอปปาติกะ ผู้เกิดอุบัติบนสวรรค์ชั้นต่ำบ้างสูงบ้างตามบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญมา ไม่มีพ่อไม่มีแม่ โตเป็นหนุ่มสาวทันที เทพบุตรมีวัยประมาณอายุ ๒๐ ปีตลอด เทพธิดามีวัยประมาณอายุ ๑๖ ปีตลอด เทวดาเหล่านี้ เคยสร้างสมบุญกุศลเอาไว้เมื่อครั้งยังเป็น

^๒ พระมหาอุทัย ภูริเมธี, *กว่าจะเกิดเป็นคน*, (กรุงเทพมหานคร : ภาพการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐.

^๓ โจเซฟแกร์, *ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร*, แปลโดย พัน ดอกบัว, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๙.

มนุษย์หรือสัตว์ บุญกุศลนั้นจึงนำส่งให้อุบัติเป็นอุบัติเหตุไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาเหมือนมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่เหมือนสัตว์เดียรัจฉานบางพวก และ (๓) วิสุทธิเทพ หมายถึง พระอรหันต์ผู้จิตปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์อยู่เสมอ และยอมเป็นที่พึ่งอันประเสริฐของสรรพสัตว์ทั้งหลาย วิสุทธิเทพนี้มีจิตใจที่สูงกว่าพวกสมมติเทพและอุบัติเหตุ เพราะที่ท่านมีคุณธรรมสูงกว่า^๔

จากการศึกษาในเบื้องต้น ผู้วิจัย พบว่า ชาวพุทธและคนทั่วไปให้ความสนใจเกี่ยวกับการเกิด ที่เชื่อมโยงแนวคิดดั้งเดิมของศาสนาฮินดูในเรื่องการเกิด หรือชีวิตในลักษณะของอาตมันแบบศาสนาฮินดูเข้ามาปะปนกับแนวคิดเรื่องการเกิดในพุทธศาสนาจนแยกแยะไม่ออกว่า แท้ที่จริงแล้วการเกิดในคัมภีร์พระพุทธรศาสนามักการเกิดในคัมภีร์ศาสนาฮินดูมีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร ทั้งในแง่ของการอธิบายตามหลักวิชาการและในแง่ของกระบวนการรับรู้ของคนทั่วไป งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจในเรื่องมิติของการเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องกันและความแตกต่างกันให้ประจักษ์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาฮินดู
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาทกับการเกิดในคัมภีร์ศาสนาฮินดู

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ทำให้ทราบแนวเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาทว่าเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาฮินดูว่าเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาทกับการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาฮินดู ว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์เชิงประเด็นเปรียบเทียบ ดังนี้

- ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท เฉพาะอัครคัมภีร์สุตตร และมหาตัมหาสังขยสุตตร

^๔ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๓๑๔.

ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อต้องการสืบค้นให้ทราบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องการเกิดของมนุษย์ คติความเชื่อเรื่องการเกิด ปัจจัยที่ทำให้เกิด กระบวนการของการเกิด เป้าหมายของการเกิด

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหาในคัมภีร์ศาสนาฮินดู

สืบค้นในคัมภีร์ศาสนาฮินดู คัมภีร์อุปนิษัท ที่เกี่ยวข้องเพื่อต้องการสืบค้นให้ทราบเรื่องการเกิดที่กล่าวว่าสรรพสิ่งล้วนแต่ประกอบด้วยวิญญาณ คติความเชื่อเรื่องการเกิด ปัจจัยที่ทำให้เกิด กระบวนการของการเกิด เป้าหมายของการเกิด

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านการเปรียบเทียบ

ผู้วิจัยเน้นการเปรียบเทียบประเด็น แนวคิดเรื่องการเกิดของมนุษย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และการเกิดในคัมภีร์ศาสนาฮินดู มีเหตุปัจจัยอย่างไรบ้าง กระบวนการของการเกิดในทีใดบ้าง และเป้าหมายของการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ทั้งสองศาสนาโดยเน้นกระบวนการอธิบายสืบค้นข้อมูล

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

คัมภีร์ หมายถึง เอกสารคำสอนหลักของศาสนา ในงานวิจัยนี้ ในส่วนของพระพุทธศาสนา หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ในส่วนของศาสนาฮินดู หมายถึง คัมภีร์อุปนิษัท

การเกิด หมายถึง การที่เป็นขึ้น มีขึ้น การคลอดจากครรภ์ การกำเนิด

มนุษย์ หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง

กรรม หมายถึง การกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็น กุศล อกุศล ที่ประกอบด้วยเจตนา

โลก หมายถึง แผ่นดิน สัตว์ทั่วไป มนุษยชาติ คน พื้นดิน ฟ้า และอากาศทั้งหมดซึ่งสัตว์ทั้งปวงอยู่

อาตมัน หมายถึง ลมหายใจ แก่นแท้ วิญญาณหรือตัวตน

พรหมัน หมายถึง ความมอกกงาม ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า

ชีวาตมัน หมายถึง ตัวตนย่อย หรือวิญญาณที่มีอยู่ในสิ่งที่มีชีวิต

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑) **ท่านพุทธทาส** กล่าวว่า โลกหกคะเมนเพราะขาดเรื่องวิญญาณ โลกมนุษย์นั้นหันหลังกลับเพราะไม่มีคำว่า “วิญญาณ” ในทฤษฎีกำเนิดชีวิตของสรรพสิ่งซึ่งมีแต่ความคลุมเครือ ผู้ที่เชื่อก็เพราะว่าไม่รู้จริงไม่ได้ติดตามไม่รู้ข้อมูลตรง แต่รู้จักการตัดต่อเรื่องการทำเรื่องให้ง่ายต่อการประชาสัมพันธ์ เพราะวิวัฒนาการจากธรรมชาติ วิญญาณธาตุนั้น จิตเป็นประธาน จิตเป็นใหญ่ มีความสงบมีเสรีภาพสันติภาพเป็นหลัก ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้ได้ถือการอยู่รอดของชีวิตเป็นใหญ่เป็นวิวัฒนาการของตัวกูของกูหรือวิวัฒนาการของความหลงหรืออวิชชาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น วิญญาณ ในความหมายของวิทยาศาสตร์ หมายถึง อนุภาคหรือทุกอนุภาคต่างก็กำลังเคลื่อนที่ เกิดดับในความว่าง กล่าวอีกนัยหนึ่ง นักวิทยาศาสตร์เข้าใจสัจธรรมแห่งอนัตตาว่าเป็นที่เกิดคุณสมบัติของอนุภาคทั้งปวง

เพียงแต่ไม่มีคำว่า วิญญาณ อยู่ในความรู้วิทยาศาสตร์ จึงปราศจากประโยชน์ที่ว่าจิตทั้งปวงกำลังเกิดดับ ในความว่าง วิญญาณ ในความหมายของนักปรัชญาทั้งฝ่ายตะวันตกและตะวันออก หมายถึง ปรมาตมัตตา คืออัตตาชั้นละเอียด สุขุมลึกซึ้งอย่างยิ่ง ยากที่จะเข้าใจได้ นักปรัชญาฝ่ายตะวันออก เรียกว่า อาตมัน พรหมัน หรือ ปรมาตมัน นักปรัชญาฝ่ายตะวันตก เรียกว่า พระเจ้า^๕

๒) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงไว้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์หรือสิ่งของเป็นรูปธรรม นามธรรม เป็นวัตถุ หรือเป็น เรื่องจิตใจ ไม่ว่าชีวิตหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็น เรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ ธรรมดาที่ว่านี้มองด้วยสายตาของมนุษย์ เรียกว่า กฎธรรมชาติ เรียกใน ภาษาบาลีว่า นิยาม แปลว่ากำหนดอันแน่นอน ทำนองหรือแนวทางอันแน่นอน หรือความเป็นไป อันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้น ๆ แล้ว ก็จะมีความเป็นไป อย่างนั้น ๆ แน่นนอน”^๖

๓) พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนากับศาสตร์ สมัยใหม่ว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธว่าไม่มีพระเจ้า ผู้วางระเบียบแบบแผนในจักรวาล ความเป็น ระเบียบแบบแผนเป็นเพียงนิยามหรือกฎธรรมชาติ ๕ ประการ คือ

๑. อุตุนิยาม คือ กฎแห่งฤดูกาลหรือกฎที่กำกับการโคจรของดวงดาวในท้องฟ้า กฎ ธรรมชาติที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่นน้ำขึ้น น้ำลง ฟ້าร่อง ฟ้าผ่า กฎแรงโน้มถ่วงของโลก ปัจจุบันก็คือกฎทางฟิสิกส์ที่กำกับการเป็นไปของสิ่งที่ไม่มีชีวิต

๒. พีชนิยาม คือ กฎของเมล็ดพันธ์ หรือกฎทางชีววิทยาที่กำหนดให้สิ่งมีชีวิตทั้งพืช และสัตว์สืบต่อลักษณะเฉพาะไปยังลูกหลาน เช่น มะม่วงออกลูกเป็นมะม่วง ลิงออกลูกเป็นลิง ทั้ง มนุษย์ สัตว์ และพืชทั้งหลายสืบต่อเนื่องกันไป

๓. จิตนิยาม คือ กฎเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น จิตเกิดดับเป็นกระแสจิต มี เครื่องประกอบคือเจตสิกที่เกิดดับพร้อมกับจิต กฎเกี่ยวกับการทำงานของจิต เรียกว่า กฎทาง จิตวิทยาในปัจจุบัน

๔. กรรมนิยาม คือ กฎแห่งเหตุและผลที่กำกับการเป็นไปของชีวิตมนุษย์ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มนุษย์เจริญหรือเสื่อมเพราะการกระทำ

๕. ธรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่กำหนดความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่อิงอาศัยกัน และกันเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย นั่นก็คือหลักปฏิจจุสมุปบาท กฎธรรมชาตินี้ ถือเป็นกฎที่ใหญ่ที่สุดที่ ครอบคลุมกฎทั้ง ๔ กฎ ๔ ข้อแรกแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กฎทางรูปธรรม (พีชนิยามและอุตุนิยาม) และ กฎทางนามธรรม (จิตนิยามและกรรมนิยาม)^๗

^๕ พุทธศาสนิกฯ (เจื้อม อินทปญโญ), **ธรรมโฆษณอรรถาณุกรม**, (กรุงเทพมหานคร : สอนอุมมุลนินิ, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘๐.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๒.

^๗ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**, พิมพ์ ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หจก. ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

๔) **สุนทร ฤกษ์** ได้กล่าวว่า วิญญาณสากล (Universal Soul) วิญญาณสากลมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปรมาตมัน” ซึ่งเป็นคำบัญญัติเพื่อใช้เรียกวิญญาณสากลโดยเฉพาะ ส่วนคำว่า “พรหมัน” เป็นคำที่แสดงถึงความจริงสูงสุด (Ultimate reality) เป็นพื้นฐาน และเป็นต้นกำเนิดสรรพสิ่งในสากลจักรวาล พรหมันในคัมภีร์อุปนิษัทมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ พรหมันในลักษณะที่เป็นอูตรภาวะ (Transcendent) และในลักษณะที่เป็นอันตรภาวะ (Immanent) ในแง่ที่เป็นอูตรภาวะ พรหมันอยู่ในฐานะดำรงอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง เรียกว่า “ปรพรหม” อันเป็นการพูดถึงพรหมัน ในแง่โลกุตตระ (Acosmic) คือ เป็นสิ่งสมบูรณ์ที่ปราศจากคุณสมบัติทุกอย่าง (นิรคุณะ) ปราศจากคุณวิเศษทั้งปวง (นิรวิเศษ) และไม่อาจอธิบายได้ด้วยคำพูด หรือภาษา (อนิรวจนียะ) ส่วนในแง่ที่เป็นอันตรภาวะ พรหมันเป็นภาวะที่ดำรงอยู่ในสิ่งทั้งปวงเรียกว่า “อปรพรหม” หรือ “อิศวร” พรหมันในลักษณะนี้เป็นการพูดถึงในแง่โลกียะ (Cosmic) คือ เป็นสิ่งที่ประกอบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติที่ทั้งหมด (สคุณ) และถึงพร้อมด้วยคุณวิเศษทุกอย่าง (สวิเศษะ)^{๘๘}

๕) **แสง จันทรงาม** ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ทางจิต ไว้ว่า วิญญาณย่อย (Individual Soul) วิญญาณย่อยมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ชีวาตมัน” หรือ “อาตมัน” ซึ่งเป็นคำบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เรียกวิญญาณในส่วนย่อยโดยเฉพาะ เป็นอมตภาพเป็นตัวตนที่แท้จริงของคน ทั้งเป็นแกนกลางของชีวิตที่อยู่อาศัยในกายแต่เป็นอิสระจากร่างกาย อาตมันเป็นคำที่แสดงถึงความเป็นวิญญาณเที่ยงแท้ ที่เนื่องอยู่ในสรรพสิ่ง กล่าวคือในบรรดาสรรพสิ่งที่สามารถรับรู้ด้วยจิต ปัญญา และเหตุผลทั้งหมดล้วนแต่มีอยู่เพื่ออาตมัน และรับใช้อาตมันทั้งสิ้น “อาตมัน” เป็นสิ่งที่สถิตอยู่ในสิ่งเหล่านี้ และทำให้สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่อย่างมีความหมาย แต่กระนั้น สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ใช่ออาตมัน อาตมันเป็นสิ่งดำรงอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ อาตมันอยู่ในฐานะเป็นอันตัสัจจะเช่นเดียวกับพรหมันหรือวิญญาณสากล^{๘๙}

๖) **พลุหลวง** ได้กล่าวถึงพรหมในเทวโลก สรุปได้ว่า ในอินเดียสมัยบุรพกาล เชื่อในพระเจ้าองค์เดียวคือพรหม โดยถือว่าพระองค์เป็นวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นปรมาตมัน ซึ่งเป็นผู้สร้างจักรวาลและสากลจักรวาลขึ้นมา พระองค์เกิดจากฟองไข่แห่งโลกีย์ สภาวะแรกดำรงเพศเป็นฤาษีหรือพระชาติ จัดเป็นปฐมฤาษีแห่งโลกานุโลก ทรงสร้างโลกโดยใช้เวลาเพียงวันเดียวของพรหม ซึ่งเทียบเท่ากับสองหมื่นหนึ่งพันหกร้อยล้านปี ครั้นตกกลางคืนซึ่งเป็นเวลาที่พรหมนอนหลับ โลกก็ถูกอำนาจธาตุไฟทำลายเป็นเช่นนี้ทุกวัน นับเวลาได้ ๑๐๐ ปีของพรหม จึงจะถึงอายุขัยของพรหม ซึ่งทั้งโลกและพรหมเองก็ถึงกาลอวสานและเริ่มต้นที่กำเนิดจากไข่ดังที่เคยเกิดในครั้งแรก^{๙๐}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) **พระมหาพวน ขนดิโร (ลิตี)** ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องวิญญาณในทัศนะของพุทธศาสนิกชนกับอริสโตเติล” สรุปความได้ว่า โดยความเป็นจริง “ชีวิต” ก็คือ

^{๘๘} สุนทร ฤกษ์, **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๑.

^{๘๙} แสง จันทรงาม, **ปรากฏการณ์ทางจิต**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสินค้า, ๒๕๒๔), หน้า ๒.

^{๙๐} พลุหลวง, **เทวโลก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๗-๒๕๕.

ร่างกายกับวิญญาณที่อยู่ร่วมกัน มิได้หมายความว่ามืออยู่เป็นแห่งเป็นก้อนเป็นคุ่นเดียวกันเช่นนั้น ตลอดไป แต่มืออยู่อย่างเกิดดับติดต่อกันเป็นสันตติ สังเกตง่าย ๆ เช่น ผม เล็บ มิใช่เป็นสิ่งเดียวกัน ตลอดปีจะมีเซลล์ใหม่เข้ามาแทนที่เซลล์เก่าอยู่ตลอดเวลา สรุปความว่า พระพุทธศาสนาเป็น วิทยาศาสตร์ทางจิตหรือทางวิญญาณ ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณเป็น ตัวตนอย่างเหนียวแน่นตลอดมา จนกระทั่งพระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นในโลก พระองค์ได้ทรงค้นหาความจริงในเรื่องนี้ด้วยวิธีการวิจัย (Research) และก็ค้นพบว่าวิญญาณที่เป็นตัวตน โดยแท้จริงไม่มีพระองค์ จึงได้ตั้งกฎแห่ง “อนัตตา” นับว่าเป็นผลงานชิ้นโบแดงของมนุษย์ที่สามารถเอาชนะความทุกข์ได้โดย สิ้นเชิง ซึ่งไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก ขอร้องต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมีพระผู้เป็นเจ้า และเทวดาเป็น ต้น พระองค์ทรงค้นคว้าพบด้วยวิธีวิเคราะห์ (Analysis) เหมือนทางวิทยาศาสตร์ ได้พบพลังงาน ปริมาณเช่นกัน พระพุทธเจ้าตรัสว่าการที่มนุษย์ส่วนมากมีความเชื่อฝังใจในเรื่องวิญญาณที่เป็นตัวตน มีเจตภูตเป็น (อันทานุทิล) และไม่เข้าใจในเรื่องอนัตตา รวมว่าหลักอนัตตาของพระพุทธเจ้านั้น ปฏิเสธทั้งสังขตธรรม และอสังขตธรรม ว่าเป็นอนัตตา หมายความว่าธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา นั้นเอง^{๑๑}

๒) พระจาดูรงค์ อาจารย์สุโก (ชูศรี) ได้ทำวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดเรื่องธาตุในพุทธปรัชญาเถรวาท” ความสำคัญของธาตุพบว่าสิ่งทั้งหลายล้วนประกอบเข้าด้วยธาตุทั้งสี่ที่มีชีวิตหรือไม่ มีชีวิต ธาตุเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดเอกภพจักรวาล และธาตุเป็นองค์ประกอบของ มนุษย์สัตว์และพืช สิ่งทั้งหลายในโลกหรือเอกภพที่หมายถึงโลกอันเป็นพื้นดินนี้ การดำรงอยู่หรือมี อยู่ของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ธาตุมีความสำคัญต่อการเป็นสิ่งหนึ่งหรือสิ่งแรกเริ่มในการทำให้เกิดหรือมี ขึ้นของสิ่งมีชีวิต หากปราศจากธาตุอันหมายถึงธาตุพื้นฐานทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือสิ่งที่เป็น ธาตุอื่น ๆ แล้ว สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะมีชีวิตหรือจะสามารถดำรงอยู่ไม่ได้ โดยความหมายหรือนัยของ ธาตุ (Element) นั้น มนุษย์ย่อมประกอบด้วยธาตุ ๔ ประการคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นพื้นฐาน แต่ วิทยาศาสตร์เชื่อว่าวัตถุหรือสสารก่อให้เกิดสิ่งที่มีชีวิต วัตถุเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่แรกเริ่มของสิ่งที่มีชีวิต ทั้งหลาย และค่อย ๆ วิวัฒนาการจนก่อให้เกิดสิ่งที่มีชีวิตต่าง ๆ แตกต่างจากพุทธปรัชญาที่เห็นว่าชีวิต ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมีไม่เพียงอาศัยธาตุ ๔ เท่านั้น ที่เป็นองค์ประกอบหลักทำให้มนุษย์เกิดขึ้นมา ได้หรือค่อย ๆ วิวัฒนาการ หากแต่ยังมีจิตหรือวิญญาณเป็นองค์ประกอบหลักร่วมด้วยเช่นกัน เช่น การเกิดขึ้นของมนุษย์เป็นต้น^{๑๒}

๓) พระมหาธีรธรรม ธรรมโร (แสงสีสม) ได้กล่าวถึงกรรมและการเกิดใหม่ไว้ในงานวิจัย เรื่อง “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ” พบว่า การให้ผลของ กรรมนั้น ก็จะเป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรม ใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมได้รับผล แห่งกรรมนั้น” ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่า กรรมนั้นสามารถให้ผลได้ในชาตินี้และชาติหน้า

^{๑๑} พระมหาพวน ขนติธโร (ลีตี), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องวิญญาณในทัศนะของพุทธทาส ภิกขุกับอริสโตเติล”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย), ๒๕๔๖.

^{๑๒} พระจาดูรงค์ อาจารย์สุโก (ชูศรี), “วิเคราะห์แนวคิดเรื่องธาตุในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

และการให้ผลของกรรมจะเป็นไปใน ๒ ทาง คือ ผลทางนามธรรมและผลทางรูปธรรม ผลทางนามธรรม ได้แก่ ความบริสุทธิ์ผ่องใส ของจิตใจที่เกิดจากการทำดี และความเศร้าหมองของจิตใจที่เกิดจากการทำชั่ว ส่วนผลทาง รูปธรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิด (การเกิดใหม่) ในภพภูมิต่าง ๆ ๓๑ ภูมิ กล่าวคือ ถ้ากรรมดี ให้ผล ก็จะนำไปเกิดในสุคติภูมิ ได้แก่ การได้ไปเกิดใน กามสุคติภูมิ ๗ รูปาวจรภูมิ ๑๖ และอรูปราวจรภูมิ ๔ แต่ถ้ากรรมชั่วให้ผล ก็จะนำไปเกิดในทุคติภูมิ ได้แก่ การได้ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มินรก เป็นต้น ซึ่งการให้ผลของกรรมที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ นี้ กรรมและการให้ผลของกรรม (การเกิดใหม่) จะมีความสัมพันธ์กับหลักกรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ กรรมสัมพันธ์กับหลักปฏิจจสมุปบาท ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท ซึ่งจะเห็นได้ชัดเมื่อแยกส่วนในกระบวนการนั้นออกเป็น ๓ คือ กิเลส กรรม และวิบาก กรรมสัมพันธ์กับหลักนิยาม ๕ ในฐานะที่เป็นนิยามหนึ่งใน นิยาม ๕ ที่แยกออกจากธรรมนิยาม เรียกว่า กรรมนิยาม กรรมสัมพันธ์กับหลักวิชา ๓ ในฐานะที่เป็นหลักฐานหรือเป็นพยานบุคคลที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคคลบำเพ็ญเพียรทางจิต จนบรรลุวิชา ๓ แล้ว ย่อมสามารถมองเห็นการเวียนว่ายตายเกิดทั้งที่เป็นอดีตและอนาคตของสัตว์ทั้งหลายได้จริง โดยวิชา ๒ ในวิชา ๓ อย่าง ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ การระลึกชาติก่อนได้ ใช้ตรวจสอบการเวียนว่ายตายเกิดในอดีตชาติของสัตว์ทั้งหลาย จตุปปาตญาณ การรู้จักกำหนดจุดติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ใช้ตรวจสอบการเวียนว่ายตายเกิดในอนาคตของสัตว์ทั้งหลาย^{๑๓}

๔) พระมหาสมพงษ์ สุขุมโล (สิงห์สุพรรณ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “สังสารวัฏ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า สังสารวัฏและการเวียนว่ายตายเกิดนี้ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ และชีวิตทัศน์ในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับปัญหาชีวิตทุกแห่งทุกมุม ทำให้ไม่หดหู่ย่อใจในชะตาชีวิตของตนเอง ความทุกข์และความรุ่งเรือง ล้มเหลวในชีวิตของแต่ละคน ล้วนแต่เป็นผลรวมแห่งกรรมของตน หรือกรรมแห่งหมู่คณะของตน จะได้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ทำให้เห็นว่าการเกิดของเรามีความหมาย ทำให้หายมงงาย ช่วยคลี่คลายความคับข้องใจในความสับสนของชีวิต พุทธศาสนิกชนควรเรียนรู้และทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง^{๑๔}

๕) พระมหาวิระ หอมไกล ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบภาวะของจิตในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูต่อการตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด” สรุปความได้ว่าธรรมชาติของจิตตามหลักพุทธศาสนา จิตนั้นเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์มาแต่เดิมแต่เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสที่จรเข้ามา ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ ใจเป็นเหตุแห่งความสุขและความทุกข์ ความเจริญและความเสื่อมทุกอย่าง การแก้ปัญหาทั้งหมดต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาพัฒนาด้านศีลธรรมก่อน เพราะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยสอนให้คนเรามีความเข้าใจและเห็นความสำคัญในด้านศีลธรรม พยายามปฏิบัติกาย วาจา ใจ ผีกลนอบรมให้มันคงทำใจให้บริสุทธิ์และสะอาดอยู่เสมอ ศึกษาให้เข้าใจสภาพของปัญหาทุกอย่าง และ

^{๑๓} พระมหาธีรธรรม ธรรมโร (แสงสีสม), “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๔} พระมหาสมพงษ์ สุขุมโล (สิงห์สุพรรณ), “สังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๘.

เจริญวิปัสสนาอบรมให้รอบรู้ในกองสังขารตามความเป็นจริง ย่อมจะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์และพิศุจน์ภาวะนิพพานได้ในที่สุด ในศาสนาฮินดูนั้นต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แห่งวรรณะ ๔ และหลักอาศรม ๔ คือ อรธ กาม ธรรม และโมกษะเป็นสำคัญ เพื่อจุดหมายคือการบรรลุถึงปรมาตมัน หรือพรหมันในที่สุด ศาสนาทั้งสองมีส่วนคล้ายคลึงกันตรงที่ว่าภารกิจที่แท้จริงรู้สัจธรรมต้องสละอกุศลบาปกรรมความชั่วทุกอย่าง จึงจะทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในชีวิตได้ ต่างกันตรงที่ในพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน แต่ในศาสนาฮินดูถือว่าจิตเป็นอัตตามีตัวตนที่ยั่งยืนเป็นนิรันดร^{๑๕}

๖) พระมหาบรรพต เจโตวสี (สายสมบัติ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวิญญานในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวคิดของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ” สรุปความได้ว่า แนวคิดเรื่องอาตมันหรือวิญญานในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู สิ่งที่เราเรียกว่า “อาตมัน” นั้นมีอยู่อย่างเที่ยงแท้แน่นอนไม่มีการเกิดดับเป็นนิรันดร และปรากฏให้เห็นได้ใน ๒ ลักษณะกล่าวคือ ปรมาตมัน วิญญานสากล และเป็นชีวาตมัน วิญญานย่อย ปรมาตมันอยู่ในภาวะเป็นอันตมสังขจะ คือเป็นความจริงสูงสุดไม่ถูกกำจัดด้วยสิ่งอื่นใด เป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง ในขณะที่ชีวาตมันถูกกำจัดด้วยร่างกายซึ่งเปรียบเสมือนอารมณ์ที่หุ้มห่อชีวาตมันอยู่ เมื่อยังมีอวิชชา ชีวาตมันก็จะไปอาศัยอยู่ในร่างกาย เมื่อร่างกายเก่าแตกสลาย ก็จะไปเวียนตายเกิดในร่างกายใหม่จนกว่าชีวาตมันจะหลุดพ้นจากการจำกัดด้วยสิ่งทั้งหลายโดยประการทั้งปวง บรรลุถึงความเป็นเอกภาพกับสิ่งที่สมบูรณ์ที่เรียกว่า ปรมาตมันในที่สุด^{๑๖}

๗) ประพันธ์ ศุภษร ได้กล่าวถึงปฏิสนธิวิญญานไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”ว่า พระนาคเสนอธิบายนามรูปว่ามีการสืบต่อแบบสันตติ โดยเริ่มจากอวิชชาคือความไม่รู้หรือสงสัย ๔ มีทุกข์เป็นต้น ว่าอวิชชาทำให้สัตว์ทำกรรมดีบ้างกรรมชั่วบ้าง กรรมดีกรรมชั่วนั้นเป็นเหตุให้เกิดปฏิสนธิวิญญาน เมื่อมีปฏิสนธิวิญญานเป็นรากแก้วอยู่ ก็เกิดนามรูปแตกกิ่งก้านเป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นประตูลำดับรับอารมณ์มีรูปเสียงเป็นต้น เมื่อประสบสิ่งที่ชอบใจ ก็รู้สึกยินดีมีความสุขใจ เมื่อถูกสิ่งแสบใจมากกระทบ ก็รู้สึกยินร้ายเป็นทุกข์ใจ เมื่อได้ความสุขก็ดิ้นรนจะให้ความสุขนั้นยั่งยืน เมื่อได้ความทุกข์ก็ดิ้นรนจะหนีทุกข์ให้พ้น และอวิชชาทำให้ยึดถือขั้น ๕ ว่าเป็นอัตตา และสร้างแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นมาแล้วยึดไว้ ความยึดถือก็จะทำให้สัตว์ทำกรรมดีกรรมชั่วอีก กรรมดีกรรมชั้วก็จะส่งผลทำให้เกิดมีนามรูปต่อ ๆ ไป เหมือนต้นไม้แรกปลูกก็ยังไม่ไปไม่มีดอก ต่อมาพอต้นไม้เจริญเติบโตก็ผลิดอกออกผล ในที่สุดใบและดอกเหล่านั้นก็ร่วงหล่นไปหมดสิ้น จะมีเหลืออยู่ก็แต่ต้นและกิ่งซึ่งถึงคราวก็เกิดใบเกิดดอกใหม่อีก นามรูปก็เป็นเช่นเดียวกับใบไม้ ดอกไม้ คือเดิมก็ไม่ปรากฏ แต่เนื่องด้วยมีบุญบาปซึ่งตนได้กระทำไว้ในอดีตเป็นเหตุอยู่ บุญบาปเป็นลำต้นให้เกิดมีนามรูปติดต่อกันมาในระหว่างได้ ครั้น

^{๑๕} พระมหาวิระ หอมไกล, “การศึกษาเปรียบเทียบภาวะของจิตในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูต่อการตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๖.

^{๑๖} พระมหาบรรพต เจโตวสี (สายสมบัติ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวิญญานในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวคิดของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

เกิดเป็นตัวตนขึ้นแล้ว ถึงวาระที่สุดก็ทอดทิ้งร่างกายสูญหายไป สิ่งที่ยังคงมีอยู่ก็คือบุญบาป ซึ่งจะให้เกิดนามรูปต่อไปอีกเท่านั้น บุคคลทำกรรมดีบ้าง กรรมชั่วบ้าง ด้วยนามรูปนี้ แล้วส่งผลให้เกิดนามรูปใหม่ ปฏิสนธิวิญญานจึงเกิดเพราะกรรมนั้น^{๑๗}

๘) **อรกมล เกตุมาลา** ได้กล่าวถึงกระบวนการของการเกิดใหม่ในมุมมองของพระพุทธศาสนาที่อิงอาศัยกรรมไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า แนวคิดเรื่องกรรมและการเกิดในพระพุทธศาสนาทราบว่า ชีวิตประกอบไปด้วยรูปนามธาตุขันธ์หรือสิ่งที่เรียกขานในทางโลก ก็คือร่างกายและจิตใจของคน สัตว์ เทวดา รูปพรหม อรูปพรหม ซึ่งการที่จะเกิดมาเป็นคนสัตว์หรือเทวดานั้นก็ด้วยอำนาจของกรรม หมายถึง กุศลกรรม และอกุศลกรรม การเป็นอยู่หรือกระบวนการแห่งความเป็นไปของสังสารวัฏมีธรรมชาติปรากฏขึ้น ด้วยการอิงอาศัยกันและดับไปด้วยเหตุปัจจัยที่ประกอบด้วยองค์ ๓ คือ กิเลส กรรม และวิบาก กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็ก่อให้เกิดวิบากตามมา วิบากก็เป็นเหตุให้เกิดกิเลสต่อไปอีก เป็นสภาวะหมุนเวียนด้วยความเป็นทั้งเหตุและผล^{๑๘}

๙) **ชะบา อ่อนนาค** ได้กล่าวถึงกระบวนการของการเกิดใหม่ในมุมมองของพระพุทธศาสนาที่อิงอาศัยกรรมไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จังหวัดชลบุรี” พบว่า กรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำที่ทำได้ด้วยเจตนา อันมีพื้นฐานมาจากกิเลส แสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ส่งผลต่อผู้กระทำกรรม สาเหตุแห่งการเกิดกรรมเกิดจากผัสสะ โดยเริ่มต้นที่ใจเกิดการนึกคิดเรียกว่า มโนกรรม ส่งผลให้ผู้กระทำกรรมต่อทางกาย และทางวาจา ผลของการกระทำ ไม่ว่าจะกรรมดี หรือกรรมชั่ว จะถูกจะสมไว้ในภวังคจิต รอโอกาสให้ผลแก่เจ้าของกรรม การจะตัดสินว่ากรรมใด เป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วนั้น ทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักเกณฑ์ไว้ โดยให้ดูที่สาเหตุแห่งการทำความกรรมและผลของกรรม ว่ามีผลกระทบต่อตนเองหรือผู้อื่น หรือ ทั้งตนเองและผู้อื่นหรือไม่ กรรมในพระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑. ตามคุณภาพของกรรมมี ๒ อย่าง คือ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) และกรรมดี (กุศลกรรม) ๒. ตามทางแห่งการทำความกรรมมี ๓ อย่าง คือ ทางกาย เรียกว่า กายกรรม ทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม ทางใจ เรียกว่า มโนกรรม ๓. กรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก มี ๔ อย่าง คือ กรรมดำมีวิบากดำ กรรมขาวมีวิบากขาว กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว กรรมไม่ดำและไม่ขาวมีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม กรรมประเภทนี้ เป็นกรรมที่มีเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา มีเจตนาเพื่อจะละกรรมดำกรรมขาว และกรรมทั้งดำและขาว ในอรรถกถา เรียกว่า กรรม ๑๒ ซึ่งได้มีการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ ผลของกรรมทำให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น มีกรรมตามหน้าที่กรรมตามให้ผลตามลำดับ และกรรมที่รอเวลาในการให้ผลของกรรม การให้ผลของกรรมแบ่งออกเป็น

^{๑๗} ประพันธ์ ศุภษร, “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗๗.

^{๑๘} อรกมล เกตุมาลา, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

๒ ระดับ คือ ผลชั้นใน หมายถึง จิตใจ ให้ผลทันทีที่ทำการเสร็จ เป็นความรู้สึกที่ดีหรือชั่ว สะสมเป็น วิบากตกค้างในใจ รอวันแสดงตัวออกมาเป็นอุปนิสัย ผลชั้นนอกให้ผลเป็นลาภ ยศ สรรเสริญ เสื่อม ลาภ เสื่อมยศ นินทา การให้ผลในชั้นนี้ต้องมียุคประกอบเรื่องกาล คติ อุบัติ และปิโยคะ มาเป็นปัจจัย เกี่ยวข้อง การให้ผลของกรรมทั้ง ๓ ประเภทในพระไตรปิฎกดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องของการให้ผล ชั้นใน ส่วนการให้ผลของกรรม ๑๒ เป็นการให้ผลชั้นนอก กฎแห่งกรรม เป็นกฎธรรมชาติที่มีการให้ ผลที่แน่นอนและตายตัว ไม่มีข้อยกเว้น และจึงเป็นกฎศีลธรรมที่ดูแลควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ และให้ผล มนุษย์ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าการ ใช้เวลาปัจจุบันและเงื่อนไขของโอสถกรรมทำให้มนุษย์สามารถเลือกสถานที่เกิด พร้อมทั้งรูป สมบัติ คุณสมบัติได้ แต่กรรมดีอันมีเงื่อนไขไปสู่ผลที่ต้องการอย่างพากเพียร และปฏิบัติจนกลายเป็น อุปนิสัย ผลของกรรมย่อมส่งผลในชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไป และผลของกรรมบางอย่างสามารถส่ง ผลได้ในชาตินี้ได้เลย เช่น ความร่ำรวยหรือความฉลาด นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญ กับโมโนกรรมของจิตที่ใกล้ชิด ซึ่งมีผลต่อคติที่ไปในชาติหน้า การดับกรรมต้องดับที่สาเหตุ คือ ผัสสะ พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้มนุษย์ทำกรรมดี เพื่อติดอยู่แต่ความสุขและความดี แต่สอนให้มนุษย์ทำ กรรมเพื่อละทิ้งกรรมดีและกรรมชั่วเพื่อไปสู่การสิ้นกรรม ด้วยวิธีการปฏิบัติตามมรรคมือถือ ๘ และ พัฒนาตนเองด้วยหลักไตรสิกขา ซึ่งสามารถพัฒนากรรมของตน หลุดพ้นจากกิเลสเป็นเหตุให้สิ้น กรรมหรือดับกรรม การกระทำที่ไม่มีกิเลส ไม่จัดเป็นกรรมเป็นเพียงกิริยาเท่านั้น จึงไม่มีวิบากให้รับ ผล ทำให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด หรือหลุดพ้นจากวัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก บรรลุ พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา^{๑๙}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น พบว่า การเกิดเป็นมิตีที่ ได้รับการสนใจให้ความสำคัญทั้งสองศาสนา และมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายสูงสุด คือ พรหมันและ พระนิพพาน แต่ยังมีขาดมิติการอธิบายในเชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษา เปรียบเทียบเรื่องการเกิดของมนุษย์ในพระพุทธศาสนา และการเกิดในศาสนาอื่นดูซึ่งมีขั้นตอนในการ ศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของปัญหาและประเด็นที่ต้องการทราบจาก แหล่งข้อมูลดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ของงานวิจัยและค้นคว้าข้อมูลที่เชื่อมโยงใน พระไตรปิฎกและคัมภีร์ศาสนาในอัครคัมภีร์ มหาคัมภีร์สังขยสูตร และคัมภีร์อุปัชฌายของศาสนา อื่นๆ

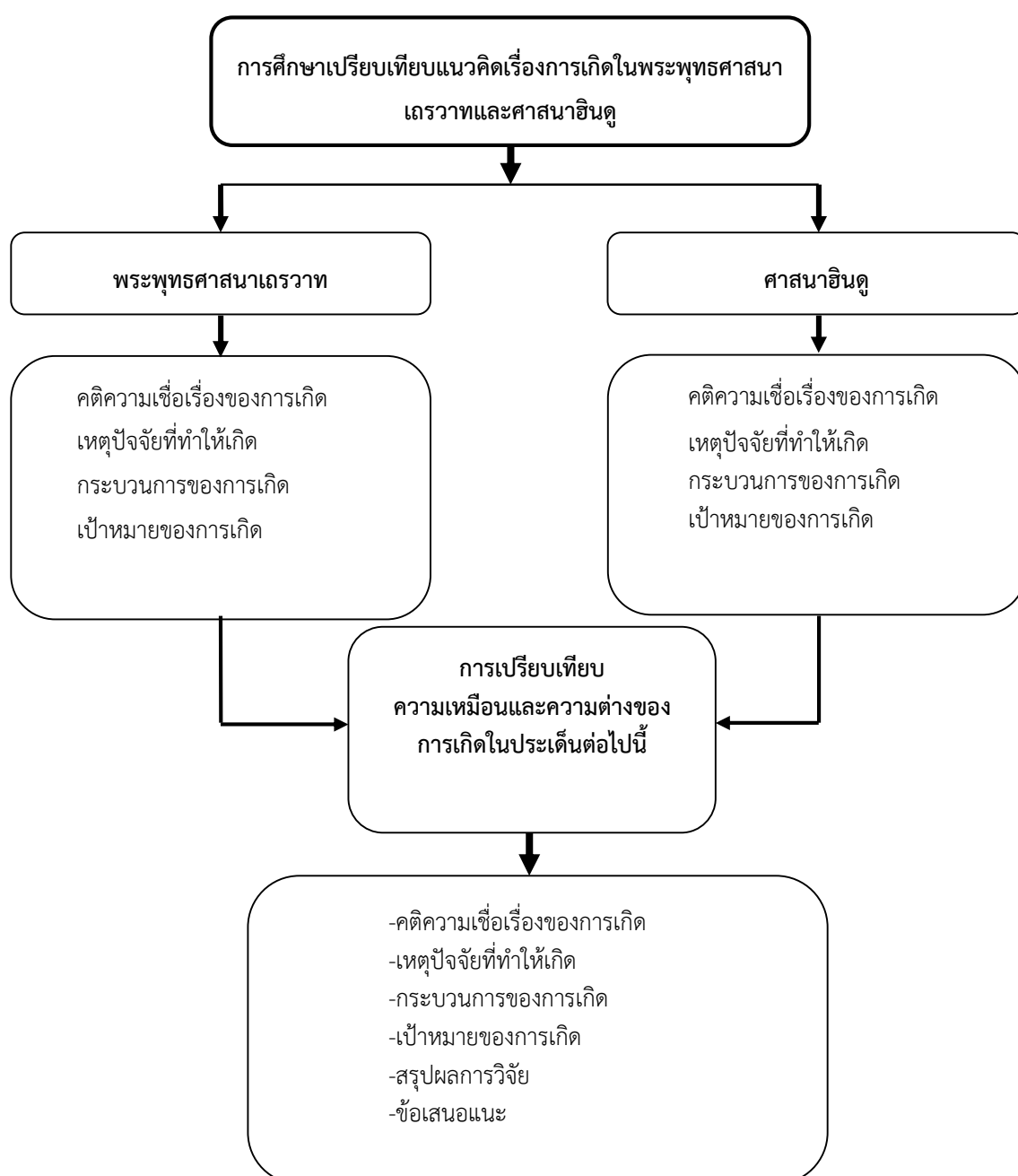
^{๑๙} ชะบา อ่อนนาค, “การศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒ - ๔๔.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อของงานวิจัยนี้ คือวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือ วารสารและเอกสารต่าง ๆ

๑.๗.๒ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากคัมภีร์ จากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้น มาวิเคราะห์เปรียบเทียบหาความสอดคล้องคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกันระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู เพื่อตอบปัญหาการวิจัย

๑.๗.๓ สรุปผลผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยเรื่องนี้

๑.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาฮินดู
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบถึงความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและการเกิดในศาสนาฮินดู

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงคติความเชื่อเรื่องของการเกิด เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด กระบวนการของการเกิด และเป้าหมายของการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังต่อไปนี้

๒.๑ คติความเชื่อของการเกิด

คำว่า “โลก” เป็นภาษาบาลี แปลว่า สิ่งที่สลายไป ซึ่งมีบทวิเคราะห์ศัพท์ว่า “ลฺุชฺชตีติ โลกา” แปลว่า ที่ชื่อว่าโลก เพราะ “เป็นสิ่งที่เคลื่อนไป หมุนไป” ตามความหมายของโลกและสิ่งต่างๆ ที่เรียกว่าโลกนี้ ซึ่งได้แก่ สิ่งที่มีการเกิดขึ้น การตั้งอยู่และการดับไป ศาสนาพุทธได้ให้ความหมายของโลกว่า โลก เป็นสภาวะธรรมหรือหมู่สัตว์ สถานที่ที่อยู่ของหมู่สัตว์^๑ ในโลกปัญหาสูตร สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรคได้กล่าวเรื่องโลกไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่เรียกว่า โลก เพราะจะต้องแตกสลาย”^๒ ดังนั้น ความหมายของโลกในพระสูตรนี้ จึงเจาะจงไปสู่การเกิดและการดับของนามและรูปที่ปรากฏขึ้นให้เรา ได้เห็นในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์สำนึกถึงเรื่องโลกและชีวิตตามสภาพความเป็นจริงของโลกที่เราได้อาศัยอยู่จนถึงทุกวันนี้ รูปธรรมหรือนามธรรมล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีความคงทนถาวรตลอดไป ในศาสนาพุทธเถรวาทได้กล่าวไว้แล้วว่า โลกต้องอยู่ภายใต้อำนาจของกฎไตรลักษณ์ คือ มีความเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงเป็นท่ามกลาง และมีความสลายไปตามกาลเวลาเป็นที่สุด^๓

คำว่า “โลก (นาม)” หมายถึง “แผ่นดิน” โดยปริยายหมายถึง หมู่มนุษย์ เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เช่น ให้โลกนิยม หรือ เป็นส่วนหนึ่งแห่งสกลจักรวาล เช่น มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก โลกพระอังคาร หรือ ดาวเคราะห์ดวงหนึ่ง มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๕ ในระบบสุริยะเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย^๔ ในหนังสือ “โลกุปปัตติ” ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของโลกไว้ว่า “โลกุปปัตติ” หมายถึง การที่รูปแบบแห่งตนปรากฏขึ้นมาด้วยอำนาจเวลาที่เป็นไปก็ดี ด้วยอำนาจการสืบทอดจนเป็นกลุ่มก้อนขึ้นมาก็ดี โดยไม่ยกเว้น ก่อนที่โลกอันมีความเป็นไปเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยตามสมควรจะได้อุบัติขึ้นมาว่า ในส่วนที่เสื่อมบ้าง เรื่องนี้ก็สำเร็จโดยใจความว่า แม้ความพินาศ (แห่งโลก) ก็ต้องกล่าวถึงเหมือนกัน เพราะแสดงถึงปัจจัยที่มีข้อเกี่ยวข้องกันตาม

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๖.

^๒ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๘๒/๗๕.

^๓ พ. รัตนลักข์ (เปรียญ ๙), มหาศาสตรา ชีวะตาโลก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ SMART BOOKS, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๒, หน้า ๑๐๔๓.

สมควร อธิบายความว่า เพราะความที่โลกอันความเป็นไปเนื่องมาจากปัจจัยจะมีทั้งการดับและการเกิด^๕

กำเนิดโลกในศาสนาพุทธเถรวาท ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงนั้น โลก คือ การเกิดขึ้น การตั้งอยู่ และการแตกดับไป ไม่ว่าโลกฝ่ายวัตถุนิยม จิตนิยม และเทวนิยม ก็ล้วนอยู่ในลักษณะเดียวกัน ทั้งนี้ คือ ใต้อำนาจของกฎไตรลักษณ์ ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เพราะโลกมีองค์ประกอบหลัก ๆ คือธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เกาะกลุ่มกันอย่างสมส่วน รวมตัวกันแน่น จึงมีผลบังเกิดขึ้นของสรรพสิ่งในโลกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรก ทำให้เกิดสิ่งมีชีวิต มีมนุษย์ และสัตว์ เรียกว่าเป็นพวกมีใจครอง ลักษณะที่ ๒ ทำให้เกิดสิ่งไม่มีชีวิต มีแต่รูปร่างปรากฏให้เห็นแต่ไร้จิตวิญญาณ เมื่อโลกเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยประกอบเข้ากันก็ต้องดับจากเหตุปัจจัยเช่นกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับโกณฑัญญะว่า

โกณฑัญญะในกาลเมื่อโลกทั้งหลายยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นมาเลยนั้น สมณะก็ดี พราหมณ์ก็ดี เทวดาก็ดี สัตว์ดิรัจฉานก็ดี แผ่นดินก็ดี น้ำก็ดี ไฟก็ดี ต้นไม้ก็ดี ภูเขาก็ดี ยังไม่เกิดขึ้นสักอย่างเลย มีแต่ต่อชลดอากาศ อยู่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ในกาลครั้งนั้นมีเพียงอุทฺธยเพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือ มหันทกาล และคิมหันทกาล อุทฺธย ๒ ประการนั้น ก็บังเกิดขึ้นมาประสบพบกับปฐมก่อนแล้ว ก่อให้เกิดธาตุลม เลี้ยงอุทฺธย ๒ อย่างนั้นมีขาดสายก่อนต่อจากนั้น วาโยธาตุนั้น ก็บังเกิดให้เป็น อาโปธาตุ คือธาตุน้ำ^๖

องค์ประกอบของโลกและชีวิตมนุษย์ในศาสนาพุทธเถรวาทเน้นการประกอบเข้าของธาตุทั้ง ๔ เป็นหลัก จึงทำให้โลกเกิดขึ้นมาได้ เพื่อให้สรรพสัตว์อาศัยอยู่จนถึงทุกวันนี้ องค์ประกอบของสรรพสิ่งทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ล้วนประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ เหมือนกัน ที่นี้ขอยกเพียงองค์ประกอบของสัตว์มีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์มาอธิบายต่อไปนี้

คำว่า “มนุษย์” นั้น เป็นภาษาสันสกฤต มาจากคำภาษาบาลีว่า มนุสฺส หมายถึง คน^๗ นอกเหนือจากคำว่า มนุสฺส แล้ว ยังพบว่า มีคำอื่นที่ใช้เรียกมนุษย์ในภาษาบาลี คือ คำว่า “ชน” หมายถึง ชน, คน, บุคคล และหรือคำว่า “อิตถิ” อันหมายถึง มนุษย์เพศหญิง และคำว่า “ปุริส” หมายถึง มนุษย์เพศชาย^๘ คำว่า บุคคล แปลว่า บุคคล, สัตว์ (สิ่งมีชีวิต)^๙ คำว่า “มนุษย์” อ่านว่า มะนุต แปลว่า สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง^{๑๐} คำว่า “มนุษย์” แปลว่า “ผู้มีใจสูง”^{๑๑} คัมภีร์

^๕ กรมศิลปากร, **โลกุปัตติ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย), ๒๕๓๓), หน้า ๑๙.

^๖ **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๑๘ - ๑๑๙.

^๗ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **ศัพท์วิเคราะหฺ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสีียงเสีียง, ๒๕๕๐), หน้า ๕๑๐.

^๘ **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๘๕, ๘๔๘.

^๙ **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๖๐, ๘๔๒.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, หน้า ๘๓๒.

สัททนีติ ธาตุปทีปิกา ให้ความหมายศัพท์ไว้ว่า “มนุสส อปจจ มนุสโส : ผู้เป็นเหล่ากอของพระมนุ
 ชื่อมนุษย์” “ยถาพล อดตโน หิต มนุเตติ มนุสโส : ผู้รู้จักประโยชน์ของตน ตามกำลัง ชื่อว่า มนุษย์”
 ในคัมภีร์อภิธานวรรณนา ได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า “หิตาหิตัง มะนะติ ชานาตีติ มนุสโส ผู้รู้สิ่งที่เป็น
 ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ชื่อว่า มนุสส”^{๑๒}

๒.๑.๑ กำเนิดจักรวาล โลก มนุษย์ และสรรพสิ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในอัครัญญสูตร ว่า สมัยหนึ่งเมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้พินาศเมื่อโลก
 กำลังพินาศเหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดในพรหมโลกชั้นอาภัสสระ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา
 มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่
 นานแสนนาน สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้กลับเจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น วิมานของพรหม
 ปรากฏว่าว่างเปล่า เวลานั้น สัตว์ผู้ใดผู้หนึ่งผู้จุติจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ
 มาเกิดที่วิมานพรหมอันว่างเปล่า นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออก
 จากร่างกาย เทียวสัญญาจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน เพราะสัตว์ผู้นั้นอยู่
 ในวิมานแต่ผู้เดียวเป็นเวลานานจึงรู้สึกเบื่อ เกิดความปรารถนาขึ้นว่า โอหนอ แม้สัตว์เหล่าอื่นพึงมา
 เป็นอย่างนี้บ้าง ต่อมา สัตว์เหล่าอื่นจุติจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญมาเกิดที่
 วิมานพรหมเป็นผู้อยู่ร่วมกับสัตว์นั้น แม้สัตว์พวกนั้นนึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนามีปิติเป็น
 อาหารมีรัศมีชานออกจากร่างกายเทียวสัญญาจรไปในอากาศอยู่ในวิมานอันงดงามสถิตอยู่นานแสน
 นาน^{๑๓}

แม้พวกสัตว์ที่เกิดภายหลังก็มีความคิดอย่างนี้ว่า ท่านพระพรหมผู้เจริญนี้เป็นท้าว
 มหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ไม่มีใครข่มเหงได้เห็นถ่องแท้เป็นผู้กุมอำนาจเป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล
 ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์สมัยนั้นทั่วทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น
 มีดมนอนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันยังไม่
 ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อ
 แต่เพียงว่า “สัตว์” เท่านั้น ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน เกิดจวันดินลอยอยู่บนน้ำปรากฏแก่สัตว์
 เหล่านั้นดูจมน้ำมที่บุคคลเคียวให้แห้งแล้วทำให้เย็นสนิทจับเป็นผาอยู่ข้างบน จวันดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี
 สมบูรณ์ด้วยกลิ่น สมบูรณ์ด้วยรส มีสีเหมือนเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี และมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมี
 ซึ่งปราศจากโทษ ต่อมาสัตว์ผู้หนึ่งมีนิสัยโลก กล่าววว่า “ท่านผู้เจริญสิ่งนี้จะเช่นไร” แล้วใช้นิ้วช้อน
 จวันดินขึ้นมาลิ้มดู เมื่อเขาใช้นิ้วช้อนจวันดินขึ้นมาลิ้มดูอยู่ รสจวันดินได้แผ่ชานไป เขาจึงเกิดความ
 ออยากในรส แม้สัตว์เหล่าอื่นก็พากันถือแบบอย่างสัตว์นั้น จึงใช้นิ้วช้อนจวันดินขึ้นมาลิ้มดูเมื่อสัตว์

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,
 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๐.

^{๑๒} พระมหาสมปอง มุทีโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูร
 วงศ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐๖.

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๘/๒๘.

เหล่านั้นใช้นิ้วชี้ขึ้นวันดินขึ้นมาลี้มดูอยู่ รสวันดินก็แผ่ซ่านไป และสัตว์เหล่านั้นก็เกิดความอยากในรสขึ้นเช่นเดียวกัน^{๑๔}

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องการกำเนิดจักรวาล โลก มนุษย์ และสิ่งต่าง ๆ ไว้ในอัครคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก กล่าวถึงการบังเกิดขึ้นของจักรวาล โลก มนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลายตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านี้ อัครคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงนี้ มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวถึงการกำเนิดของโลก และมนุษย์ ตลอดจนสรรพสิ่งโดยตรง เพียงแต่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงแก่สามเณร ๒ รูป คือ วาเสฏฐสามเณรและภราทวาสสามเณร เพื่อจะบอกเหตุอันเป็นความเชื่อในเรื่องของวาระที่พวกพราหมณ์ยึดถือต่อ ๆ กันมา เนื่องจากสามเณรทั้ง ๒ นั้น เกิดมาจากวาระของพราหมณ์ ซึ่งในยุคสมัยนั้นถือกันว่า วาระพราหมณ์เป็นวาระสูง จะเป็นรองก็เพียงวาระกษัตริย์เท่านั้น แต่ทั้ง ๒ กลับเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาที่พวกพราหมณ์เรียกว่าเป็นสมณะโล้น^{๑๕} จัดเป็นวาระที่เลวทราม เกิดจากเท้าของพราหม

พระศาสดาเมื่อทรงสดับเช่นนั้น จึงทรงชี้ให้เห็นถึงที่มาที่ไปแห่งการที่เกิดชื่อเรียกของวาระต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้สามเณรทั้ง ๒ นั้นทราบ โดยทรงหยิบยกเอาเรื่องตั้งแต่การที่จักรวาลยังกลายเป็นน้ำเรื่อยมา จนเกิดมีการสมมติชื่อของวาระต่าง ๆ ขึ้น แล้วทรงสรุปว่า การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะประเสริฐหรือเลวทราม ก็ด้วยการกำหนดจากธรรมและอธรรมที่เขาประพฤติเท่านั้น หากได้กำหนดจากสิ่งอื่นไม่ ถึงอย่างไรก็ตาม แม้พระสุตตรจะมีได้มุ่งหมายที่จะกล่าวถึงการบังเกิดขึ้นของโลก มนุษย์ และสรรพสิ่งโดยตรง แต่เนื้อหาของพระสุตตรก็ทำให้เราทราบว่า มนุษย์ ตลอดจนสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เราต่างก็สงสัยและโต้เถียงกันมายาวนานนั้น มีจุดกำเนิดหรือที่มาอย่างไร การกำเนิดขึ้นของจักรวาล โลก หรือมนุษย์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งปวงนี้ เป็นคำสอนหรือความรู้ในพระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น อาจจะมีบางท่านที่เคยศึกษาแล้วอาจจะไม่เห็นด้วย หรือมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นในใจ ซึ่งก็ไม่ใช่ว่าสิ่งแปลกแต่อย่างใด การที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะรู้สึกปฏิเสธหรือต่อต้านในสิ่งที่ผิดไปจากสิ่งที่ตนเคยรู้เคยได้ยินมา หรือแม้กระทั่งผิดไปจากสิ่งที่ตนเชื่อมั่นหรือคาดหวัง ซึ่งพระพุทธรองค์ก็ทรงทราบดีอยู่ว่าจะต้องมีผู้ที่ไม่เชื่อหรือไม่เห็นด้วยเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็ไม่ใช่อุปสรรคเลย พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาที่บังคับให้ใคร ๆ เชื่อในคำสอน ไม่ได้ใส่ใจว่าผู้ใดจะศรัทธาหรือไม่แต่อย่างใด แต่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของผู้มีปัญญา เป็นศาสนาที่ว่าด้วยเหตุและผล และสิ่งที่พระพุทธรองค์แสดงนั้นเป็นเพราะทรงเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น และคำสอนที่แสดงนั้นก็ไม่ได้ให้ผู้ฟังเชื่อตาม แต่ทรงให้พิจารณาไตร่ตรองและให้พิสูจน์ว่าสิ่งที่พระองค์แสดงนั้นจริงเท็จอย่างไรด้วยตัวของผู้นั้นเอง ดังที่ได้แสดงแก่ชนทั้งหลายในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ที่บ้านกาลามะ ในกาลามสูตร^{๑๖} ว่า

กาลามชนทั้งหลาย ก็สมควรที่ท่านทั้งหลายจะสงสัย สมควรที่จะลังเลใจ ท่านทั้งหลายเกิดความสงสัยลังเลใจในฐานะที่ควรสงสัยอย่างแท้จริง มาเกิด กาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการ

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๓/๘๙.

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๔/๘๔.

^{๑๖} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๖ - ๒๕๗.

อนุমান อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเที่ยน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ (ธรรมเหล่านั้น) เสีย

เรื่องกำเนิดโลกนี้ หากมีท่านใดท่านหนึ่งอาจจะคัดค้านไม่เห็นด้วยก็คงไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะเป็นทัศนะในพระพุทธศาสนาซึ่งไม่ปรารถนาจะให้ผู้อ่านเชื่อในทันที แต่จะเป็นการดีถ้าได้พิสูจน์แล้วและเห็นตาม การกำเนิดขึ้นของจักรวาล โลก และสรรพสิ่งนั้น เริ่มจากแต่เดิมนั้น ก่อนที่สรรพสิ่งจะเกิดขึ้นนั้น ในท้องจักรวาลไม่มีสิ่งใด ๆ เลย มีเพียงอากาศที่เว้งว่างเปล่า โลงเตียนตลอด อากาศเป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งมีสภาพเป็นที่ว่าง ปราศจากธาตุอื่น ๆ และเป็นธาตุองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นจุดกำเนิด และมีอยู่ในทุกสรรพสิ่ง โดยที่ความว่างเปล่านั้นเกิดจากการที่จักรวาลได้เสื่อมและถูกทำลายลงด้วยไฟ น้ำ และลม เนื่องจากจักรวาลและโลกนั้นกำเนิดขึ้น และถูกทำลายลงมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน และยังจะต้องถูกทำลาย และก็จะเกิดขึ้นอีกอย่างไม่มีการสิ้นสุด โดยที่ไม่สามารถจะระบุได้ว่า จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการเริ่มต้นและสิ้นสุดนี้คือเมื่อใด การกำเนิดของโลกและสรรพสิ่งที่กล่าวถึงนี้ จึงเป็นช่วงหนึ่งของวัฏจักรที่ไม่มีที่สิ้นสุด โดยการกำเนิดที่กล่าวนี้ เป็นการกำเนิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากจักรวาลถูกทำลายด้วยไฟ ก่อนที่จะมาถึงกำเนิดขึ้นนี้ หลังจากจักรวาลเปลวร้างปราศจากสิ่งใด ๆ เป็นเวลายาวนาน (นานจนไม่สามารถระบุระยะเวลาได้) ต่อมาเมื่อฝนตกลงมาในท้องจักรวาลที่มีเพียงอากาศนั้น ฝนที่ตกลงมาในระยะแรก เป็นฝนที่มีขนาดเล็กมาก จากนั้นจึงมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งขนาดเท่ากับลำของต้นตาล เนื่องจากฝนที่ตกขึ้นนี้ ตกลงมาอย่างต่อเนื่อง ปริมาณน้ำฝนจึงเพิ่มระดับสูงขึ้น จนกระทั่งท่วมเต็มทั่วทั้งท้องจักรวาล การที่ฝนทรงตัวอยู่ได้นี้ เป็นเพราะมีลมมารองรับไว้เหมือนภาชนะ จึงทำให้น้ำไม่รั่วไหลกระจัดกระจาย แต่จะรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน ด้วยคุณสมบัติของลม ทำให้น้ำค่อย ๆ งด ยุบหดลดลงจากเบื้องบน ระดับน้ำได้ลดระดับลงมาเรื่อย ๆ เมื่อระดับน้ำลดลง ทำให้อ่างต่าง ๆ ปรากฏขึ้น เริ่มตั้งแต่พรหมชั้นต่าง ๆ เรื่อยลงมาจากชั้นบนสู่ชั้นล่าง จากนั้น สวรรค์ชั้นต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นหลังจากที่ระดับน้ำได้ลงไปจากที่ตั้งของภพสวรรค์ชั้นต่าง ๆ นั้น เมื่อระดับน้ำลดลงมาถึงระดับพื้นดิน ระดับน้ำเริ่มคงที่ไม่ลดลงไปอีก เมื่อน้ำนิ่งจึงเกิดการรวมตัวกันเป็นตะกอนลอยอยู่เหนือผิวน้ำ ซึ่งตะกอนนี้เกิดจากการรวมตัวของธาตุหยาบ การเกิดขึ้นของภพ พรหม และสวรรค์ เป็นการรวมตัวของธาตุละเอียด ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตามนุษย์ ตะกอนที่รวมตัวและลอยอยู่เหนือน้ำนี้ คล้ายกับการลอยของใบบัวที่อยู่เหนือน้ำ คือลอยอยู่ได้โดยไม่จม มีสีเหลือง รสหวาน และมีกลิ่นหอม เรียกว่า งามดิน ซึ่งต่อมาคือแผ่นดินที่รองรับสิ่งต่าง ๆ โดยตะกอนที่เกิดขึ้นมาก่อน เรียกว่า ศิระษะแผ่นดิน ซึ่งถือว่าเป็นประธานของโลกมนุษย์

๒.๑.๒ การเกิดมนุษย์ยุคแรก

หลังจากที่แผ่นดินได้เกิดขึ้นแล้ว ได้มีพรหมพวกหนึ่งจุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ โดยเป็นพรหมที่หมดบุญ หรือสิ้นอายุจากชั้นอาภัสสรพรหม^{๑๗} การเกิดมาเป็นมนุษย์ในยุคแรกนี้ เป็นการเกิด

^{๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๓/๘๙.

เองโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ เกิดแล้วมาก็โตเต็มวัยเลย ซึ่งการเกิดชนิดนี้เรียกว่า เกิดแบบโอบปาติกะ มนุษย์ที่จุติมาจากอภิสสรพรหมนี้ จะมีรูปร่างและลักษณะเหมือนขณะที่ตอนยังเป็นพรหม คือจะไม่มีเพศ ร่างกายมีแสงสว่างเรือง มีรัศมีสว่าง เหาะไปมาในอากาศได้ และมีปิติเป็นอาหาร ไม่ต้องกินสิ่งอื่นที่อยู่ภายนอกร่างกายเข้าไป โลกในช่วงที่พรหมลงมาเกิดเป็นมนุษย์นี้ มีสัณฐานแบนและมีจุดเชื่อมต่อกับสวรรค์ (สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา) โลกกับสวรรค์สามารถไปมาหาสู่กันได้ แต่ต่อมาจึงค่อย ๆ เปลี่ยนรูปทรงและเคลื่อนตัวห่างออกจากสวรรค์ไปตามบาปอกุศลที่มนุษย์สร้าง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ จากโลกที่แต่เดิมมีสัณฐานแบน ก็เริ่มพุงขึ้น เมื่อพุงจนได้ระดับหนึ่ง ก็จะหดตัวเข้าเป็นทรงรี แล้วจึงกลายเป็นทรงกลมในที่สุด ซึ่งแต่ละช่วงที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงนี้ใช้เวลานานมาก ยุคที่โลกกลมนี้เป็นยุคที่มนุษย์มีอายุต่ำกว่า ๑ แสนปี

มนุษย์ที่เกิดมีชีวิตอยู่เช่นนั้นเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งมีมนุษย์คนหนึ่ง (มนุษย์ที่ลงมาเกิดในยุคนี้มีเป็นจำนวนมาก ไม่ใช่คนเดียวหรือ ๒ คน) เห็นดินที่มีสีส้มสวยงาม มีกลิ่นหอม เห็นแล้วก็อยากจะหยิบขึ้นมาลิ้มลอง จึงหยิบใส่ปากเพื่อลิ้มรส แต่เพียงแค่นั้น (จ้วนดิน) สัมผัสเพียงปลายลิ้น รสดีก็แผ่ซาบซ่านไปทั่วร่างกาย มีรสเป็นที่ถูกใจของมนุษย์ผู้นั้น จึงหยิบมาบริโภครอกอีก มนุษย์อื่นเห็นเช่นนั้น จึงพากันเอาอย่างบ้าง และเนื่องจากจ้วนดินที่บริโภคเข้าไปนั้นเป็นอาหารหายาบ จึงทำให้รัศมีกายและแสงในตัวของมนุษย์หายไป ความมืดจึงบังเกิดขึ้น มนุษย์ทั้งหลายเมื่อถูกความมืดปกคลุมจึงพากันตกใจเมื่อความมืดบังเกิดขึ้นอยู่นั้นเอง สุริยเทพบุตรพร้อมด้วยดวงอาทิตย์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยก็บังเกิดขึ้น ทำให้มีแสงสว่างเกิดขึ้นมาขับไล่ความมืด จากนั้นดวงจันทร์และดวงดาวต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น ทำให้มีกลางวัน กลางคืน ฤดูกาลต่าง ๆ พร้อมกับการเกิดขึ้นของเขาพระสุเมรุ เขาจักรวาล เขาหิมพานต์ และมหาสมุทร ซึ่งการเกิดขึ้นของสิ่งเหล่านี้ใช้เวลานานมาก นอกจากฤทธิ์ของอาหารหายาบที่มนุษย์บริโภคเข้าไป จะทำให้รัศมีกายและความสว่างหายไปแล้ว ยังส่งผลให้มนุษย์มีผิวพรรณที่เศร้าหมองลง ไม่ผ่องใสสวยงามเหมือนดังเดิม แต่ความเศร้าหมองที่เกิดขึ้นในมนุษย์แต่ละคนก็ไม่เท่ากัน บางคนเศร้าหมองน้อย บางคนเศร้าหมองมาก ขึ้นอยู่กับกรรมเก่าที่เคยทำมาในชาติต่าง ๆ และกิเลสที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เมื่อมีความแตกต่างเกิดขึ้น ทำให้มนุษย์มีความยึดมั่นและถือตัวเกิดขึ้น จึงทำให้ร่างกายที่เคยเหาะได้หายาบลง จึงเหาะไม่ได้อีกต่อไป และจากบาปกรรมที่เกิดขึ้นนี้ สิ่งต่าง ๆ จึงแปรเปลี่ยนไป จ้วนดินที่เคยมีรสอร่อยได้หายไป กลายเป็นสะเก็ดดิน แต่ยังคงมีรสอร่อย และกลิ่นหอม บริโภคได้เหมือนเดิม ยิ่งมนุษย์ถูกกิเลสครอบงำเท่าไร ความประณีตของอาหารก็น้อยลงทุกที จากสะเก็ดดินกลายเป็นครี้อดิน และต่อมาได้กลายเป็นข้าวสาลี ข้าวสาลีในยุคนั้นต่างข้าวสาลีในยุคปัจจุบัน โดยเป็นข้าวที่มีเปลือกบางคล้าย ๆ เปลือกของแตงกวา จึงกินได้ทั้งเปลือก มีสีเหลืองอมขาว รู้สึกนุ่มเมื่อเคี้ยว มีกลิ่นหอม มีคุณค่าทางอาหารครบ และมีความอร่อยอยู่ในตัว เมื่อบริโภคเข้าไปแล้วจะสามารถดับความหิวกระหาย ความเหน็ดเหนื่อยได้ ขนาดของเมล็ดประมาณ ๑ ศอกของมนุษย์ในยุคนั้น (ศอกที่กำมือแล้ว) ๑ เมล็ดสามารถบริโภคได้ ๓ - ๕ คน เมื่อจะบริโภคก็นำมาวางไว้บนแผ่นหินชนิดหนึ่ง ข้าวก็จะสุกเอง เนื่องจากมนุษย์ยุคนั้นมีร่างกายที่ใหญ่กว่ายุคปัจจุบันมาก ข้าวสาลีจึงมีลำต้นสูงใหญ่มาก โดยสูงประมาณเท่าต้นยางนา (ยางนาสูงโดยเฉลี่ย ๔๐ - ๔๕ เมตร) และสูงกว่ามนุษย์ในยุคนั้น

ปกติรวงข้าวจะตั้งตรง แต่ครั้งเมื่อรวงข้าวสุกก็จะโน้มลงมาจนมนุษย์สามารถเก็บได้ เมื่อเก็บแล้วก็จะงอกออกมาใหม่ และขึ้นได้ทั่วไป^{๑๘}

เนื่องจากคุณภาพของอาหารที่มนุษย์บริโภคเข้าไป มีลักษณะหยาบขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะกิเลสที่เพิ่มมากขึ้นของมนุษย์ ทำให้อาหารที่มนุษย์บริโภคเข้าไปนั้นไม่สามารถถูกดูดซึมได้ดังเดิม เกิดมีกากอาหารขึ้นกลายเป็นของส่วนเกินของร่างกาย ร่างกายของมนุษย์จึงปรากฏช่องทางขับถ่ายขึ้นคือทวารหนักและทวารเบา แต่เนื่องจากกรรมที่เคยประพฤติดีศีลกาเมในอดีตชาติ ส่งผลทำให้มนุษย์มีอวัยวะเพศต่างกัน บางคนเพศหญิงปรากฏ^{๑๙} บางคนเพศชายปรากฏ เมื่ออวัยวะเพศปรากฏ และด้วยเหตุว่ามีเพศต่างกันเป็นเพศหญิงเพศชาย ทำให้มนุษย์เพ่งเล็งกันและกัน มีความปรารถนาในกาม มีความสนใจในเพศตรงข้าม จึงต่างเข้าหากันและได้เสพเมถุนธรรมต่อกัน และเนื่องจากการเสพเมถุนธรรมนี้เป็นสิ่งแปลกใหม่ จึงทำให้มนุษย์ส่วนมาก เห็นการที่หญิงชายเสพกามกันนั้นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ จึงพากันห้ามปราม จับแยก รวมทั้งตีเตียน ต่ำว่า จนกระทั่งพากันขับไล่โดยในพระสูตรได้พรรณนาถึงอาการขับไล่ไว้ว่า “สัตว์เหล่าใดเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนกัน ก็ไปรยพุ่งลงบ้าง ไปรยชี้เฝ้าลงบ้าง ไปรยโคมัยลงบ้าง ด้วยกล่าวว่า คนถ้อย เจ้าจงฉิบหาย คนถ้อย เจ้าจงฉิบหาย ดังนี้ แล้วกล่าวว่า ก็สัตว์จักกระทำการกรรมอย่างนี้แก่สัตว์อย่างไร ดังนี้” เมื่อชายหญิงเหล่านั้น ถูกรังเกียจและขับไล่ จึงเสาะแสวงหา และสร้างที่มุงบังเพื่อป้องกันเวลาเสพเมถุนธรรม ทำให้มีการสร้างบ้านเรือนตามมา เมื่อมนุษย์ต่างก็สร้างเสพกามกัน ทำให้การเกิดแบบขลาพุชะ คือการเกิดในมตลูภูมิการตั้งครรรค์เกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่ามนุษย์ได้เริ่มเกิดจากครรรค์ตั้งแต่นั้น หลังจากนั้นก็ไม่มีการเกิดแบบโอปปาติกะในหมู่มนุษย์อีก เมื่อมนุษย์สร้างบ้านเรือน มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง จึงเกียจคร้านในการออกไปแสวงหาข้าวสาลีบ้อย ๆ เกิดความโลภขึ้น เมื่อออกไปเก็บข้าวสาลีก็นำมาทีละมาก ๆ นำมาสะสมไว้ ยิ่งความโลภมากเท่าไร ความประณีตของอาหารก็ยิ่งน้อยลง ข้าวสาลีจึงเริ่มเสื่อมคุณภาพลงไปเรื่อย ๆ ขนาดต้นเล็กลง ปรากฏมีเปลือกขึ้น และเมื่อเก็บไปแล้วก็ไม่งอกออกมาอีก ที่เคยขึ้นอยู่ทั่วไปก็เริ่มลดน้อยร่อยหรอลงไปเรื่อย ๆ หาได้ยากขึ้น

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของพรหมในชั้นอภัสสราที่ได้เสื่อมจากอภัตภาพเดิมกลายมาเป็นมนุษย์ในยุคต้นกับ เพราะอาศัยเหตุคือวันดิน หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งวันดินก็เป็นวัตถุกามชั้นเลิศ ที่ชักชวนให้พรหมเหล่านั้นหันมาสนใจ เมื่อทดลองลิ้มก็ติดใจ ถูกกิเลสกามคือความอยากที่มีอยู่ในใจแต่เดิมเข้าครอบงำ อุปมาเปรียบวันดินได้กับกับดักของนายพราน ที่คอยดักสัตว์ป่าผู้โง่เขลาให้เข้ามาติดนั่นเอง นอกจากฤทธิ์ของอาหารหยาบที่มนุษย์บริโภคเข้าไป จะทำให้รัศมีกายและความสว่างหายไปแล้ว ยังส่งผลให้มนุษย์มีผิวพรรณที่เศร้าหมองลงไม่สดใสสวยงามเหมือนดังเดิม แต่ความเศร้าหมองที่เกิดขึ้นในมนุษย์แต่ละคนมีไม่เท่ากัน บางคนเศร้าหมองน้อย บางคนเศร้าหมองมากขึ้นอยู่กับกรรมเก่าที่เคยทำมาในชาติต่าง ๆ และกิเลสที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เมื่อมีความแตกต่างเกิดขึ้นทำให้มนุษย์มีความยึดมั่นและถือตัวเกิดขึ้น จึงทำให้ร่างกายที่เคยเหาะได้หยาบลง จึงเหาะไม่ได้อีกต่อไปเนื่องจากคุณภาพของอาหารที่มนุษย์บริโภคเข้าไป มีลักษณะหยาบขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะกิเลสที่เพิ่มมากขึ้นของมนุษย์ ทำให้อาหารที่มนุษย์บริโภคเข้าไปนั้นไม่สามารถถูกดูดซึมได้ดังเดิม เกิด

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๕/๙๒.

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๖/๙๒.

มีกากอาหารขึ้นกลายเป็นส่วนเกินของร่างกาย ร่างกายของมนุษย์จึงปรากฏช่องทางขับถ่ายขึ้นคือ ทวารหนักและทวารเบา แต่เนื่องจากกรรมที่เคยประพฤติผิดศีลกาเมในอดีตชาติ ส่งผลทำให้มนุษย์มี อวัยวะเพศต่างกัน บางคนเพศหญิงปรากฏ บางคนเพศชายปรากฏ

๒.๒ เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด

หลักคำสอนคำสอนทางพระพุทธศาสนาถือว่าเรื่องกรรม มีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกับ สาเหตุแห่งการเกิด^{๒๐} เพราะหลักกรรมจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยมีเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด หรือ การเกิดของชีวิตที่ต้องเกิดมาเพื่อใช้กรรม ทำกรรม และพัฒนากรรมใหม่ที่ได้ทำให้ดีขึ้น การเกิดเป็น มนุษย์นั้น มีวิวัฒนาการต่าง ๆ เป็นมาอย่างไร ศาสนาถือว่าเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องตอบคำถามใน เรื่องนี้เพื่อคลายความสงสัยของมนุษย์และสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าได้แสวงหาความ จริงของสรรพสิ่งเกี่ยวกับความดับทุกข์ของมวลมนุษยชาติ ได้ชี้หนทางในการแก้ไขมากกว่าที่จะสนใจ ปัญหาทางอภิปราย ซึ่ง เป็นอภัยกตปัญหาคือปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบ เพราะเป็นปัญหาที่ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดับทุกข์ พระองค์ทรงเปรียบบุคคลที่ต้องการทราบปัญหาเหล่านั้น ดังที่ ปรากฏในจุฬามาลุงยสูตรว่า “เหมือนบุคคลที่ถูกยิงด้วยธนูที่มีลูกศรอาบยาพิษมีฤทธิ์ร้ายแรง มีอาการ บาดเจ็บ ญาติของเขาพาไปหาแพทย์เพื่อทำการรักษา แต่เขากลับห้ามไว้ว่าให้รอไปก่อนจนกว่าเขาจะ รู้ว่าใครเป็นผู้ยิง มีชื่อโคตรว่าอย่างไร เป็นคนผิวดำ ผิวน้ำ หรือผิวงด สี อยู่ที่บ้านไหน ธนูมีลักษณะ อย่างไร ลูกศรที่ใช้ทำด้วยอะไร กว่าจะได้คำตอบของคำถามเหล่านี้ คนที่ถูกยิงจะตายเสียก่อน”^{๒๑}

หลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์อัครคัมภีร์^{๒๒} พระองค์ได้ทรงคัดค้านคำสอนของพวก พราหมณ์ ที่ถือว่าตนเองเกิดมาจากปากของพระพรหม โดยทรงอธิบายให้พราหมณ์ที่เข้ามาบวชใน พระพุทธศาสนาฟังว่า “มนุษย์ทุกคนมีบรรพบุรุษเดิมมาจากต้นเคঁาเดียวกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะอยู่ใน วรรณะใด ชีวิตยุคแรก ๆ นั้น จุดมาจากอภัสสรพรหม ยังไม่มีกิเลส มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออก จากกายตนเอง และสัจจรไปในอากาศ ในสมัยนั้นตั้งแต่ตอนต้นแห่งวิวิฎกับ คือ ช่วงที่โลกกลับตัวขึ้น ใหม่เริ่มจากสภาพที่เป็นน้ำแผ่เต็มอวกาศอันแว้งว่างเปล่า ไม่มีดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดวงดาว จักรวาลทั้งสิ้นยังเป็นน้ำ มีตมมองไม่เห็นอะไร ไม่มีกลางวันกลางคืน ทวีบริเวณมีตมิด โลกค่อม ๆ แข็งตัวขึ้น มีพืชพรรณเกิดขึ้นตามลำดับ คือ ง้วนดิน ซึ่งมีสีเหมือนเนยใส หรือ เนยข้น มีกลิ่นและรส เหมือนน้ำผึ้งลอยอยู่บนผิวน้ำ สัตว์ผู้หนึ่งมีความโลภอยากรู้และสงสัยอยากทดลอง จึงเอามือจิ้มง้วน ดินที่ว้านั้นขึ้นมาชิมดู เกิดความพอใจและติดใจในรสชาติของง้วนดิน เพราะมีความอร่อยมากกว่าปิตี เกิดความอยากทวีคูณขึ้น และสัตว์อื่น ๆ ต่างพากันทำตาม เมื่อมีความอยากมากเข้า การใช้นิ้วจิ้มกิน ไม่ทันใจเสียแล้วจึงปั้นเป็นคำบริโภคกัน จากการกระทำดังกล่าวปรากฏว่าแสงสว่างที่เคยมีในตัวก็ อันตรธานไป

๒.๒.๑ กิเลส กรรม วิบาก

^{๒๐} พระมหาอุทัย ฐุริเมธี, กว่าจะเกิดเป็นคน, (กรุงเทพมหานคร : ภาพการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑.

^{๒๑} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๒๖/๑๐๐ - ๑๐๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๖/๑๓๗ - ๑๓๘.

^{๒๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๔/๘๔.

“กิเลส” หมายถึงสิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมอง ความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ทำให้จิตใจ ชุ่นมัวไม่บริสุทธิ์ และเป็นเครื่องปรุงแต่งความคิดให้ทำการกรรมซึ่งนำไปสู่ปัญหายุ่งยากเดือดร้อนและความทุกข์^{๒๓}

“กรรม” หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความจงใจหรือตั้งใจทำ ดี ก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักสัตว์ หรือคนให้ตกลงไปตายเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้สำหรับกิน สำหรับใช้ สัตว์ตกลงไปตายเองไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ว่าบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่าย ก็ไม่พ้นเป็นกรรม) ว่าโดยสาระ กรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาที่ตนเองเป็นกรรม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี การกระทำที่ชั่วเรียกว่ากรรมชั่ว^{๒๔}

“วิบาก” หมายถึง ผลแห่งกรรม ผลโดยตรงของกรรม ผลดีผลร้ายที่เกิดแก่ตน คือ เกิดขึ้น ในกระแสสืบต่อแห่งชีวิตของตน (ชีวิตสันตติ) อันเป็นไปตามกรรมดีกรรมชั่วที่ตนได้ทำไว้ วิบาก มีความหมายต่างจากผลที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งเป็นผลพวง ผลพลอยได้ ผลข้างเคียง หรือผลสืบเนื่อง^{๒๕}

สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม^{๒๖} หมูสัตว์เป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพัน เปรียบเหมือนนมมีหมุดเป็นเครื่องตรึงไว้ แล่นไปอยู่ พระองค์ตรัสจำแนกแสดงมวลสัตว์โลกไว้ว่า เมื่อยังไม่สิ้นกิเลสก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกไม่รู้จบสิ้น ทั้งที่เกิดในภพภูมิที่ดีก็มี เกิดในภพภูมิที่ไม่ดีก็มาก ตามกฎแห่งกรรมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ถ้ายังไม่หมดกิเลส แต่ถ้าจิตได้รับการฝึกหัดขัดเกลามาดี ก็ย่อมไปเกิดในภพภูมิที่ประณีตมีความสุข เช่น ภพภูมิของมนุษย์ เป็นต้น ถ้าจิตไม่ได้รับการฝึกหัดขัดเกลามากก็ย่อมไปเกิดในภพภูมิที่ต่ำทรามลงมา ได้รับทุกขเวทนาเดือดร้อนในภพภูมินั้น ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณเทศนาธรรมโปรดสัตว์โลกทั้งหลายให้มีความเข้าใจและให้ความสำคัญที่จะมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะกว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์ได้นั้นต้องมีกุศลบุญที่ได้สั่งสมไว้พอสมควร ทั้งการได้อัตภาพเป็นมนุษย์นี้ก็เป็นอัตภาพที่สามารถบำเพ็ญเพียร บำเพ็ญบุญกุศลได้มากกว่าการเกิดในอัตภาพอื่นในภพภูมิอื่น

องค์ประกอบของกรรม กรรมหรือการกระทำถือว่าสมบูรณ์ หรือการที่จะเรียกว่าเป็นกรรมสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ คือ

๑) มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้นหรือเป็นแรงผลักดัน กิเลส แปลว่าความเศร้าหมองในจิตใจ หรือเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กิเลสเป็นตัวต้นเค้าแห่งความชั่ว กิเลสมีอยู่ในชั้นธันดานของสัตว์โลกที่ยังเป็นปุถุชน เป็นเหยื่อล่อให้เกิดกิเลส คือ เบญจกามคุณ (กามคุณ ๕) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส กรรมหรือการกระทำก็อาศัยกิเลสเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้เกิด

๒) มีเจตนาหรือความตั้งใจ เป็นปัจจัยอันหนึ่งของจิต กรรมคือการกระทำหรือเมล็ดพันธุ์ ผลของการกระทำหรือผลไม้ที่เกิดขึ้นเรียกว่า “กรรมวิบาก” (ผลของกรรม) เจตนาต่าง ๆ นั้น

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓ - ๔.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๓.

^{๒๖} วิมहा. (บาลี) ๑/๑/๑, วิมहा. (ไทย) ๑/๑/๑ - ๒.

อาจเป็นไปได้ทั้งในด้านดีและเลว ดังนั้น การกระทำ และผลของการกระทำ เหตุปัจจัยกับผล หรือ เมล็ดพันธุ์กับผลไม้นั้น ได้เกิดต่อเนื่องกันไปอย่างถาวร และสิ่งนี้ คือความมี ความเป็น (ภาวะ) หรือกรรมวิธีของการแปรเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาแห่งปรากฏการณ์ของร่างกาย และจิตใจ ของสภาพที่มีอยู่ เป็นอยู่

๓) การกระทำหรือการเคลื่อนไหว เมื่อมีเจตนาเกิดขึ้นแล้วคนเราก็จะมีการกระทำไป ตามเจตนา หรือความมุ่งหมายนั้น โดยอาศัยเครื่องมือ คือ กาย วาจา และใจ และเมื่อเกิดการกระทำ แล้วมันก็จะผลิตผลออกมา เรียกว่าผลกรรม ผลของการกระทำทั้งหลายย่อมจะทำให้เกิดความ ต้องการ และความทะยานอยากขึ้น จึงกลายเป็นวงเวียนหรือวงจรชีวิต เรียกว่า “วัฏฏะ ๓” ได้แก่ กรรม กิเลส วิบาก

๔) ผลสำเร็จ หมายถึง การกระทำนั้นเกิดผลสำเร็จตามเจตนา (ความตั้งใจหรือความ มุ่งหมาย) ที่ตั้งใจไว้ทุกประการ โดยสรุปได้ว่า การกระทำที่สมบูรณ์หรือการกระทำที่เรียกว่าเป็นกรรม ที่สมบูรณ์นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ ดังกล่าวข้างต้นนั้น พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่า การกระทำที่มีเจตนาจึงเรียกว่าเป็นกรรม

โดยที่การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีสาเหตุมาจาก “กิเลส” ของพรหมชั้นอาภัสสระที่ติดใจใน งามดิน และเกิดเป็นมนุษย์เพศชายหญิงขึ้น ในที่สุดก็มีการเสพอสังขารและให้กำเนิดบุตรหลานมา การเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์ เป็นไปตามหลักปฏิจักษุสมุปบาท เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยกันและกัน ตั้งแต่อดีตชาติกระทั่งเกิดในครรภ์มารดา พระพุทธเจ้าตรัสว่า กำเนิดของมนุษย์มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

- ๑) บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน
- ๒) มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู
- ๓) มีคันธัพพะมาเกิดในครรภ์มารดา^{๒๗}

ในองค์ประกอบ ๓ ประการนี้ การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีปรากฏขึ้นตั้งแต่จิตดวงแรก ปรากฏ ในครรภ์มารดา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เกิดนับตั้งแต่จิตดวงแรกวิญญาณดวง แรกเกิดปรากฏขึ้นในครรภ์ของมารดา” จากหลักฐานในอัครคัมภีร์สุตตร เมื่อผู้คนได้เสพอสังขาร ชีวิต มนุษย์ ก็ได้เกิดขึ้นในสมัยนั้น โดยใน ปฐมภาวสูตร กล่าวถึงพื้นฐานชีวิตการเกิดอยู่ ๓ อย่าง คือ

๑. กัมมัง เขตตัง กรรม เป็นพื้นที่ของชีวิต (กรรมเป็นพื้นที่นา)
๒. วิญญาณัง พีชัง วิญญาณ เป็นพืชพันธุ์ของชีวิต (วิญญาณเป็นพืช)
๓. ตัณห์สัง สีนัง กิเลส ตัณหาความทะยานอยากเป็นน้ำเชื้อของชีวิต^{๒๘}

การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกได้ ชีวิตการเกิดของมนุษย์ ถ้ามี ๓ อย่างนี้อยู่ ก็มีการสร้าง ชีวิตเกิดขึ้นมา เพราะมี กรรม มีวิญญาณ และกิเลส ตัณหา อุปาทาน สิ่งที่สร้างชีวิตมนุษย์ให้ เกิด ขึ้นมา ที่สำคัญที่สุดคือ ตัณหา อันเป็นกิเลส เป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ต้องได้รับผลกรรม

^{๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘/๔๔๔.

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๑๙ - ๑๒๖/๘๒ - ๘๗, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๙ - ๑๒๖/๘๘ -

กิเลสก็เกิดขึ้นให้เป็นเหตุทำกรรมอีก วนเวียนกันไปไม่รู้จบสิ้น เรียกว่า วัฏฏะ^{๒๙} แปลว่า วน ๓ อย่าง คือ กิเลสวัฏฏะ (วน) คือกิเลส กรรมวัฏฏะ (วน) คือกรรม วิปากวัฏฏะ (วน) คือวิปาก ได้แก่ ผลของกรรมนั้น สังสารวัฏฏะถือว่าเป็นทางดำเนินอย่างต่อเนื่องของจิตวิญญาณที่ยังเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลก คือสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่ในภพภูมิทั้ง ๓ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ เรียกว่าไตรภูมิ^{๓๐} หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กำเนิด ๔ หมายถึง ลักษณะการกำเนิดของสัตว์ทุกชนิดที่อาศัยอยู่ในโลกมีอยู่ ๔ ชนิดด้วยกัน คือ ๑) กำเนิดอณตชะ เหล่าสัตว์ที่เจาะทำลายเปลือกไข่แล้วเกิด เช่น นก ไก่ จิ้งจก และเต่า เป็นต้น ๒) กำเนิดชลาพุชะ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ได้แก่ สัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น มนุษย์ แมว สุนัข และช้าง เป็นต้น ๓) กำเนิดสังเสทชะ เหล่าสัตว์ที่เกิดในสิ่งโสโครก ได้แก่ หนอน จุลินทรีย์หรือสัตว์เซลล์เดียวหลายชนิด ๔) กำเนิดโอปปาติกะ เหล่าสัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที เช่น เทวดา และสัตว์นรก^{๓๑}

การเกิดมิใช่เพียงแต่ว่ามารดาบิดามีเพศสัมพันธ์ มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดูเท่านั้น ก็ทำให้สัตว์มาเกิดได้ แต่การเกิดต้องประกอบด้วยสัตว์ที่มีวิญญาณเข้ามาปฏิสนธิในครรภ์มารดาด้วย การเกิดจึงจะสมบูรณ์ เพราะถ้าหากมีแค่ ๒ ประการแรก สัตว์ที่จะมาเกิดก็ไม่ได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้กับพระอานนท์ ในมหานิทานสูตรว่า อานนท์ ข้อที่เรากล่าวเช่นนี้ว่า “เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เธอพึงทราบเหตุผลที่วิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ดังต่อไปนี้ ก็ถ้าวิญญาณจักไม่หยั่งลงในท้องมารดา นามรูปจะก่อตัวขึ้นในท้องมารดา ได้หรือ” พระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ก็ถ้าวิญญาณหยั่งลงในท้องมารดาแล้ว ล่วงเลยไปนามรูปจักบังเกิดขึ้นเพื่อความเป็นอย่างนี้ ได้หรือ” ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ก็ถ้าวิญญาณเด็กชายหรือเด็กหญิงผู้เยาว์วัย จักขาดความสืบทอด นามรูปจักเจริญงอกงามไพบูลย์ ได้หรือ” ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้ เหตุ ต้นเหตุ เหตุเกิด และปัจจัยแห่งนามรูป ก็คือวิญญาณนั่นเอง”^{๓๒}

นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังกล่าวถึงกระบวนการเกิด การสืบพันธุ์ของมนุษย์ว่า เป็นเรื่องสำคัญ มีทั้งคุณและโทษ เพราะโลกมนุษย์อยู่ในกามภูมิที่อยู่ของผู้บริโภคคามคุณทั้ง ๕ โดยเฉพาะ อันได้แก่ ผัสสะ หรือการกระทบทางตาในรูป ผัสสะทางหูในเสียง ผัสสะทางจมูกในกลิ่น ผัสสะทางลิ้นในรส และผัสสะทางกายในไผภูฏัพพะ (อารมณ์)^{๓๓} ในกามภูมินี้จะเห็นว่ามี ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ทุกคติภูมิ ๔ และสุคติภูมิ ๗ สัตว์โลกส่วนใหญ่ล้วนปรารถนาที่จะเกิดใหม่ในสุคติภูมิด้วยกันทั้งสิ้น เพราะจะได้กิน ได้ดื่ม ได้รื่นเริง และบริโภคคาม ในสุคติภูมินี้ มนุษย์ภูมิจะเรียกการสืบพันธุ์ว่าการบริโภคคาม การเสพเมถุน การร่วมประเวณี หรือการเสพสังวาส ซึ่งเป็นกิจของชาวบ้านผู้ครอง

^{๒๙} วัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิปาก ที่เกี่ยวข้องในกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ หรือหมายถึงอุปาทานชั้น อังใน อง.ฉก.อ. (บาลี) ๓/๑๔/๑๐๕, ๖๑/๑๔๗, อง.ทสก.อ. (บาลี) ๓/๑๑๗ - ๑๑๘/๓๗๕, สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๕๔/๒๕๔.

^{๓๐} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๙๔/๖๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๔/๘๙.

^{๓๑} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๕๒/๑๑๓, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑ - ๑๕๒.

^{๓๒} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๑๕/๕๕, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๑๕/๖๕ - ๖๖.

^{๓๓} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๖๖/๑๒๘ - ๑๒๙, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๖๖/๑๖๗ - ๑๖๘.

เรือน กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ มนุษย์ปุถุชนจะพากันยกย่องสรรเสริญ ยินดี พอใจ และไม่เคยมิ้มในการบริโภคกาม เหมือนการนอนและการดื่มสุราเมรัย ส่วนนักบวชผู้ออกจากเรือนจะไม่สรรเสริญ และประณามการบริโภคกามว่าเป็นมรยาตของคนชั้นต่ำ กิริยาชั่วหยาบ พลุดิกรรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ มีกำลังมหาศาลที่ปัญญาหยั่งไม่ถึง เป็นเครื่องผูกใจมนุษย์ให้ติด หาผู้เว้นได้ยาก^{๓๔}

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกำเนิดของมนุษย์ ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ได้แสดงไว้ว่า เวลาโลกถูกทำลายนั้นไม่ได้ทำลายทั้ง ๓ ภูมิ จะยังคงเหลือภูมิชั้นจตุตถภูมิ และ อรูปภูมิอยู่ ดังนั้น จึงกล่าวถึงน้อยลงตามลำดับ ส่วนสัตว์ที่จืดจากเทวดากลับมาเกิดในหมู่เทวดาอีก หรือเกิดเป็นมนุษย์นั้น จะมีจำนวนน้อยกว่าไปเกิดในอบายภูมิ ๔ เช่นกัน ส่วนสัตว์ที่เกิดในอบายภูมิ ๔ มีโอกาสจืดแล้วเกิดใหม่เป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ได้เช่นกัน แต่มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะไปเกิดในอบายภูมิ ๔ เช่นเดิม การเกิดใหม่เฉพาะภูมิที่ถูกทำลายไป การอธิบายกำเนิดชีวิตของมนุษย์ก็กล่าวว่าเป็นการจุดของพรหมชั้นรูปภูมิ เมื่อกล่าวถึงการเกิดใหม่ของโลกแล้ว จึงกล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ และได้ข้อคิดว่า มนุษย์มาจากมนุษย์ด้วยกัน และสืบเนื่องมาจากสิ่งที่ดี รูปพรหมชั้นอากาศสรพรหมนั้นเป็นภพหรือสถานที่เกิดแห่งหนึ่ง ผู้ที่จะไปอุบัติในพรหมโลกชั้นนี้ได้คือผู้บำเพ็ญเพียรจนได้ฌานสมาบัติ แต่ยังไม่ได้บรรลุอรหัตต์ หรือยังไม่ได้บรรลุภูมิธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนานั้นเอง

การเกิดเป็นมนุษย์ นับว่าเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่และมหัศจรรย์ มีความสลับซับซ้อนมากที่สุด ส่วนใหญ่แล้วเราไม่เข้าใจว่าเราเกิดมาจากไหน และก็คงมีผู้ตอบปัญหานี้ได้น้อยมาก เพราะคนเรามักไม่ค่อยสนใจหรือทำความเข้าใจในเรื่องของตัวเอง แต่กลับสนใจเรื่องที่อยู่ไกลตัว ชีวิตในชาตินี้จึงถูกครอบงำด้วยกิเลส ตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ชีวิตจึงมีแต่ความทุกข์เดือดร้อนอยู่รำไป พระพุทธศาสนากล่าวว่า การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นนับว่าสูงส่งกว่าสัตว์อื่น ๆ และมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะกุศลกรรมฝ่ายดีจึงส่งผลให้ได้เกิดเป็นมนุษย์ อกุศลกรรมฝ่ายชั่วส่งผลให้ได้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ฉะนั้น การได้เกิดมาเป็นมนุษย์จึงต้องอาศัยกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน หรืออุปเพกตปุญญาตา ในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลายนั้น จะมีสัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก และในบรรดาสัตว์บกนั้น สัตว์ที่เกิดเป็นมนุษย์ก็จะมีน้อยกว่าสัตว์ที่เกิดในอบาย ๔ ทั้งในหมู่ของมนุษย์นั้น มีผู้ที่โง่เขลาเบาปัญญา ตกอยู่ในอวิชชา ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าและไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ ไม่เข้าใจธรรมวินัย ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์สมาธิไม่ได้ จะมีจำนวนมากกว่าผู้มีปัญญา มีวิชา ได้พบพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมวินัยที่พระองค์ทรงประกาศแล้วสามารถเข้าใจ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต และสัตว์ที่จืดจากมนุษย์จะได้กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์อีกนั้นก็จะมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จืดจากมนุษย์ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ จะมีจำนวนมากกว่า จะได้ไปเกิดเป็นเทวดาก็ยังมีการเกิดในมนุษย์ภูมิ กล่าวคือการถือกำเนิดในครรภ์ของมารดาแล้วได้อัตภาพความเป็นมนุษย์นั้น^{๓๕} มีจุดกำเนิดที่เป็นไปตามกระแสแห่งกฎธรรมชาติทั้งสิ้น มีความสัมพันธ์ด้วยปัจจัยต่าง ๆ อย่างไม่ขาดสาย เกิดขึ้นสืบต่อกันไปอย่างเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน จากอดีตชาติสู่ปัจจุบันชาติก็เชื่อมโยงกันด้วยวงวนของกิเลส กรรม วิบาก ดังกล่าวแล้ว เมื่อมนุษย์ยังมีกรรมซึ่งเป็นเสมือนพื้นทีของชีวิต มีวิญญาณเป็น

^{๓๔} อัง.อญฺจก. (บาลี) ๒๓/๔๑/๒๐๕, อัง.อญฺจก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๔.

^{๓๕} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๒๒ - ๓๖๕/๓๗ - ๔๐, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๒๒ - ๓๖๕/๔๒ - ๔๕.

เสมือนพืชพันธุ์ของชีวิต มีต้นหาเป็นเสมือนน้ำเชื้อของชีวิต ก็ยังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ซึ่งการเกิดในมนุษย์ภูมิกล่าวคือการเกิดในครรภ์มารดานั้น พระพุทธเจ้าตรัสถึงการเกิดของมนุษย์มีองค์หรือปัจจัยประกอบ ๓ ประการไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกัน การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกันแต่มารดายังไม่มีการ และคันธัพพะยังไม่ปรากฏ การถือกำเนิดในครรภ์ ก็ยังมีไม่ได้ ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู แต่คันธัพพะยังไม่ปรากฏ การถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้ แต่เมื่อใดมารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู และคันธัพพะก็ปรากฏ เมื่อนั้น เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกันอย่างนี้ การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้ มารดาอยู่ครรภ์มารดาในครรภ์นั้น ๙ เดือนบ้าง ๑๐ เดือนบ้าง จึงคลอดทารกผู้เป็นภาระหนักนั้นด้วยความกังวลใจมาก และเลี้ยงทารกผู้เป็นภาระหนักนั้น ซึ่งเกิดแล้วด้วยโลหิตของตนด้วยความห่วงใยมาก^{๓๖}

ภาวะแห่งการมีชีวิตของมนุษย์นั้นเกิดจากการรวมตัวกันขององค์ประกอบก่อนเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่า “ชั้น ๕”^{๓๗} ประกอบด้วย ๑) รูป ได้แก่ ส่วนที่ประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ๒) เวทนา ได้แก่ ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ อันเนื่องจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ ๓) สัญญา ได้แก่ ความจำได้หมายรู้ กล่าวคือการรู้ การจำ กำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นได้ ๔) สังขาร ได้แก่ คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ เป็นตัวแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือกลาง ๆ ปรงแต่ง การตรึงตรองตรึกนึกคิดในใจอันเป็นเหตุให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาทางกาย วาจา ๕) วิญญาณ ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ในส่วนองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์นั้น แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนมีความรู้สึก และส่วนที่ไร้ความรู้สึก รวมเรียกว่าธาตุ ๖ คือ

(๑) ธาตุที่ไม่มีความรู้สึกไร้สติสัมปชัญญะ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และอากาศธาตุ ส่วนชีวิตที่เป็นร่างกายของมนุษย์ก็ประกอบด้วยธาตุเหล่านี้

(๒) ธาตุที่รับรู้อารมณ์ คือ วิญญาณธาตุ หรือ จิตวิญญาณในสองส่วนนั้น แต่ละส่วนประกอบมีลักษณะร่วมขององค์ประกอบซึ่งปรากฏในธาตุวิงค์ ดังนี้

(๒.๑) ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) มีหน้าที่ค้ำจุน มีความแข็งและความอ่อน เป็นคุณสมบัติเฉพาะตน ได้แก่ สิ่งซึ่งมีสภาวะดังนี้ ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายในตน มีเฉพาะตนที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหา และทิวฐิยัตถิอ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ฝม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ใสใหญ่ ใส่น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า

(๒.๒) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) มีหน้าที่เชื่อมประสาน มีความเกาะกุมไหลซึมเป็นคุณสมบัติมีสภาพ ดังนี้ คือ ความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว

^{๓๖} ดูความละเอียดใน ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๐๘ - ๔๐๙/๓๖๔ - ๓๖๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘ - ๔๐๙/๔๔๓ - ๔๔๕.

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๗, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๙๙ - ๓๐๐.

ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เพลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร หรือความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อันใดมีอยู่ นี้เรียกว่า อาโปธาตุที่เป็นภายใน

(๒.๓) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) มีหน้าที่ให้เกิดการเปลี่ยนภาวะ มีความร้อน ความเย็น เป็นคุณสมบัติ คือ ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือซึ่งเป็นภายในตน เช่น เตโชธาตุที่ทำให้ร่างกายอบอุ่น ที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม ที่ทำให้เราร้อนและที่ทำให้ของกินของดื่มของเคี้ยว ของลื้ม ถึงความย่อยไปด้วยดี หรือความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือซึ่งเป็นภายในตน แม้อันใดมีอยู่ นี้เรียกว่า เตโชธาตุที่เป็นภายใน

(๒.๔) วาโยธาตุ (ธาตุลม) มีหน้าที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว มีการขยายตัวและหดตัวเป็นคุณสมบัติ ดังนี้ ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน เช่น ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปตามตัว ลมคัสตรา ลมมีดโกน ลมเพิกหัวใจ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หรือความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูปเป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือ ซึ่งเป็นภายในตน แม้อันใดมีอยู่ นี้เรียกว่า วาโยธาตุที่เป็นภายใน

(๒.๕) อากาศธาตุ (ธาตุคือที่ว่าง) คือ อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่าธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่าง ซึ่งเนื้อและเลือดไม่ถูกต้องแล้ว เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือซึ่งเป็นภายในตน เช่น ช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก ช่องสำหรับกลืนของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลื้ม ช่องที่พักอยู่แห่งของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลื้ม และช่องสำหรับของกิน ของดื่ม ของเคี้ยว ของลื้มไหลลงเบื้องต่ำ หรืออากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่างซึ่งเนื้อและเลือดไม่ถูกต้องแล้ว เป็นภายในตน มีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐิยึดถือซึ่งเป็นภายในตน แม้อันใดมีอยู่ นี้เรียกว่า อากาศธาตุที่เป็นภายใน

(๒.๖) วิญญาณธาตุ (ธาตุคือความรู้อารมณ์) คือ จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ชานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ นี้เรียกว่าวิญญาณ

ธาตุ ในที่บางแห่ง พระพุทธเจ้าทรงเรียกวิญญาณ ว่า จิต เช่น ในคำว่า “เมื่อจิตเศร้าหมองแล้วมีหวังไปเกิดในทุคติ เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้วมีหวังไปเกิดในสุคติ”^{๓๘}

ในอรรถิราคสูตร พระพุทธเจ้าตรัสวางจรแห่งการเกิดเป็นภพชาติอีกนัยหนึ่งซึ่งเชื่อมโยงกับหลักปฏิจกสมุปบาท โดยยกเอาความกำหนดยินดี ความเพลิตเพลินขึ้นต้น ทรงอธิบายความเป็นปัจจัยหนุนเนื่องกันและกันไว้ ดังนี้

ถ้าราคะ (ความกำหนัด) นันทิ (ความเพลิตเพลิน) ตัณหา (ความทะยานอยาก) มีอยู่ในที่ใด วิญญาณจะตั้งอยู่อกงามในที่นั้น ที่ได้วิญญาณตั้งอยู่อกงาม ที่นั้นย่อมมีนามรูปหยั่งลง ที่ได้มีนามรูปหยั่งลง ที่นั้นย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ได้มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ได้มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั้นย่อมมีชาติ ชรา และมรณะต่อไป ที่ได้มีชาติ ชรา และมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั้นมีความโศก มีความกระวนกระวาย และมีความคับแค้น^{๓๙}

สรุปได้ว่า การเกิดเป็นมนุษย์เป็นไปตามหลักธรรมชาติ มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน มารดาอยู่ในวัยมีระดู และมีคันธัพพะมาเกิด ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้น สูงกว่าสัตว์อื่น ๆ และแตกต่างจากสัตว์ เพราะกุศลกรรมฝ่ายดีส่งผลให้ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ อาศัยกรรมที่กระทำไว้ในอดีตชาติ เรียกว่า “บุพเพกตปุญญตา” แต่คนเราเกิดมารูปร่างหน้าตาแตกต่างกัน และฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะการกระทำของแต่ละคนไม่เหมือนกัน สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต กรรม แปลว่าการกระทำ ทำดี เรียกว่า กุศลกรรม ทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม ดีชั่วมีอยู่ ๓ ทางเท่านั้น คือทางกาย ทางวาจา และกัทางใจ สรุปได้ ๓ ประการ

๑. แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความคิดหรือความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติ ไม่ใช่การเกิดการตายแบบชั่วขณะจิต ที่ว่าเมื่อความรู้สึกว่า “ตัวกู” เกิดขึ้นด้วยอำนาจของอุปาทานก็เป็นการเกิด เมื่อความรู้สึกว่า “ตัวกู” ดับไปก็เป็นการตาย แต่โดยความประสงค์แล้ว พระพุทธองค์ประสงค์เอาการเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติมากกว่าที่จะเกิดแบบชั่วขณะจิต

๒. แสดงให้เห็นว่าเราไม่อาจสาวหาจุดเริ่มต้นของมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในเวลานี้แต่ละคนได้ว่าเริ่มมีขึ้นครั้งแรกเมื่อไหร่ จุดเริ่มต้นครั้งแรกคงจะมี แต่ถือว่าเป็นเกินวิสัยที่จะย้อนไปจนถึงที่สุด ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์นั้น ไม่อาจจะกำหนดได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไหร่ เพราะตราบไต่ที่ยังไม่เข้าถึงความหลุดพ้น

๓. แสดงให้เห็นว่า อวิชชาและตัณหา เป็นตัวการที่ทำให้บุคคลต้องเวียนว่ายตายเกิดท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ คำว่า “อวิชชา” ในที่นี้ หมายถึง ไม่รู้ในสังขารม ท่านชี้ไปที่ไม่รู้แจ้งในอริยสัจ ๔

^{๓๘} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (บาลี) ๑๒/๗๐/๔๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๐/๖๔.

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๖๔/๘๗ - ๑๐๐, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๔/๑๒๔ - ๑๒๕.

๒.๓ กระบวนการของการเกิด

องค์ประกอบของชีวิต ได้แก่ ชั้น ๕ ที่แบ่งส่วนเป็นรูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น เป็นการแบ่งให้เห็นส่วนประกอบที่สำคัญเท่านั้น แต่ในรายละเอียดยังมี ส่วนประกอบอื่น ๆ อีกมากที่เป็นเหตุปัจจัย หรือกระบวนการอันละเอียดลึกซึ้ง ตามทัศนะทาง พระพุทธศาสนาว่า “ชีวิตเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น” หรือที่เรียกว่า “ปฏิจ- สมุปบาท” หมายถึง กระบวนการของชีวิต คำว่า “ปฏิจสมุปบาท” ประกอบด้วย ๓ คำ คือ ปฏิจ- แปลว่า อาศัย สัม แปลว่า พร้อม และอุปบาท แปลว่า เกิดขึ้น เมื่อนำคำทั้ง ๓ มารวมกันเป็น “ปฏิจสมุปบาท” แปลตามศัพท์ว่า สิ่งที่อาศัยซึ่งกันและกันแล้วเกิดขึ้นพร้อมกัน ภาวะที่มีอันนี้ ๆ เป็นปัจจัย หมายถึง การเกิดขึ้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ย่อมมีปัจจัยต่าง ๆ ช่วยหนุนในลักษณะที่เป็นเหตุ เป็นผลต่อเนื่องกันไป ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบนั้น ในตัวของมันแล้ว มิใช่เป็นตัวเหตุหรือเป็นตัวผล อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น มันจะเป็นทั้งตัวเหตุและตัวผล ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่ามันจะเป็นตัวเหตุเมื่อใด หรือจะเป็นตัวผลเมื่อใด พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงวงจรแห่งการเกิดขึ้นแห่งชีวิตมนุษย์ตาม กระบวนการนี้ว่า

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสจึงมี ^{๔๐}

ปฏิจสมุปบาทนี้เป็นหลักธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจ กระนั้นก็ตาม พระพุทธองค์ก็ทรงหวังให้หมู่มนุษย์ได้รู้ได้เข้าใจถึงกระบวนการเกิดแห่งชีวิตให้กระจ่างแจ้งยิ่งขึ้น ถึงแม้จะเป็นหลักธรรมที่ยากแก่การทำความเข้าใจก็ตาม แต่เพื่อประโยชน์สุขของหมู่ประชาที่จะได้ รับรู้รับทราบได้เข้าใจในหลักธรรมอันละเอียดลึกซึ้งนี้ โดยไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป ทรงอาศัย พระมหากรุณาธิคุณอธิบายความหมายของปฏิจสมุปบาท โดยทรงตั้งคำถามแบบถาม ตอบ ให้ พระอานนตฺตตอบ ดังนี้

^{๔๐} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๖ - ๑๒๗.

ข้อที่ตรัสว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าชาติคือการเกิดเป็นเทพ เป็นคนธรรมดา เป็นยักษ์ เป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ ไม่มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่ง เพราะชาติดับไป ชรามรณะจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ปรากฏไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งชรามรณะ ก็คือ ชาตินั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าภพคือกามภพ รูปภพ หรืออรุภพ ไม่มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่ง เพราะภพดับไป ชาติจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ ทูลตอบว่าปรากฏไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุแห่งชาติก็คือภพนั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าอุปาทานคือ ความยึดมั่นถือมั่นในกาม ความยึดมั่นในทิฏฐิ ความยึดมั่นในศีลพรต หรือความยึดมั่นในวาทะว่ามี อัตตา ไม่มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่ง เพราะอุปาทานดับไป ภพจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ปรากฏไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งภพคืออุปาทานนั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าตัณหาคือ ความอยากในรูป ความอยากในเสียง ความอยากในกลิ่น ความอยากในรส ความอยากในสัมผัส ความอยากในธรรมารมณ์ไม่มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่ง เพราะตัณหาดับไป อุปาทานจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ปรากฏไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งอุปาทานคือตัณหานั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าเวทนาคือ เวทนาที่เกิดจากจักขุสัมผัส ที่เกิดจากโสตสัมผัส ที่เกิดจากฆานสัมผัส ที่เกิดจากชีวหาสัมผัส ที่เกิดจากกายสัมผัส ที่เกิดจากมโนสัมผัส ไม่มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่ง เพราะเวทนาดับไป ตัณหาจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ปรากฏไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งตัณหาก็คือเวทนานั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิดมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าผัสสะคือ จักขุผัสสะ โสตผัสสะ ฆานผัสสะ ชิวหาผัสสะ กายผัสสะ และมโนผัสสะ ไม่มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่ง เพราะผัสสะดับไป เวทนาจะปรากฏได้หรือ เมื่อพระอานนท์ทูลตอบว่า ปรากฏไม่ได้ จึงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งเวทณาก็คือผัสสะนั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า การบัญญัตินามกาย (นามขันธ์ ๔) ^{๔๑} และรูปกาย (รูปขันธ์) ต้องพร้อมด้วยอาการ เพศ นิमित และอุทเทส ไม่มีผัสสะคือการสัมผัสแต่เพียงชื่อในรูปกาย หรือชื่อในนามกายจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ได้ทูลตอบว่า ปรากฏไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งผัสสะก็คือนามรูปนั่นเอง

^{๔๑} ที.ม.อ. (บาลี) ๑๑๔/๙๙.

ข้อที่ตรัสว่า เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าวิญญานไม่หยั่งลงในท้องมารดา นามรูปจะก่อตัวขึ้นในท้องมารดาได้หรือ ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่าไม่ได้ ทรงซักถามต่อไปว่า ถ้าวิญญานหยั่งลงในท้องมารดาแล้ว แต่ล่องเลยไป นามรูปจะบังเกิดเป็นทารกได้หรือ ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่าไม่ได้ ทรงซักถามต่อไปว่า ถ้าวิญญานเป็นเด็กชายเด็กหญิงผู้เยาว์วัยขาดความสืบทอด นามรูปจะเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งนามรูป ก็คือวิญญานนั่นเอง

ข้อที่ตรัสว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัย วิญญานจึงมีนั้น ทรงแสดงเหตุผลไว้ว่า ถ้าวิญญานไม่อาศัยนามรูป ชาติ ชรา มรณะ และความเกิดขึ้นแห่งทุกขสมุทัยจะปรากฏได้หรือ เมื่อท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ไม่ได้ จึงทรงสรุปว่า เพราะเหตุนี้ ต้นเหตุและปัจจัยแห่งวิญญาน ก็คือนามรูปนั่นเอง ทรงสรุปความว่า

ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น	วิญญานและรูปจึงเกิด
	แก่ ตาย จูติ หรือ อุบัติ
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น	จึงมีคำที่เป็นเพียงชื่อ
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น	จึงมีคำที่ใช้ตามความหมาย
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น	จึงมีคำบัญญัติ
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น	จึงมีคำที่สื่อความเข้าใจ
ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น	จึงมีวิภูษะหรือวิวิภูษะ ^{๔๒}

ความเป็นอย่างนี้ย่อมปรากฏโดยบัญญัติ คือนามรูปย่อมเป็นไปพร้อมกับวิญญาน เพราะต่างก็เป็นปัจจัยของกันและกัน^{๔๓}

จากบทที่พระพุทธรองค์ตั้งเป็นเชิงคำถามคำตอบ โดยตรัสอธิบายถึงกระบวนการเกิดขึ้นของชีวิตตามนัยปฏิจจสมุปบาทข้างต้น แต่ละข้อล้วนเป็นปัจจัยอาศัยซึ่งกันและกันเกี่ยวประสานกันเกิดขึ้นดุจลูกโซ่หาที่ที่สุด เบื้องต้นเบื้องปลายมิได้ เป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันว่า “เมื่อมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”^{๔๔}

บทถามตอบข้างต้นนี้มีนัยแห่งวงจรปฏิจจสมุปบาทเป็นสองสาย ได้แก่ สายเกิด กับสายดับ สายเกิดเรียกว่า “สมุทวาร” สายดับเรียกว่า “นิโรธวาร” การจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นแห่งชีวิตหรือแห่งธรรมทั้งหลายทั้งปวงนั้นก็เนื่องด้วยเหตุปัจจัยทั้งสองสายนี้เป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่า ข้อที่ตรัสเพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมีนั้น ก็หมายความว่าพระพุทธรองค์ทรงมุ่งอธิบายให้กระจ่างชัดในสิ่งที่เป็นกระบวนการที่นำไปเกิดชีวิตอันเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกันว่า ถ้าชาติคือการเกิดเป็นเทพ

^{๔๒} วิภูษะ ในที่นี้หมายถึงวิภูษะ ๓ (๑) กิเลสวิภูษะ (๒) กัมมวิภูษะ (๓) วิปากวิภูษะ อ้างใน อง.ทสก.อ. (บาลี) ๓/๑๑๗ - ๑๑๘/๓๗๕, วิวิภูษะ หมายถึงนิพพาน อ้างใน ส.ม.อ. (บาลี) ๓/๓๑ - ๓๔/๑๙๖.

^{๔๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๙๕ - ๑๑๕/๔๙ - ๕๙, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๕ - ๑๑๕/๕๗ - ๖๕.

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๒๐/๔๐๔/๔๓๘, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๒๖/๑๖๔.

เป็นคนธรรมดา เป็นยักษ์ เป็นภูต เป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ ยังมีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วทุกแห่งตราบไตรชา คือความแก่ ภาวะของผมหงอก ฟันหลุด หนังเหี่ยวยุ่น ความเสื่อมแห่งอายุ ความแก่ของอินทรีย์ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยง เป็นทุกข์อยู่ในตัวมรรณะ คือความเคลื่อนไหว ความทำลาย ความตาย ความแตกแห่งชั้นร์ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ ยังมีตราบนั้น นั่นเป็นเพราะอะไรก็เพราะมีชาติ คือมีความเกิดนั่นเองที่เป็นต้นเหตุและปัจจัยของชรามรรณะ และเมื่อมีการเกิดเช่นนี้ กองทุกข์ทั้งหมด คือ โสกะ ปริทเวหะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็ย่อมเกิดมี เป็นเงาตามตัวด้วย

นัยตรงกันข้าม เพราะชาติมีความเกิดขึ้นนี้ดับไป ชรามรรณะและกองทุกข์ทั้งหมด ได้แก่ ความโศกเศร้า ร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ความคับแค้นใจเหล่านี้ก็ดับสิ้นไปด้วย นั่นหมายถึงว่า ถ้าต้องการจะดับทุกข์ทั้งหลายทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นตามลำดับนี้ลงได้ ก็ต้องดับต้นตอแห่งเหตุและปัจจัยของความทุกข์เหล่านี้ให้ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดทุกข์เป็นชรามรรณะก็คือชาติเอง ข้ออื่น ๆ พระพุทธองค์ก็ตรัสการเกิดขึ้นและไม่เกิดขึ้นโดยทำนองเป็นเหตุและปัจจัยแก่กันและกันเช่นนี้ เหมือนกันปฏิจสมุปบาท ทั้งสองสายนั้นไม่ว่าจะเป็นสายเกิดและสายดับ ล้วนอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นพร้อมกัน ทำหน้าที่ต่อเนื่องกัน ไม่มีสิ่งใดเลยที่จะเกิดขึ้นและดับลงอย่างลอย ๆ

สรุปได้ว่า “ปฏิจสมุปบาท” หมายถึง สภาวะที่ธรรมทั้งหลายอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมสภาพอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา สภาวะธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

- (๑) การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน
- (๒) ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมกัน
- (๓) การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น
- (๔) สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นหรือดับไป เพราะการมีเงื่อนไขและหมดเงื่อนไข จะชี้ชัดลงไปตายตัวไม่ได้ แล้วแต่เงื่อนไขที่กำหนดขึ้นมา
- (๕) ทฤษฎีหรือหลักธรรมว่าด้วยการเกิดทุกข์ คือ “อนุโลมปฏิจสมุปบาท” และการดับทุกข์ “ปฏิโลมปฏิจสมุปบาท”
- (๖) ทฤษฎีอธิบาย “กฎแห่งเหตุปัจจัยสัมพันธ์” ที่สภาวะธรรมปรากฏขึ้นพร้อมกันและอาศัยกันและกันจึงปรากฏขึ้นได้ ถ้าสภาวะธรรมส่วนใดไม่ปรากฏขึ้น สภาวะธรรมอีกส่วนหนึ่งก็ไม่ปรากฏขึ้นเช่นกัน ซึ่งสภาวะธรรมทั้งหลายต้องอาศัยสภาวะเงื่อนไขซึ่งกันและกันจึงเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปตามลำดับอย่างต่อเนื่อง

ความหมายโดยสรุป “ปฏิจสมุปบาท” หมายถึง ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นในวิภวภู ๓ ได้แก่ กิเลส กรรม และวิบาก ซึ่งมี “อวิชชา” (กรรมชั่ว) เป็นปัจจัยทำให้เกิด “สังขาร” (กิเลสวิภวภู เป็นปัจจัยให้เกิดกัมมวิภวภู) สังขารเป็นปัจจัยให้เกิด “วิญญาณ” (กัมมวิภวภูเป็นปัจจัยให้เกิดวิปากวิภวภู) “อวิชชา” คือ “โมหเจตสิก-ความหลง” เป็นอกุศลธรรมที่ไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง เป็นกิเลสวิภวภูที่เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร และ “สังขาร” (ความคิด) ที่เป็นผลของอวิชชา คือ “อภิสังขาร” มี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ปุญญาภิสังขาร คือ เจตนา (สัญญาเจตนา) ที่กระทำกุศลกรรมที่เนื่องกับรูป ได้แก่ กามาวจรกุศลกรรม และรูปาวจรกุศลกรรม ๒) อาเนญชาภิสังขาร คือ เจตนา (สัญญาเจตนา) ที่เป็นอรูปาจรกุศลกรรม ได้แก่ อรูปฌานกุศล ๓) อปุญญาภิสังขาร คือ เจตนา

(สัตถุเจตนา) ที่กระทำอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น โดยนัยตามหลักกรรม “ปฏิจจสมุปบาท” จึงเป็นแสดงถึงสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นและดำเนินไปตามเหตุปัจจัยในแต่ละขณะนั่นเอง ดังนั้น ปุณฺณาสังขาร อปุณฺณาสังขาร และอาเนญยาสังขาร เป็นปัจจัยทำให้เกิด “วิญญาณ” คือ “ปฏิสนธิจิต” (วิบากจิต) ในภุมิต่าง ๆ ในจำนวน ๓๑ ภุมิ ตามผลวิบากกรรมที่ได้กระทำเสร็จไปแล้ว

๒.๔ เป้าหมายของการเกิด

การเกิดในภพภูมิของมนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นภพภูมิกกลาง ๆ กล่าวคือเป็นสถานที่สร้างกรรมใหม่พร้อม ๆ กับการรับวิบากกรรมเก่าไปด้วย ซึ่งผิดกับภพภูมิอื่น เช่น นรก สัตว์เดรัจฉาน เทวดา ที่เกิดมาเพื่อรับกรรมอย่างเดียว คือ ถ้าไม่ทุกข์ ก็เป็นสุขอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นภาวะสุดโต่งที่ไม่สมดุลเลยแต่การเกิดในภพภูมิมนุษย์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น เป็นสภาวะกลาง ๆ ที่มีสุขบ้าง ทุกข์บ้าง คละเคล้ากันไปซึ่งเป็นสภาวะที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้สัจธรรมของชีวิต นั่นคือ สามารถเรียนรู้ความเป็นอนิจจังและมายาของชีวิต ทำให้เกิดข้อคำถาม ข้อสงสัย ตั้งปัญหาถามเรื่องเกี่ยวกับชีวิตว่า เกิดมาทำไม ชีวิตเกิดขึ้นได้อย่างไร เป้าหมายของชีวิตคืออะไร จึงมีโอกาสนี้จะได้สร้างกรรมดีกุศลกรรมบถที่จะพัฒนาชีวิตให้สูงขึ้น เพื่อช่วยให้พ้นทุกข์ได้ ฉะนั้น การเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วได้พบพระพุทธศาสนาจึงต้องนับว่าเป็นลาภอันประเสริฐ

หลักฐานทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวถึงกรรม วิญญาณ และตัณหา เป็นเครื่องยืนยันว่า มนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด เป็นวัฏสงสารอยู่เช่นนี้ ก็เพราะกรรมเป็นตัวกำหนด ซึ่งกรรมนี้ย่อมได้รับผลของสิ่งนั้น การปฏิสนธิในครรภ์มารดา เป็นวิวัฒนาการของสัตว์ผู้มาเกิดในครรภ์ ส่วนที่เล็กที่สุด คือ ชลาพุชะ ที่เป็นมดลูก ในมดลูก มีไข่ของมารดา ผสมกับน้ำเชื้อของบิดา วิญญาณของสัตว์ที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งเรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณ หรือปฏิสนธิจิต คอยเชื่อมต่อระหว่างภพเก่าและภพใหม่ มาเป็นจิตดวงแรกในภพใหม่ เริ่มตั้งแต่เกิดเป็นกลละ คือน้ำใสมีลักษณะเป็นเมือกเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเติบโต จากกลละเป็นอัมพุชะ มีลักษณะเป็นเมือกข้นจืด จากอัมพุชะเป็นเปสิ มีลักษณะแดงบางระเรื่อ จากเปสิเป็นขนะ มีลักษณะเป็นก้อน ค่อย ๆ แข็งตัว จากขนะเป็นปัญจสาขา มีลักษณะเป็นปุ่ม ๕ ปุ่ม จากนั้นก็พัฒนาไปสู่การเป็นรูปร่าง จนมีผม ขน เล็บ เป็นการเกิด จนครบอาการ ๓๒ ประการ มารดาของสัตว์ในครรภ์บริโภคน้ำ น้ อย่างไร สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดา ก็เลี้ยงอัฐภาพอยู่ด้วยอาหารอย่างนั้นในครรภ์^{๔๕}

ประเภทของการเกิดแบ่งตามลักษณะเพศ มี ๒ ประเภท

คำว่า “เพศ” พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า รูปที่แสดงให้รู้ว่า หญิง หรือชาย^{๔๖} พระพุทธศาสนา กล่าวถึง เพศ มีลักษณะไว้ว่า (๑) อิตถิถาวรูป คือ รูปที่แสดงให้รู้ว่าเป็นหญิง มีทรวดทรงหญิงเครื่องหมายประจำเพศหญิง กิริยาหญิง สภาพหญิง ภาวะหญิง (๒) ปุริสถาวรูป คือ รูปที่แสดงให้รู้ว่าเป็นชาย มีทรวดทรงชาย เครื่องหมายประจำเพศชาย กิริยาชาย อากาชาย สภาพชาย ภาวะชาย^{๔๗}

^{๔๕} พระมหาอุทัย ฐิริเมธี, กว่าจะเกิดเป็นคน, หน้า ๑๙๗ - ๑๙๘.

^{๔๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๘๐๑.

^{๔๗} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๗๑๔ - ๗๑๖/๒๑๖, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๘๓๘/๒๓๒.

การเกิดเป็นมนุษย์นั้น จะมีความแตกต่างกันระหว่างชายหญิง ๔ ประการ คือ (๑) ลิงคะ รูปร่างสัณฐาน ที่บอกเพศอันมีมาแต่กำเนิด ซึ่งจะปรากฏตั้งแต่คลอดออกมา (๒) นิमितตะ เครื่องหมาย หรือ สภาพความเป็นอยู่ เครื่องหมายนั้น หมายถึง สิ่งที่ปรากฏต่อมาสำหรับหญิงนั้น หน้าอกเริ่มโตขึ้น ชายก็มีหนวดเครา เป็นต้น (๓) กุตุตฺต หมายถึง นิสัย คือพฤติกรรมที่เคยชิน หญิงก็นุ่มนวล อ่อนโยน ชายห้าวหาญ เข้มแข็ง ว่องไว (๔) อากัปปะ คือ อาการกิริยาหญิง เข้มซ้อย เอียงอาย มีธรรมชาติช่างคิด อ่อนโยน ชาย องอาจ เด็ดเดี่ยว^{๔๘}

ความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย มีลักษณะสำคัญร่วมกัน ซึ่งพรรณนะทั่วไปที่ พระพุทธศาสนามีต่อผู้หญิงผู้ชาย บรรจบ บรรณรุจิ ได้กล่าวไว้ ดังนี้

(๑) ผู้หญิงและผู้ชายเป็นสัตว์โลกที่ล้วนถูกรุมล้อมด้วยทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันไม่มีใครที่จะรอดไปได้

(๒) ผู้หญิงและผู้ชายต่างล้วนมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นผู้ให้กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่วมักตาม ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้น

(๓) ผู้หญิงและผู้ชาย อาจเกิดหมุนเวียนเปลี่ยนเพศกันได้ หมายความว่า ผู้หญิงอาจเกิดเป็นผู้ชายได้ ผู้ชายอาจเกิดเป็นผู้หญิงได้ เพราะชีวิตแต่ละชีวิตมีการสืบต่อหลังจากตาย ไม่มีที่สิ้นสุด トラบเท่าที่ยังมีกิเลส^{๔๙}

ลักษณะสำคัญร่วมกันของผู้หญิงและผู้ชาย อีกประการหนึ่ง คือ

(๑) ผู้หญิงและผู้ชายล้วนแต่ประกอบด้วยชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรือ ธาตุ ๖ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ และ วิญญาณ

(๒) ผู้หญิงและผู้ชายต่างเป็นไปตามลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ ไตรลักษณ์ หรือ สามัญญลักษณะ ได้แก่ อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ อนัตตตา ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน

(๓) ผู้หญิงและผู้ชายต่างตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและดีต่างกัน^{๕๐} ก็บาปกรรมนั้นนั้น บิดามารดาพี่ชายน้องชาย พี่สาวน้องสาว มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต สมณพราหมณ์ เทวดา ไม่ได้ทำให้เจ้าเลย เจ้าทำเองแท้ ๆ เจ้านั้นเองต้องรับผลของบาปกรรมนั้น^{๕๑}

(๔) ผู้หญิงและผู้ชายมีความเสมอภาคกันทางความมีปัญญา ในเหตุนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน ธีตุสูตรว่า เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชาแคว้นมคธ ทรงเสียพระทัยที่พระนางมัลลิกา ประสูติพระธิดา พระพุทธเจ้าทรงเตือนสติว่า แท้จริง หญิงบางคนก็เป็นคนที่ประเสริฐ ขอพระองค์จง

^{๔๘} ขุนสรรรพกิจโกศล, **คู่มือการศึกษาแก่มัธยมศึกษา สังกศหวิภาค พระอภิธัมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๕** (กรุงเทพมหานคร : คณะธรรมสภาจันวาคิมหาธาตุ, ๒๕๐๙), หน้า ๓๙.

^{๔๙} บรรจบ บรรณรุจิ, “สถานภาพของสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, ในหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** วันศุกร์ ที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔, : ๒๑.

^{๕๐} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๘๙/๒๖๒, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๒๕๐.

^{๕๑} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๖๒/๒๓๑, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๖๒/๒๓๑.

ซบเลี้ยงไว้เกิด หญิงผู้มีปัญญา มีศีล บำรุงแม่ผัวพ่อผัวดุจเทวดา จงรักภักดีต่อสามียังมีอยู่ บุรุษที่เกิดจากหญิงนั้นย่อมแก่ล้ากว่าเป็นใหญ่ในทิศใต้ บุตรของภรรยาดีเช่นนั้น ก็ครองราชสมบัติได้^{๕๒} พระพุทธเจ้าทรงเห็นบุตรที่ดีย่อมต้องมาจากมารดาที่ดี นอกจากบิดาฉลาดแล้ว หากมารดาฉลาดด้วย ก็มีโอกาที่บุตรจะเป็นคนฉลาดเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รับผิดชอบแก้ไขปัญหาบริหารประเทศของตน แม้แต่นางกุนชลเกสี ถูกสามีโจรจะฆ่าชิงเครื่องประดับ จึงใช้อุบายปลุกให้ตกเหว ตอนแรกนางคิดว่า ชื่อว่าปัญญาได้สร้างมาเพื่อประโยชน์แก่งิน ที่แท้สร้างมาเพื่อประโยชน์พิจารณา เมื่อปลุกสามีโจรให้ตกลงไปในเหวแล้ว เทวดาเห็นเหตุการณ์โดยตลอด ได้กล่าวสรรเสริญนางว่า “ผู้ชายนั้นเป็นบัณฑิตในทุกที่ก็หาไม่ แม้ผู้หญิงมีปัญญาเห็นประจักษ์ ก็เป็นบัณฑิตได้ในที่นั้น ๆ”^{๕๓}

(๕) ผู้หญิงและผู้ชายมีความเสมอกันทางการเข้าถึงความหลุดพ้น ไม่ใช่แต่ผู้ชายเท่านั้นที่จะเข้าถึงความหลุดพ้น ในเถรีคาถา ผู้หญิงสามารถเข้าถึงความหลุดพ้นคือเป็นพระอรหันต์จำนวน ๗๓ รูป แต่ละรูปได้กล่าวคาถาแสดงถึงความรู้สึกประณิตในการบรรลุธรรมของตนออกมา เช่น ในธัมมทินนาเถรีคาถา กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่เกิดฉันทะ มีอติภาพสุดท้าย ก็ถึงสัมผัสนิพพานด้วยใจมีจิตไม่ปฏิบัติในกามทั้งหลาย บัณฑิต เรียกว่า ผู้มีกระแสในเบื้องต้น”^{๕๔}

(๖) ผู้หญิงและผู้ชายมีความเสมอกันทางความเป็นทาสกิเลสตัณหา มาใช้ผู้หญิงเท่านั้นที่ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา แต่ผู้ชายก็ตกอยู่ในวังวนอันนี้เช่นกัน เพียงแต่ในเชิงวัฒนธรรม ผู้ชายสามารถแสดงความต้องการทางเพศให้เห็นเปิดเผยได้ แต่ผู้หญิงต้องปกปิดซ่อนเร้น แสดงออกมานักไม่ค่อยได้ แต่เมื่อการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตกท่วมทับสังคมไทย ผู้หญิงสามารถแสดงออกเปิดเผยถึงเรื่องนี้ได้มากกว่าในอดีตที่ผ่านมา

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะยอมรับว่า ผู้หญิงมีลักษณะร่วมกันกับผู้ชายในหลาย ๆ ประการ เช่น การมีสติปัญญา การบรรลุธรรม การตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม การประกอบด้วยชั้น ๕ แต่ในทางกายภาพ หรือสรีรวิทยาซึ่งเป็นเรื่องทางธรรมชาติแล้ว ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ไม่มีความแตกต่างกันของทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ดังที่กล่าวไว้ในอาเวณิกทุกขสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงความทุกข์ โดยเฉพาะของผู้หญิงไว้ ๕ ประการ ซึ่งผู้หญิงได้รับต่างหากจากผู้ชาย คือ

- (๑) ผู้หญิงเมื่อเป็นสาวไปสู่สกุลสามี ย่อมพลัดพรากจากญาติพี่น้องของตน
- (๒) ผู้หญิงมีประจำเดือน
- (๓) ผู้หญิงตั้งครรภ์
- (๔) ผู้หญิงคลอดบุตร
- (๕) ผู้หญิงทำหน้าที่บำเรอผู้ชาย^{๕๕}

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ วิเคราะห์ความทุกข์โดยเฉพาะของผู้หญิง ข้อ ๒ - ๔ ไว้ที่น่าสนใจว่า

^{๕๒} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๗/๑๐๒ - ๑๐๓, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๗/๑๕๐.

^{๕๓} ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๔๔๗/๑๙๒.

^{๕๔} ชุ.เถรี. (บาลี) ๒๖/๑๒/๔๓๓, ชุ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๑๒/๕๕๕.

^{๕๕} ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๒๘๒/๒๑๙ - ๒๒๐, ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๘๒/๓๑๔ - ๓๑๕.

เป็นเงื่อนไขทางชีววิทยาซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติ เป็นความไม่สะดวกมากกว่าที่จะเป็นความทุกข์ การมองเรื่องคลอดบุตรว่าเป็นความทุกข์นั้น ก็อาจเป็นจริงในสังคมโบราณที่การแพทย์ยังไม่เจริญ แต่การคลอดบุตรมีนัยที่สำคัญ ๒ ประการ คือ แสดงถึงอำนาจหรือพลังในการนำชีวิตใหม่มาสู่โลก ซึ่งเป็นพลังที่มีในผู้หญิงโดยธรรมชาติ การคลอดบุตรเป็นความงามที่สุดประการหนึ่งของกระบวนการชีวิต ในวาระที่ชีวิตน้อย ๆ แยกตัวออกจากครรภ์มารดา และลืมตาดูโลกเป็นความอัศจรรย์ของธรรมชาติ เป็นความงดงาม เป็นความสุขโดยเฉพาะของผู้เป็นมารดา ยากจะหาความสุขใดเปรียบปาน^{๕๖}

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเกิดเป็นมนุษย์แล้วได้อัตภาพความเป็นชายและหญิง จะมีลักษณะที่สำคัญร่วมกัน แต่โดยธรรมชาติแล้วผู้หญิงส่วนมากมีสภาพด้อยกว่าชาย ในด้านกำลังกาย ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรได้เท่ากับชายในบางกรณี เช่น การประพาศิตนเป็นอนาคาริกเที่ยวเดินธุดงค์ผู้เดียว และการที่ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสภาพที่ถูกคุมครองของผู้ชายโดยปริยาย แต่ในด้านกำลังทางใจแล้วต้องถือว่า ผู้หญิงมีความอดทนสูงกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงมีธรรมชาติเป็นทุกข์มากกว่า ที่ต้องอดทนสูง มีสภาพทางจิตใจที่หวั่นไหวได้ง่าย และถูกรอบงำไว้ด้วยอารมณ์แปรปรวน และแม้ว่าผู้หญิงจะสามารถเข้าถึงความหลุดพ้นได้เท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ผู้หญิงไม่อาจบำเพ็ญบารมีเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ แต่มีอยู่ประการหนึ่งที่พระพุทธศาสนายอมรับว่าผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน นั่นคือ การบำเพ็ญบารมี ความที่ชายและหญิงมีสิทธิในการบำเพ็ญบารมีเท่าเทียมกัน เพื่อที่จะเลือกเกิดในภพภูมิที่ดี และเลือกเพศของตนเองตั้งแต่ปฏิสนธิโดยมิต้องมาเปลี่ยนเพศเมื่อโตแล้ว แต่ละคนต้องมีศีล ๕ เป็นพื้นฐาน ส่วนผู้ที่เกิดเป็นหญิงแต่มีความปรารถนาความเป็นชาย ก็ต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลข้อที่ ๓ ให้ดีเหมือนกัน ดังพุทธพจน์ที่ได้ตรัสไว้ในธุดสูตรเบื้องต้นว่า “หญิงผู้มีปัญญา มีศีล บำรุงแม่ผัวพ่อผัวดูจเทวดา จงรักภักดีต่อสามียังมีอยู่ บุรุษที่เกิดจากหญิงนั้นย่อมแก่กล้าเป็นใหญ่ในทิศได้”^{๕๗} อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเกิดมา บางคนปรารถนาเป็นเพศหญิง แต่ได้เพศชาย ปรารถนาเพศชาย แต่ได้เพศหญิง ก็ให้ว่าคุณภาพของชีวิตจะด้อยค่าลง หากเป็นเพศใดก็ตาม แต่เป็นคนดี คนสะอาดทางกาย วาจา ใจ รู้เท่าทัน ใช้สติปัญญาที่กล้าแข็งนำชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่ดั่งงาม เราสามารถเลือกมี เลือกเป็นได้หมด ด้วยการรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นพื้นฐานของการนำไปเกิดในสุคติภูมิ

แบ่งตามภูมิปัญญา มี ๔ จำพวก

คำว่า “ปัญญา” หมายถึง ความรู้ทั่วไป ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการทำให้ลุล่วง ล่วงพ้นปัญหา ความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง

การจำแนกประเภทของมนุษย์ตามภูมิปัญญา เพื่อประโยชน์ในการสั่งสอนอบรมข้อธรรมให้แก่บุคคลต่าง ๆ ในโนโทธิราชกุมารสูตร แสดงไว้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ทรงวิตกว่าธรรมที่ทรงตรัสรู้นั้นลึกซึ่งรู้ตามได้ยาก จนเกิดความท้อพระทัยที่จะแสดงธรรมแก่คนทั่วไป แต่เมื่อทรง

^{๕๖} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน, การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : เรือนกัลยาการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๘ - ๑๒๙.

^{๕๗} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๗/๑๐๒ - ๑๐๓, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๗/๑๕๐.

ตรวจดูสัตว์โลกทั้งหลาย ทรงพบว่าต่างมีกิเลสมากน้อยต่างกัน บางพวกจะพึงสอนให้รู้ได้โดยง่าย บางพวกจะสอนให้รู้ได้โดยยาก และบางพวกไม่อาจสอนได้เลย จึงตกลงพระทัยว่าธรรมของพระองค์ จะเหมาะสมแก่บุคคลบางประเภทแตกต่างกันไป จึงทรงพยายามเผยแผ่ธรรมที่ทรงตรัสรู้เพื่อ ประโยชน์แก่ชนทั่วไปในกาลต่อมา พระพุทธเจ้าจึงทรงสรุปประเภทของบุคคลไว้ ๔ จำพวก คือ

- (๑) อุกคฆิฏัตถุญญ คือ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน
- (๒) วิปจิตถุญญ คือ ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความแห่งข้อนั้น
- (๓) เนยยะ คือ ผู้พอแนะนำได้
- (๔) ปทปรมะ คือ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ^{๕๘}

ส่วนในอรรถกถาอธิบาย บุคคล ๔ จำพวกไว้ดังนี้ คือ

(๑) อุกคฆิฏัตถุญญ คือ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน หมายถึง บุคคลที่บรรลุธรรมคืออริยสัจ ๔ ได้เร็ว คือ พอยกข้อขึ้นแสดงเท่านั้นก็สามารถบรรลุธรรมได้

(๒) วิปจิตถุญญ คือ ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความแห่งข้อนั้น หมายถึง บุคคลที่บรรลุธรรมเมื่อเขาอธิบายเนื้อความโดยพิสดาร คือ เมื่อเขาแยกหัวข้อขึ้นกล่าวโดยย่อ แล้วกล่าวอธิบายโดยพิสดาร จึงสามารถบรรลุพระอรหันต์ได้

(๓) เนยยะ คือ ผู้พอแนะนำได้ หมายถึง บุคคลที่มนสิการโดยแยบคาย โดยการ แสดง การถาม การเสพ การคบหา การเข้าไปนั่งใกล้กาลยามมิตร จึงบรรลุธรรมโดยลำดับ

(๔) ปทปรมะ คือ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ หมายถึง บุคคลที่ได้ฟังไว้ มากแสดงไว้มาก ทรงจำไว้มาก และพูดไว้มาก แต่ไม่บรรลุธรรมในชาตินี้ คือ ไม่สามารถที่จะบำเพ็ญ ฌาน วิปัสสนา มรรค หรือ ผล ให้บังเกิดได้^{๕๙}

ฉะนั้น หากมนุษย์ที่เกิดมาแล้วต้องการเป็นผู้มีปัญญา ก็ควรเป็นผู้มีนิสัยชอบสอบถามท่าน ผู้รู้ หมั่นเข้าไปหาท่านผู้รู้ ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามกุศลธรรม การดำเนินชีวิตที่อยู่บน พื้นฐานของความไม่ประมาท มีปัญญาในการเลี้ยงชีพ ในการดำรงชีวิต และหากเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ต่อไป ก็เป็นผู้ฉลาดรอบรู้แหลมคมมีปัญญามาก เพราะเดิมทีเดียว มนุษย์เราเกิดมาแล้วด้วยจิตอิสระ ไม่เป็นทาสของสรรพสิ่ง แต่เมื่อเรียนสูง ๆ ขึ้นจิตจะไปผูกติดอยู่กับโลกธรรม คือ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สุข ทุกข์ สรรเสริญ และนินทา ผลที่ตามมาคือความโกรธ จะโกรธคนนั้นคนนี่ที่มีความ คิดเห็นแตกต่าง ไม่เปิดรับความรู้ความเห็นของผู้อื่น เพราะหลงอยู่กับปัญญาเพียง สุตมยปัญญา^{๖๐} คือ ปัญญาสามัญที่เกิดขึ้นจากการฟัง การอ่าน การจำ และจินตมยปัญญา คือ ปัญญาทิฐิ ที่เกิดจากการคิด การพิจารณา การวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการทำมาหากิน ไม่ทำให้คนเรามองเข้ามาเห็นตัวเอง เมื่อ คนเรามีปัญญาเห็นแจ้ง ที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา หรือ วิปัสสนาภาวนา ที่ต้องใช้ความนิ่งของพลัง สมาธิมาพัฒนาจิตใจ อันเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา ที่สามารถลิขิตชีวิตตัวเองได้ ปัญหาร้อยแปดจะ หายไป สุขภาพจะดีขึ้น ความทุกข์จะน้อยลง ทำให้ไม่ต้องตกเป็นทาสของสรรพสิ่ง สามารถต้านทาน

^{๕๘} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๓๓/๑๕๓, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๕๙} อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๑๓๓/๓๘๐.

^{๖๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑.

กระแสโลกที่เชื่อมกรากได้ แม้ที่สุด สามารถตัดความโกรธ ความโลภ ความหลง เปลี่ยนจากปุถุชน มาเป็นอริยชนได้

๒.๕ บทสรุป

จากการได้ศึกษาเรื่องแนวคิดการเกิดในพระพุทธศาสนานั้น ทำให้ทราบสาเหตุการเกิดขึ้นของชีวิตว่า การเกิดในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเกิดขึ้นของรูปรูปนาม ก่อเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่าขันธ ๕ อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มาประกอบกันเข้าแล้วเรียกตามบัญญัติว่า มนุษย์ หมายถึงตั้งแต่การปรากฏขึ้นของจิตหรือวิญญาณดวงแรกในครรภ์มารดาจนกระทั่งคลอดออกมาจากรกแล้วดำรงชีวิตอยู่ตราบเท่าวาระสุดท้ายของชีวิต รวมระยะเวลาทั้งหมดดังกล่าวนี้เรียกว่าภพชาติหนึ่งของชีวิต พระพุทธเจ้าตรัสว่า กำเนิดของมนุษย์มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ (๑) บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน (๒) มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู และ (๓) มีคันธัพพะมาเกิดในครรภ์มารดา ในองค์ประกอบ ๓ ประการนี้ การเกิดเป็นมนุษย์นั้นปรากฏขึ้นตั้งแต่จิตดวงแรกปรากฏในครรภ์มารดา

สาเหตุการเกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นไปสืบต่อกันตามหลักของเหตุปัจจัย คือ ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน นี้จัดเป็นกิเลส สังขารและภพ จัดเป็นกรรม และวิญญาณ นามรูป สหายนะ ผัสสะ เวทนา ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวชะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จัดเป็นวิบาก เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยแห่งกันและกันจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน ปัจจุบันนั้นเป็นผลของอดีต และเป็นปัจจุบันของอนาคตต่อไป กล่าวคือช่วงชีวิตที่เป็นปัจจุบันชาตินั้น เป็นทั้งเหตุและผลพร้อมกันในตัว วงจรนี้เรียกว่า วิภวัญ ๓ เป็นวงล้อแห่งภพด้วยอาการอย่างนี้ หลักฐานทางคัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวถึงกรรม วิญญาณ และตัณหา เป็นเครื่องยืนยันได้ว่ามนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด เป็นวิภวัญอยู่เช่นนี้ก็เพราะกรรมเป็นตัวกำหนดให้เกิด ซึ่งกรรมนี้เปรียบเสมือนพื้นดินคือนา เป็นที่เพาะเมล็ดพืช มีวิญญาณเป็นเมล็ดพันธุ์พืช มีตัณหาเป็นเหมือนยางเหนียวคือน้ำเชื้อของชีวิต ทำให้มีการเกิดใหม่ต่อไปอีก เมื่อสภาพเหมาะสม ชีวิตการเกิดของมนุษย์ที่เวียนว่ายตายเกิดนี้ล้วนสืบเนื่องมาจากองค์ประกอบเหล่านี้ ที่สำคัญที่สุดคือตัวตัณหาซึ่งเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสมุทัย ตัณหาเป็นตัวกิเลสอันเป็นตัวต้นเหตุกระตุ้นให้กระทำความผิด เมื่อทำความผิดแล้วก็ได้รับผลของกรรม เรียกว่า วิบาก วนเวียนอยู่ในรูปชีวิตที่ปรากฏเป็นภพชาติอย่างไม่จบสิ้น

การได้อัตภาพเป็นเพศหญิง ชาย มีสติปัญญา พฤติกรรม คุณธรรมที่แตกต่างกัน เป็นการจำแนกบ่งบอกเหล่าสัตว์ผู้มาเกิดว่า เป็นคนมีคุณธรรมควรเป็นมนุษย์ เทวดา ที่มีหิริโอตตปะจาจะ ปัญญา ปฏิบัติธรรมเป็นนิตย หรือ มนุษย์แท้ที่ประกอบไปด้วยศีล ๕ เป็นปกติ หรือมนุษย์ที่ไม่รู้จักบาป บุญ คุณโทษ สักแต่ว่าร่างกายเป็นคน แต่จิตใจเป็นเหมือนสัตว์นรก ทั้งนี้ก็เกี่ยวเนื่องมาจากกรรม ซึ่งหมายรวมเอากรรมที่กระทำลงไปในชาติปัจจุบันด้วย จำแนกให้สัตว์เลวหรือประณีตโดยมีปฏิสนธิ วิญญาณ เกิดอยู่ในครรภ์มารดา เพราะบุคคลใดฝึกฝนทำกรรมใด พอใจทำสิ่งใด ก็ย่อมได้รับผลของสิ่งนั้นตามสมควรแก่เหตุที่ได้กระทำไว้นั่นเอง

บทที่ ๓

แนวคิดเรื่องการเกิดในศาสนาฮินดู

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงคติความเชื่อเรื่องการเกิด เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด กระบวนการของการเกิด และเป้าหมายของการเกิดในศาสนาฮินดู โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

๓.๑ คติความเชื่อเรื่องการเกิด

ยุคอุปนิษัทเริ่มต้นแน่นอนเมื่อใดไม่มีหลักฐานชี้ชัด^๑ แต่ที่เราทราบโดยอาศัยหลักฐาน แวดล้อมที่พอให้นำมากำหนดระยะเวลาได้โดยประมาณ นั่นคือ ยุคอุปนิษัทเริ่มต้นเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีก่อนพุทธกาล และสิ้นสุดเมื่อประมาณพุทธศักราช ๗๐๐ ในระยะการสิ้นสุดของยุคพระเวทและการเริ่มต้นของยุคอุปนิษัทนั้น เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในด้านแนวความคิดทางศาสนา และปรัชญาของอินเดีย นั่นคือ เรื่องความเชื่อถือแบบอเทวนิยม ซึ่งพัฒนามาจากความเชื่อแบบ พหุเทวนิยม แล้วเปลี่ยนมาเป็นความเชื่อแบบเอกเทวนิยมอย่างชัดเจน การยกย่องเทพเจ้าหลายองค์ ให้มีความสำคัญ และยิ่งใหญ่ในเวลาที่แตกต่างกันเฉพาะในเวลาทำพิธีบูชาขัณฑ์นั้น ก็ได้เปลี่ยนแปลงมา เป็นการยกย่องเทพเจ้าเพียงองค์เดียวว่า เป็นผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาล เรียกว่า “พระประชาบดี” ในเวลา ต่อมานิยมเรียกว่า “พระพรหม” แม้จะมีเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่องค์ใหม่ขึ้นมาเช่นนี้แล้วก็ตาม แต่เทพเจ้า ทั้งหลายที่มีมาก่อนและได้รับการยกย่องให้ยิ่งใหญ่ในอดีตนั้น ก็ยังมีอยู่ต่อไปไม่สูญหาย เพียงแต่ บทบาทและความสำคัญของเทพเจ้าเหล่านั้นได้ลดน้อยลงเท่านั้น นอกจากนี้เทพเจ้าเหล่านั้นยังถือว่าเป็น เกิดมาจากการสร้างของพระประชาบดี (พระพรหม) อีกด้วย จึงกลายเป็นเทพบริวารของ พระประชาบดีในที่สุด แนวคิดในยุคอุปนิษัท ได้พยายามเชิดชูและแสดงออกอย่างชัดเจนว่าเป็น แนวความคิดแบบเอกเทวนิยม ด้วยเหตุนี้ ในยุคอุปนิษัทจึงมีเทพเจ้าเพียงองค์เดียวที่ได้รับการยกย่อง ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีอำนาจสูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง เทพเจ้าองค์นั้นคือ พระประชาบดีหรือ พระพรหม

๓.๑.๑ กำเนิดจักรวาล โลก มนุษย์ และสรรพสิ่ง

ในคัมภีร์อุปนิษัท กล่าวว่าจักรวาลประกอบด้วยประธานหรือประภตติ (ธรรมชาติอันเป็น บ่อเกิดของนามรูป) จิตวิญญาณของแต่ละบุคคลและพระผู้เป็นเจ้าของ คือ พระรุทหรือพระคิเวซึ่งเป็น ลักษณะของสคณพรหมัน หรือบุคลิกพรหมัน ทั้ง ๓ สิ่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ในพรหมัน (นิรุกณ พรหมัน) ซึ่งเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งเป็นผู้มีอยู่ทั่วไปในทุกหนแห่ง เป็นผู้เกิดขึ้น เป็นสิ่งแรกอยู่ใน หิรัณยครรร์ เป็นผู้ที่ได้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิดต่อไป ทรงประทับอยู่ตรงข้ามชนทั้งหลาย มี พระพักตร์อยู่ทุกทิศทุกทาง พระองค์ คือ พรหมนั่นเอง^๒ ส่วนประกอบของจักรวาลสามารถ เปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการนั้นได้ คือเมื่อเน้นถึงเรื่องของชีวิตภายหลังความตาย

^๑ ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗.

^๒ วรลักษณ์ พับบรจ, คัมภีร์ปญฺจเวทธานตะ, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

ส่วนประกอบของจักรวาลจะเปลี่ยนไปเป็นมนุษย์โลก ปิตุโลก (หรือโลกของเทพบรรพชน) และ เทวโลก หรือพรหมโลก ทั้งนี้ มนุษย์โลก บุคคลจะได้มาด้วยการมีบุตรชายเท่านั้น มิใช่ด้วยการกระทำอย่างอื่น ปิตุโลก บุคคลจะได้มาด้วยการทำบุญพิธีหรือการทำกุศลกรรม และ เทวโลก บุคคลจะได้มาด้วยความรู้แจ้งแห่งพรหมัน เทวโลก จัดเป็นโลกที่ประเสริฐที่สุดในบรรดา ๓ โลก เมื่อนั้นถึงความเป็นจริงสูงสุดของจักรวาล จักรวาลจะเหลือเพียงหนึ่งเดียวคือพรหมัน หากเน้นเรื่องการเพ่ง ฌาน หรือ ธ्यान ส่วนประกอบของจักรวาลจะมี ๓ สิ่ง คือ นาม รูป และ กรรม ทั้ง ๓ สิ่งนี้ คือ สัตว์หนึ่งเดียว คืออาตมัน ทศนะเกี่ยวกับการกำเนิดจักรวาลของศาสนาฮินดูมีมาตั้งแต่สมัยยุคเวทถึงสมัยอุปนิษัทหรือเวทानตะ ได้ชี้ชัดว่าทุกสิ่งถือกำเนิดขึ้นจากสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวเท่านั้น

จักรวาลในปุรุชสูทตะมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองหรือเป็นไปโดยธรรมชาติ แต่ถูกสร้างโดยเทพแห่งจักรวาล จากสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวที่ถูกจินตนาการให้มีรูปลักษณะเป็นบุรุชยักร์ช ที่เรียกว่า ปุรุชะหรือบุรุชหรือพรหม และได้วิวัฒนามรูปจากบุรุชแห่งจักรวาลเป็นสิ่งต่าง ๆ แม้ปุรุชะ จะเป็นต้นกำเนิดของจักรวาล แต่ก็ไม่สามารถเป็นปฐมเหตุของจักรวาลได้ ต้องอาศัยคณะเทพแห่งจักรวาลร่วมกับบรรดานักสิทธิ์ฤาษี จัดการแปรรูปปุรุชะให้กลายเป็นจักรวาลทั้งหมดโดยอาศัยไฟแห่งยัญพิธี และได้บรรยายลักษณะของปุรุชะว่ามีศีระชะ นัยน์ตา เท้า อย่างละนับพัน เมื่อครอบคลุมพิภพนี้ไว้ทั้งหมดทุกทิศแล้วยังมีเกินออกไปอีก ๑๐ องคุลี ปุรุชะเป็นทุกสิ่งที่มีอยู่และจักมีขึ้น เป็นเจ้าแห่งความเป็นอมตะ คือเป็นต้นกำเนิดของเทพผู้เป็นอมตะ เป็นสิ่งที่เจริญเติบโตด้วยอาหาร คือเป็นต้นกำเนิดของสัตว์โลก มีความยิ่งใหญ่มา ๑ ใน ๔ ของปุรุชะ เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งหมด และ ๓ ใน ๔ ส่วนของปุรุชะเป็นสิ่งอมตะ เมื่อเสด็จสมภพแล้วก็มีสถานภาพอยู่เหนือแผ่นดินคือโลกทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง ส่วนต่าง ๆ ของปุรุชะ ก่อให้เกิดฤดูกาลต่าง ๆ เป็นสิ่งมีชีวิตอยู่ในอากาศ ในป่า ในหมู่บ้าน ประกอบด้วยสัตว์ที่มีพินคู้หน้า เช่น ลา ล่อ อูฐ โค และ ฯลฯ ก่อให้เกิดคัมภีร์พระเวท คือ คัมภีร์ฤคเวท สามเวท ยชุรเวท และเป็นมนุษย์ซึ่งมาจากส่วนต่าง ๆ ของปุรุชะ จากปากเป็นพราหมณ์ แขนทั้งสองเป็นกษัตริย์ (และนักรบ) ขาทั้งสองเป็นแพศย์ และเท้าทั้งสองเป็นศูทร ใจเกิดเป็นดวงจันทร์ นัยน์ตาเกิดเป็นพระอาทิตย์ ปากเกิดเป็นพระอินทร์ และพระอัคนี และลมหายใจเกิดเป็นลมหรือพระวายุ สะดือเกิดเป็นท้องฟ้า ศีระชะเกิดเป็นสวรรค์ เท้าทั้งสองเกิดเป็นแผ่นดิน หูเกิดเป็นทิศทั้งหลาย^๓ ธรรมชาติที่แท้จริงของจักรวาลหรือพระผู้เป็นเจ้าของจักรวาลหรือพรหมัน มิแต่ความเป็นเอกภาพไม่มีทวิธรรม ไม่มีนามรูป ทัวจักรวาลมีแต่น้ำที่ไร้ความแตกต่าง มีเพียงความมืดครอบงำ และการกำเนิดจักรวาลเริ่มขึ้นเมื่อปรากฏสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวที่ถูกปกปิดไว้ด้วยความว่าง ได้ถือกำเนิดด้วยพลังความร้อนโดยพระผู้เป็นเจ้าของจักรวาลเป็นผู้วางเชื้อชีวิต ผู้มีศักดิ์หรือพลังอำนาจเป็นของพระองค์เอง ซึ่งในภควัทคีตา เรียกว่า ประภฤติ ๘ อย่าง คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ ใจพุทฺธ และอหังการ^๔ ส่วนในคัมภีร์พฤทธารณยกะอุปนิษัท กล่าวถึงจักรวาลว่าคือพรหมันหรืออาตมันเท่านั้น ซึ่งในคัมภีร์อุปนิษัทพรหมัน หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นปฐมเหตุของจักรวาล มี ๒ รูป คือ รูป ที่เรียกว่า สคุณพรหมัน หรือบุคลิกพรหมัน เป็นพระผู้เป็นเจ้าของจักรวาลที่มีคุณสมบัติประเสริฐล้ำเลิศ เป็นที่พึ่งเคารพของมนุษย์ทั้งหลาย มีลักษณะปรากฏเป็นพระตรีมูรติ คือ พระพรหมผู้สร้าง พระวิษณุผู้รักษา และพระศิวะผู้ทำลาย

^๓ วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า ๑๖ - ๑๙.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

ลักษณะของสคฺนพรหมันมีสถานภาพเป็นพรหมัน ระดับรองเรียกว่า อปรพรหมัน และรูปที่เรียกว่า นิรคฺนพรหมัน หรือ อบุคฺลิกพรหมัน คือพรหมันผู้ไม่มีรูป เป็นอจินไตย ไม่อาจนิยามด้วยคุณสมบัติใด ๆ ได้ เป็นความจริงสูงสุด บริสุทธิ์ไม่มีขอบเขต มีธรรมชาติเป็นบรมสุข นิรคฺนพรหมันมีสถานภาพเป็นพรหมันระดับสูงสุด เรียกว่าปรพรหมัน คัมภีร์อุปนิษัถ์ถือว่า ปรพรหมันเป็นจุดหมายสูงสุดของมนุษย์ ที่ต้องพยายามไปให้ถึงในชาตินี้เพื่อความหลุดพ้น เป็นอิสระจากอวิชชาและทุกข์ภัยในวัฏฏสงสาร^๕

๓.๑.๒ การเกิดมนุษย์ยุคแรก

ในคัมภีร์อุปนิษัถ์ได้กล่าวไว้ว่า แต่เดิมมีแต่มนโแทนั้น มโนราพึงว่า^๖ เราจะสร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นแล้ว มโนก็สร้าง ที่ว่าง น้ำ แสงสว่าง กับสัตว์ทั้งปวงขึ้นที่ว่าง คือดินแดนที่อยู่เหนือสวรรค์ มีสวรรค์รองรับไว้ แสงสว่างประกอบขึ้นเป็นอากาศ และสัตว์ต่าง ๆ ประกอบขึ้นเป็นโลก มโนราพึงว่า นี่แลคือสกลโลก บัดนี้ จำเราจะสร้างผู้ดูแลภพเหล่านี้ มโนจึงดึงเอาสิ่งหนึ่งขึ้นจากน้ำ และสร้างปุรุชะขึ้น มโนมองดูปุรุชะนั้น ปากของปุรุชะที่ถูกแลก็เปิดออก จากปากอรรถก็หลั่งออกมา จากอรรถเกิดไฟ แล้วเกิดเทวดาผู้ดูแลภพต่าง ๆ มีอคนี วายุ อาทิตย พุช วรุณ ฯลฯ รุกุมกของปุรุชะขยายออก จากจุมกปราณก็ผ่านออกมา จากปราณเกิดอากาศ ตาของปุรุชะได้ลืมขึ้น จากดวงตาเกิดแสงแปลบปลาบ จากแสงเกิดความสว่าง คือดวงอาทิตย์ หูของปุรุชะขยายออก จากหูเกิดโสตวิญญาณ จากโสตวิญญาณเกิดเสียง ผิวหนังของปุรุชะได้แผ่ออกไปข้าง จากหนังเกิดขน จากขนเกิดวัชพีช และพฤษชาติต่าง ๆ อกของปุรุชะได้เปิดออกด้วย จากอกเกิดมโน จากมโนเกิดพุทธิ สะดือของปุรุชะก็ออกมากลื่นสิ่งต่าง ๆ เข้าไป จากนั้นก็เกิดมรณะ เครื่องเพศของปุรุชะได้ระเบิดออก จากเครื่องเพศพีชของชีวิตก็ไหลออกมา

๓.๒ เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด

โดยอธิบายว่า ที่สอนกันเป็นสำคัญในสมัยที่กล่าวนี้ คือดวงวิญญาณของสากลหรือสากลจักรวาล รวมลงอยู่ในวิญญาณของโลก คือ มหาพรหม และมหาพรหมนั้น คือ วิญญาณของโลก โดยวิญญาณที่เป็นมหาพรหมนั้น ไม่มีเพศ สิ่งอยู่ในสรรพสิ่งทั่วไป มหาพรหม คือ ตัววิญญาณแห่งสากลโลกนี้ เรียกว่า ปรมาตมัน เมื่อวิญญาณแห่งโลกเป็นปรมาตมัน สิ่งที่ออกมาจากวิญญาณนั้นก็เป็นอาตมันด้วย ด้วยเหตุนี้ วิญญาณของบุคคล ก็คือ พรหมนั่นเอง ตกลงว่า ตนเองคือพรหม หรือพรหม คือตนเอง การรู้จักตนเองก็เท่ากับรู้จักพรหม การรู้จักพรหมก็เท่ากับรู้จักตนเอง ความรู้ตรงนี้เป็นทางให้เข้าถึงซึ่งโมกษะ คือ ความหลุดพ้น มหาพรหม หรือปรมาตมัน ตัวต้นของสรรพสิ่งในโลกนี้เป็นตัวสัจจะ เป็นความถาวร เป็นความเที่ยงแท้ เป็นความบันเทิง และเป็นสิ่งที่จะเข้าถึงได้โดยยาก ผู้ได้รู้จักมหาพรหมว่าเป็นสัจจะ เป็นที่ตั้งแห่งความถาวร เที่ยงแท้ ผู้นั้นจะเข้าถึงซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนาทั้งนั้น เมื่อเกิดความเชื่อในความเวียนว่ายตายเกิดแห่งดวงวิญญาณขึ้น บรรดาผู้หวังหลุดจากทุกข์ จึงพยายามหาทางจะให้ได้ดวงวิญญาณไม่ต้องเวียนว่ายต่อไป เกิดมีคณาจารย์สอนไว้โดยวิธีต่าง ๆ กัน

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

^๖ สมัคร บุราวาศ, ปรัชญาพราหมณ์ ในสมัยพุทธกาลบ่อเกิดปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๙๔ - ๙๕.

กลางอาจารย์ประกาศว่า ต้องอาศัยความรู้เป็นหลักถึงจะพ้นทุกข์ ปลายคณาจารย์ประกาศว่า ต้องกระทำ พิธีพลีบูชา ปลายคณาจารย์ก็ว่า ต้องบำเพ็ญตบะทรมาณกายใจอย่างแรงกล้า ดังนี้ก็มี และยังมี คณาจารย์ที่มีความคิดลึกซึ้ง เห็นไปว่าการบำเพ็ญอย่างนั้น หาใช่การหลุดพ้นทุกข์ไม่ จะให้หลุดจาก ทุกข์จริง ๆ ต้องถือปฏิบัติทาสละการบูชาเทพเจ้า เลิกการสังเวद्य ไต ๆ ละบ้านเรือนออกถือเพศเป็น ปริพาชก หรือ เป็นภิกษุ (ผู้ขอ) ต้องท่องเที่ยวตามราวไพร ที่บำเพ็ญตนแรงกล้า บำเพ็ญตบะเผา ร่างกายก็มี บำเพ็ญเพียรทางใจก็มี^๗

ทัศนะของศาสนาฮินดูเกี่ยวกับจักรวาลและพระผู้เป็นเจ้า จะมีความสัมพันธ์กันด้วยการ อธิบายพระผู้เป็นเจ้าในรูปจักรวาลและเชิงปรัชญา โดยเชื่อว่าพรหมเป็นบุคคลแรกที่เกิดขึ้นระหว่าง เทพทั้งหลาย เป็นผู้สร้างโลก รักษาโลก และสอนพรหมวิทยา^๘ กระบวนการกำเนิดจักรวาลและ สิ่งมีชีวิตว่าเกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึง ความมีอยู่จริงเหนือกาล และความมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้า หลังจากที่ พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์ โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวาตมันหรือบุรุษ ยังเป็นเหตุให้สัตว์โลกเกิดมีสภาวะเป็นปัจเจกบุคคล คือความ มีตัวตน ซึ่งเป็นผู้รู้ผู้กระทำและผู้สวดยผลกรรม วัฏฏสงสารจึงเกิดมีขึ้น สำหรับสัตว์โลกที่หลงอยู่กับ ความเป็นปัจเจกบุคคลและร่างกายว่านี่คือตัวตนของตนเพราะอวิชชา และเมื่อใดที่สัตว์โลกหลุดพ้น จากอวิชชาด้วยความรู้แจ้งเข้าใจในความเป็นหนึ่งเดียวของอาตมัน ซึ่งเป็นแก่นสารของทุกสิ่งรวมทั้ง ชีวาตมันของตนกับพรหมัน เมื่อนั้น สัตว์โลกผู้นั้นย่อมกลายเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน ซึ่งเป็นการ บรรลุถึงภาวะที่เรียกว่าโมกษะหรือนิรวาณ จุดหมายสูงสุดของสัตว์โลกผู้มองเห็นทุกขภัยในวัฏฏ สงสาร อุปนิษิตที่ใช้คำว่า ตชชลาณ ว่า “จริง ๆ แล้วสากลจักรวาลนี้คือพรหมัน คือที่เกิดขึ้น ดำรงชีวิตอยู่และดับไปของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง”^๙ จักรวาลในทัศนะของพราหมณ์ฮินดูประกอบด้วย ๓ โลก คือ แผ่นดิน ไฟ และสวรรค์ อยู่ภายใต้การควบคุมของเทพเจ้า ๓๓ องค์ คือคณะเทพวสุ ๘ องค์ ทำหน้าที่ควบคุมดูแลแผ่นดิน คณะเทพรุทร ๑๑ องค์ ทำหน้าที่ควบคุมดูแลท้องฟ้า และคณะเทพ อาทิตย ๑๒ องค์ กับพระอัศวินหรือสุรียเทพฝ่าแผล ๒ องค์ ทำหน้าที่ควบคุมดูแลสวรรค์ ปราภฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจักรวาลที่เป็นไปอย่างมีลักษณะหมุนเวียนเป็นระบบ เกิดจากผลของการทำ หน้าที่ของเทพเหล่านี้ ถือเป็นปราภฏการณ์ที่เป็นไปตามกฎสวรรค์ ด้วยความเชื่อเช่นนี้ จึงเกิดมี จาริตประเพณีเกี่ยวกับการประกอบพิธีบูชาบวงสรวงเทพเจ้าที่เรียกว่ายัญพิธี หรือบูชายัญ เป็น พิธีกรรมต่างตอบแทนระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า สวรรค์ที่เทพเจ้าเหล่านี้อยู่เรียกว่า ตริโรจนา แปลว่า ดินแดนแห่งแสงสว่างทั้ง ๓ คือ ชั้นล่าง ชั้นกลาง และชั้นสูงสุด หรือชั้นที่ ๓ และเชื่อว่า

^๗ เสฐียร พันธรัชนี ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์พิเศษ, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒ - ๘๓.

^๘ พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องพรหมในคัมภีร์อุปนิษิตและ คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๖๘.

^๙ วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต, หน้า ๑๓.

สวรรค์ชั้นที่ ๓ ที่คัมภีร์อุปนิษัต เรียกว่า พรหมโลก เป็นที่ประทับของพระวิษณุ ซึ่งเป็นประมุขของสุริยเทพและพระวิษณุ^{๑๐}

นอกจากนี้ในคัมภีร์อุปนิษัต ยังได้กล่าวถึงการกำเนิดของสิ่งมีชีวิตไว้ว่า มีความแตกต่างกันเพราะชีวาตมันอันเป็นภาวะของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าที่มีอยู่ในร่างกายของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด และองค์ประกอบของมนุษย์ ซึ่งเป็นเครื่องห่อหุ้มภาวะของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า เรียกว่าโกศมี ๕ ชั้น คือความบรมสุข มีความพอใจเป็นศีระชะ ความเปลือยเปลือยเป็นซีกขวา ความยินดีเป็นซีกซ้าย ความบรมสุขเป็นร่างกาย มีพรหมันเป็นท่อนล่าง และเป็นรากฐานค้ำจุนโกศทั้ง ๕ เป็นองค์ประกอบของมนุษย์ที่เกิดจากการสร้างของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า เพื่อปกปิดภาวะของพระองค์ที่มีอยู่ภายในร่างกาย ทำให้มนุษย์แต่ละคนมีร่าง ๓ ร่าง คือร่างกายหยาบเป็นโกศชั้นที่ ๑ ที่สร้างขึ้นด้วยอาหาร ร่างกายละเอียดเป็นโกศชั้นที่ ๒ - ๔ ที่ประกอบด้วยลมปราณ ใจหรือความคิดและความรู้แจ้งเข้าใจและร่างกายธาตุเป็นโกศชั้นที่ ๕ ประกอบด้วยความบรมสุข ซึ่งการปกปิดภาวะของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ภายในนาม-รูปนี้เพื่อที่จะสร้างจักรวาลนั่นเอง ทำให้มนุษย์มีอวิชาและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากอวิชา เช่น กามตัณหา เป็นเครื่องผูกมัดมนุษย์ให้หลงติดอยู่ในวิภวภูตตลอดมา^{๑๑}

ในคัมภีร์อุปนิษัต ได้กล่าวถึงพรหมในฐานะเป็นต้นกำเนิดมนุษย์ว่า ทุกสิ่งในโลกนี้เกิดจากพรหมันด้วยการใช้อานุภาพของตบะที่เกิดจากฌานของพรหมสังสมมูลสารอาหาร (ธาตุดินอันเป็นหลักของรูป) จึงเกิดมีขึ้นจากพระองค์ จากอาหารเกิดมีปราณ จากปราณเกิดมีใจ จากใจเกิดมีความจริง (สรรพสิ่งซึ่งถือเป็นความจริงเชิงประสบการณ์) จากความจริงเกิดมีโลกทั้งหลาย และความเป็นอมตะในอัญกรรมทั้งหลาย ทรงเป็นผู้รู้แจ้งทั่วทุกสิ่ง เป็นผู้ฉลาดในทุกเรื่อง ตบะอันประกอบด้วยความรู้แจ้งของพรหมรวมทั้งนามรูปและอาหาร ศีระชะของพระองค์เป็นไฟ ดวงตาทั้งสองเป็นดวงจันทร์กับดวงอาทิตย์ หูเป็นทิศทั้งหลาย เสียงเป็นพระเวท ลมหายใจเป็นลม หัวใจเป็นสากลจักรวาล เท้าทั้งสองเป็นแผ่นดิน จริง ๆ แล้วพระองค์คืออาตมัน ซึ่งอยู่ในสิ่งมีชีวิตทั้งหมด จากพระองค์เกิดมีไฟเชื้อเพลิงของเขา (ไฟ) คือดวงอาทิตย์ จากน้ำใส (ยัญพิธีถวายน้ำใสแด่เทพเจ้า) จึงเกิดมีน้ำฝน พืชสมุนไพรอันเป็นอาหารของสัตว์โลกจึงมีอยู่บนแผ่นดิน ผู้ชายเมื่อได้รับอาหารย่อมหลังเชื่อชีวิตในผู้หญิง ชาวโลกมากมายจึงถือกำเนิดจากบुरुษผู้เป็นอาตมันซึ่งอยู่ในสิ่งมีชีวิตทั้งหมด จากพระองค์เกิดมีบทสวดสรรเสริญ (ฤคเวท) บทเพลงขับร้องบูชา (สามเวท) บทปริกรรมยัญกรรม (ยชุรเวท) แบบแผนของพิธีกรรมและการบูชา ยัญ งานเฉลิมฉลองทั้งหลายและการให้ทักษิณาทานรวมทั้งปี (กาล) และผู้บวงสรวงโลกทั้งหลาย ที่ซึ่งมีดวงจันทร์กระจ่างและที่ซึ่งมีดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างตลอดเวลา คือเทวโลก และจากพระองค์เทพทั้งหลายจึงเสด็จสมภพด้วยวิธีการต่าง ๆ มากมาย ตลอดจนบรรดานักสิทธิ์ มนุษยชาติ ปศุสัตว์ นก ลมหายใจเข้า-ออก ข้าวสาลี กับข้าวบาเลย์ รวมทั้งการบำเพ็ญตบะ ความศรัทธา ความสัตย์ การประพฤติพรหมจรรย์ และกฎหมาย (รวมทั้งบทบัญญัติทางศาสนา)^{๑๒} การให้กำเนิดมนุษย์ของพรหม ในลักษณะว่าตอนแรก มีพระประชาบดี (พรหม) อยู่เพียงลำพัง ทรงไม่เกษมสำราญ ด้วยทรงว่าเหวโศกเดียว เมื่อพระองค์

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐ - ๔๑.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒ - ๑๑๙.

ทรงเพ่งจิตหรือเข้าฌาน เหล่าสัตว์โลกทั้งหลายจึงได้เกิดขึ้น แต่มีสภาพดุจก้อนหิน คือไม่มีการรับรู้ ไม่มีการหายใจ ยืนนิ่งเหมือนเสาศิลา จึงดำริว่าจำจะต้องเข้าไปสู่ภายในที่ลึกเข้าไปในหัวใจของสัตว์โลก เพื่อปลุกให้รู้สึกตัวรับรู้ได้ พรหมจึงบันดาลให้พระองค์เองมีสภาพดังสายลม เสด็จสู่ภายในที่ลึก แต่พระองค์ในฐานะที่มีสภาวะเป็นหนึ่งเดียวไม่สามารถที่จะทำให้พวกเขาารู้สึกรับรู้ได้ จึงแบ่งพระองค์ออกเป็น ๕ อย่าง คือปราณ คือลมหายใจออก อปานคือลมหายใจเข้า และลมซึ่งช่วยขับของเสีย ออกจากร่างกาย สมานคือลมที่เก็บรวบรวมของเสียเพื่อรอการขับถ่ายออกจากร่างกาย และเก็บรวบรวมของดีเพื่อแจกจ่ายไปทั่วร่างกาย อุทานคือลมที่ช่วยสำรวจและกลืนสิ่งที่ดื่มกินและช่วยพัดพาดวงวิญญาณของผู้ตายออกจากร่าง และวายนคือลมที่ช่วยประสานการทำงานของลมหายใจเข้ากับลมหายใจออกให้สมดุลกัน^{๑๓}

๓.๒.๑ กิเลส กรรม วิบาก

กฎแห่งกรรมและการเกิด เป็นแนวคิดที่สำคัญมากของปรัชญาอินเดีย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ยกเว้นปรัชญาประเภทวัตถุนิยมของอินเดีย เช่น ลัทธิจารวาก ปรัชญาของอชิตะ เกสกะมัล และปรัชญาของปุกุระ กัจจายนะ เป็นต้น การยอมรับเรื่องกฎแห่งกรรมตามแนวความคิดเช่นนี้ อาจถือได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญทางวิญญาณของปรัชญาอินเดีย แต่แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมและการเกิดของปรัชญาอินเดียนั้น มีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันไป ซึ่งหลักการตัดสินหรือเกณฑ์ในเรื่องของกรรม (การกระทำ) ว่า กรรมดีกรรมชั่ว นั้นแตกต่างกัน ความหมายของคำว่า “กรรมดี” ของปรัชญาสำนักหนึ่งอาจจะหมายถึงกรรมชั่วของปรัชญาสำนักอื่นก็ได้ ดังนั้น การที่มนุษย์ที่ต้องรับผลของกรรม (วิบากกรรม) จึงแตกต่างกันและความหนักเบาไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะกล่าวถึงกฎแห่งกรรมและการเกิดโดยเน้นหนักเฉพาะแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุปนิษัทเท่านั้น^{๑๔}

ความหมายของกฎแห่งกรรม คัมภีร์อุปนิษัท กล่าวถึงกฎแห่งกรรมและการเกิด คำว่า “กรรม” มาจากรากศัพท์ว่า กฤ หมายความว่ากระทำ การกระทำนี้ หมายถึง การกระทำทุกอย่างโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดีก็จัดเป็นกรรม หรือ การกระทำทั้งสิ้น นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า คำว่า “กรรม” มาจากคำว่า ฤตะ ในคัมภีร์พระเวท หมายถึง ความเป็นระเบียบแห่งสรรพสิ่งในสากลจักรวาล หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง ความเป็นระเบียบในธรรมชาติ คำว่า “กฎแห่งกรรม” ในปรัชญาอินเดีย มีความหมาย ๒ นัย คือ

(๑) กฎแห่งกรรม หมายถึงกฎแห่งธรรมชาติ หรือ กฎแห่งเหตุผลในธรรมชาติ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามอำนาจเหตุปัจจัย การที่มันจะเกิดขึ้นมาเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ ก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยทำให้เกิด เมื่อเกิดมาแล้วมันดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีเหตุปัจจัยทำให้มันดำรงอยู่ และเมื่อมันเสื่อมสลายลงก็มีเหตุปัจจัยทำให้เสื่อมสลาย ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีรูปร่างก็อยู่ภายใต้อำนาจของเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย นี่คือกฎแห่งกรรมในความหมายของกฎแห่งธรรมชาติ หรือกฎแห่งเหตุผล

^{๑๓} วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์ปิฎกเวทานตะ, หน้า ๑๔๔.

^{๑๔} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ปรัชญาตะวันออก, หน้า ๔๘.

(๒) กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎแห่งศีลธรรม คือ กฎแห่งการกระทำของสิ่งที่มีชีวิตในความหมายแคบ กฎที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ หลักการทั่วไปของกฎแห่งกรรมตามความหมายนี้ มีว่า ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ตามกฎทางศีลธรรม ในคัมภีร์อุปนิษัต การประกอบพิธีบูชาญัตถิอว่าเป็นการประกอบกรรมดี (กุศลกรรม) นอกจากนี้ กรรมดีคือการสร้างหรือทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ งานสังคมสงเคราะห์ การบริจาคทาน หรือการช่วยเหลือผู้อื่น กรรมดี หรือ กุศลกรรม ดังกล่าวมานี้ เป็นเพียงกรรมดีธรรมดา ส่วนกรรมดีหรือกุศลกรรมขั้นสูงสุด หรือขั้นอุกฤษณ์นั้น คือ การบำเพ็ญตบะ หรือการบำเพ็ญเพียรแบบนักบวชเพื่อให้บรรลุโมกษะ

สรุปได้ว่า เหตุปัจจัยของการเกิด คือ กระบวนการกำเนิดสิ่งมีชีวิตว่าเกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความเป็นอยู่จริงเหนือกาล และความมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้าของ หลังจากทีพระผู้เป็นเจ้าของได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวาตมัน หรือบุรุษ สรุปได้ว่า ความหมายของการเกิด คือ จิตวิญญาณของแต่ละบุคคล และพระผู้เป็นเจ้าของ คือ พระอรุทหรือพระศิวะ ซึ่งเป็นลักษณะของสคณพรหมัน หรือบุคลิกพรหมัน ทั้ง ๓ สิ่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ในพรหมัน (นิรคณพรหมัน) ซึ่งเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่ง เป็นผู้ที่มีอยู่ทั่วไปในทุกหนแห่ง เป็นผู้เกิดขึ้นเป็นสิ่งแรกอยู่ในหิรัณยครรภ์ เป็นผู้ที่ได้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิดต่อไป ทรงประทับอยู่ตรงข้ามชนทั้งหลาย มีพระพักตร์อยู่ทุกทิศทุกทาง พระองค์คือพรหม เป็นต้น

๓.๓ กระบวนการของการเกิด

ในทางศาสนาฮินดู มีแนวคิดที่เชื่อว่าพระเจ้าอยู่ในรูปจักรวาล เป็นแนวคิดที่เห็นว่าพระเจ้าเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง แทรกซึมอยู่ในทุกหนทุกแห่ง เช่น อติติ เป็นองค์เดียวกับเทพทั้งหมด เป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดแล้วและสิ่งที่เกิดพร้อมทั้งอากาศ และสวรรค์ เทพอาทิตย์เป็นวิญญาณของสิ่งที่เคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ และกล่าวถึงปุรุชะว่าเป็นเทพที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดสิ่งทั้งมวล เป็นเทพแห่งอมตะยิ่งใหญ่เกินโลกนี้ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พรหมณ์เกิดจากปาก กษัตริย์เกิดจากแขน แพศย์เกิดจากขา และศูทรเกิดจากเท้าทั้งสองของเทพปุรุชะ พระจันทร์เกิดจากใจ พระอาทิตย์เกิดจากดวงตา พระอินทร์และพระอัคนีเกิดจากปาก พระวายุเกิดจากลมปราณ อากาศเกิดจากสะดือ ท้องฟ้าเกิดจากศีรษะ แผ่นดินเกิดจากเท้า และทิศทั้งหลายเกิดจากหู^{๑๕}

ดังนั้น ธรรมชาติของปุรุชะจึงเป็นการผสมผสานแบบต่าง ๆ แบบหลัง ๆ ที่ได้มาจากเทพดาในคัมภีร์พระเวท คือพระอัคนีซึ่งเป็นหลักการเช่นสรวงที่สร้างให้เป็นบุคลาธิษฐานขึ้นมา และก็เป็นเพศชาย สุริยเทพคือพระอาทิตย์ และพระวิษณุ เทพทางสุริยคติอีกองค์หนึ่งที่รวมเอาพื้นดินบรรยากาศ และท้องฟ้าเข้าไว้ในอำนาจ ที่มีการเน้นในนี้ก็คือ ความเป็นสากลของปุรุชะ และหน้าที่ของปุรุชะในฐานะที่เป็นการบวงสรวงจักรวาล โดยวิธีนี้ วิธีการบวงสรวงที่พวกพระได้ปฏิบัติอยู่ในโลกนี้จึงได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นคำต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในด้านจักรวาลวิทยา โดยอาศัยกระบวนการที่ทำให้ธาตุมูลต่าง ๆ ทางโลกเป็นเอกลักษณ์กับธาตุมูลต่าง ๆ ในจักรวาล โสลกต่าง ๆ

^{๑๕} จันทรศิริ แทนมณี, “พระพรหมในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๗ - ๙.

ในคัมภีร์ฤคเวทได้อ้างถึงระเบียบของสังคม ๔ ชั้น ซึ่งต่อมาเราเรียกกันว่า วรรณะ ๔ ซึ่งมีอายุเก่าแก่ที่สุด ข้อความตอนหนึ่งที่นับว่าสำคัญในการอ้างถึงนั้นก็คือตอนที่เน้นถึงบ่อเกิดแห่งวรรณะแบบที่ใช้เวทมนตร์คาถาผสมกับพิธีรีตอง พวกพราหมณ์ได้ก่อให้เกิดระเบียบสังคมอันดับที่สูงที่สุด เป็นพวกปัญญาชนที่รู้หนังสือ เพื่อให้อินเดียได้พระ นักคิด ผู้ตั้งกฎหมาย ผู้พิพากษา พวกเสนาบดีมากมาย ราชนย์ทั้งหลาย ซึ่งต่อมาเรียกกันว่าพระมหากษัตริย์หรือนักปกครองนั้นเป็นลำดับที่ ๒ ในสังคม เป็นคู่กับชนชั้นผู้ดี ระบบเจ้าขุนมูลนายของอินเดีย ชนชั้นนี้ก็มีพวกกษัตริย์ เจ้าประเทศราช หรือนักรบทั้งหลาย พวกไวยยะหรือพวกแพศย์ซึ่งก่อให้เกิดเป็นเจ้าของที่ดิน พวกพ่อค้าและผู้ให้กู้ยืมเงินนี้เป็นลำดับที่ ๓ ส่วนพวกศูทรซึ่งเดิมเป็นพวกที่ถูกอารยันพิชิตนั้น ก็ได้แก่พวกกรรมกร ช่างฝีมือ และทาสทั้งหลาย โดยเหตุที่พวกศูทรนี้ได้เป็นผู้ที่ถูกพวกอารยันพิชิต เพราะฉะนั้น จึงไม่มีทางที่จะเสมอป่าเสมอไหล่กับพวกที่เป็นพวกพิชิต นั่นคือจะต้องตกอยู่ในฐานะเป็นคนรับใช้ เป็นทาส เป็นกรรมกร หรือเป็นช่างฝีมือตลอดไป โดยมีข้อความจากคัมภีร์พระเวทว่า “ปุรุชะผู้มีเศียรพันตาพันเท้า ซึ่งแทรกซึมอยู่ทั่วไปในโลกทุกด้านทุกมุมนี้ ยังขยายนิ้วทั้งสิบไปเหนือโลกอีก” หมายความว่า ปุรุชะผู้มีเศียรพันเศียร มีนัยน์ตาพันหนึ่ง มีเท้าพันหนึ่ง ซึ่งความจริงพันเศียรพันนี้ น่าจะมีเท้าเสียสองพันเท้า หรือตาสองพันข้าง เพราะว่าตามปกติคนเรานี้ คนที่มีเศียรเดียวเราก็มียนัยน์ตาสองข้าง และก็มีเท้าสองข้าง มีเท้าเสียสองพันข้าง แต่ว่าในคัมภีร์นั้น ท่านบอกว่าพันนัยน์ตาและมีพันเท้า พูดง่าย ๆ ก็คล้าย ๆ กับว่ามีเศียรเพียงเศียรหนึ่ง มีตาข้างหนึ่งและก็มีพันเท้า ปุรุชะซึ่งมีลักษณะอันพิเศษนี้ได้มีแทรกซึมทั่วไปในโลกทุกหนทุกแห่ง ทุกแง่ทุกมุมและก็ขยายอำนาจไปเหนือโลกทั้งปวง^{๑๖}

การค้นพบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาตมัน การจะอธิบายความรู้ที่เราจะต้องย้อนไปถึงความคิดเกี่ยวกับพระผู้สร้างที่ปรากฏในยุคราหมณะที่กล่าวว่า ประชาบดีหรือพรหมประกอบพิธีกรรมสังเวทให้แก่ตนเองแล้วสรรพสิ่งทั้งหลายก็เกิดขึ้น นั่นก็หมายความว่าพรหมหรือในที่นี้อาจเรียกว่าอาตมันอันยิ่งใหญ่ (ปรมาตมัน) เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก (นั่นคือทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาจากสิ่งเดียวกัน) และเนื่องจากความเชื่อเรื่องสัมสาระที่กล่าวว่าสิ่งมีชีวิตมีชีวิตที่ซับซ้อน มีการเวียนว่ายตายเกิด อาตมันหรือวิญญาณของสิ่งมีชีวิตได้ผ่านการเกิดดับมาซับซ้อนกว่าจะเกิดในท้องของสตรี อย่างเช่นอาจจะเคยเกิดเป็นเทวดา สัตว์ มนุษย์ ดังนั้น สัมสาระจึงผูกพันสรรพสิ่งทั้งหลายเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็มนมนุษย์ สัตว์ โดยความจริงแล้ว คืออาตมันอันเกิดจากพรหมเหมือนกัน โดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นพรหมอาตมันย่อย ๆ ทั้งหมด ย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีอะไรจะสามารถแยกเป็นเอกเทศได้ การจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้นั้น ก็จะต้องสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่า สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นสิ่งเดียวกันสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากอาตมันแล้ว ล้วนเป็นมายา ความจริงคืออาตมัน (หรือวิญญาณซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับพรหม) หากแยกวิญญาณออกจากมายา อาตมันเป็สิ่งที่ยิ่งใหญ่ล้ำลึกเกินกว่าจะบรรยายได้ว่าเป็นอะไร ด้วยภาษาเป็นสิ่งที่ผู้ค้นหาจะรู้สึกขึ้นเอง เพราะฉะนั้น จึงมักบรรยายถึงอาตมันในทางปฏิเสธว่า “ไม่ใช่สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งนี้” เป็นสิ่งที่วัดไม่ได้ จับต้องไม่ได้ และมองไม่เห็น แต่ว่ามีอยู่ ดังคำอธิบายอันหนึ่งเกี่ยวกับอาตมันที่ปรากฏใน**ฉันทโคชเย** อุปนิษทว่า “นำผลไทรนั้นมาให้ข้า” “นี่ผลไทรผลหนึ่งขอรับ” “บิมัน” “กระผมบิแล้วขอรับ”

^{๑๖} จันงค์ ทองประเสริฐ, **ปรัชญาประยุกต์ ชุดอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ่อนแกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๘๖ - ๒๘๘.

“เจ้าเห็นอะไร” “เมื่อดิฉันเล็ก ๆ ขอรับ” “บิมน” “กระผมบิแล้วขอรับ” “คราวนี้เจ้าเห็นอะไร” “ไม่เห็นอะไรเลยขอรับ” “ลูกข้า” บิดากล่าว “สิ่งที่เจ้าไม่เห็นนั่นแหละคือสสาร และในสสารนั้นแหละ ที่ต้นไทรหมี่มางอกงามอยู่ เชื้อข้าเกิดลูกข้า ในสสารนั้นคืออาตมอันของทุกสิ่งที่เป็นอยู่ นั่นคือสัตยะ นั่นคืออาตมอัน และเจ้าคือสิ่งนั้น ศเวตเกตุ ประโยคสุดท้ายที่ว่า “เจ้าคือสิ่งนั้น” (ตต ตว์ อสิ) เป็นหัวใจของคำสอนในอุปัชฌ์ทั้งหมด การสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียวของทุกสิ่งทุกอย่าง การสำนึกได้ว่าโลกนี้ทั้งหมดมีเพียงรูปและนามเท่านั้น สิ่งจริงแท้มีอยู่เพียงสิ่งเดียวคืออาตมอัน ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ นี่เองที่จะทำให้หลุดพ้นจากสัมสสารได้ เพราะได้ร่วมอยู่ในอาตมอันอันไม่มีขอบเขต อยู่เหนือความดีและความชั่ว กล่าวคืออยู่เหนือกรรมและผลกรรม ถึงแม้อุปัชฌ์จะยอมรับว่า คนธรรมดาที่ไม่ได้ออกบำเพ็ญสมณธรรม ก็สามารถบรรลุความรู้ขั้นสูงสุดนี้ได้ แต่แนวโน้มที่เห็นได้เด่นชัดเป็นการข้องแวะอยู่กับฐานะทางโลกนั้น เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการบรรลุโมกษะ เพราะฉะนั้น ความสุขในทางโลกทั้งหลายจึงเป็นสิ่งที่อุปัชฌ์เห็นว่า เป็นอันตรายต่อทางแห่งความหลุดพ้น ความอยากและความชั่วจะไม่มีทางทำให้คนบรรลุโมกษะได้เลย^{๑๗}

สรุปได้ว่า กระบวนการของการเกิดในทัศนะของศาสนาฮินดู คือทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากพระผู้สร้าง เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก และเนื่องจากความเชื่อเรื่องสังสารวัฏที่กล่าวว่า สิ่งมีชีวิต มีชีวิตที่ซับซ้อน มีการเวียนว่ายตายเกิด การสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียวของทุกสิ่งทุกอย่าง การสำนึกได้ว่าโลกนี้ทั้งหมดมีเพียงรูปและนามเท่านั้น สิ่งจริงแท้มีอยู่เพียงสิ่งเดียวคืออาตมอัน ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ นี่เองที่จะทำให้หลุดพ้นจากสัมสสารได้ เพราะได้ร่วมอยู่ในอาตมอันอันไม่มีขอบเขต อยู่เหนือความดีและความชั่ว กล่าวคืออยู่เหนือกรรมและผลกรรม ส่วนของการเกิดของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในศาสนาฮินดูนั้น มีเนื้อความว่า พระเจ้าผู้สร้างและความเป็นอมตะของสรรพสิ่ง ซึ่งพระกฤษณะให้คำตอบแก่อรชุนว่าใครเป็นผู้สร้างจักรวาลและสิ่งต่าง ๆ สิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาลนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ ซึ่งสรรพสิ่งเหล่านี้ต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือการกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระองค์ เพราะเมื่อเขาเหล่านั้นสามารถพาวินุญญาณของตนกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระองค์ได้แล้ว วินุญญาณของเขาเหล่านั้นก็จะเป็อมตะทันที ภาวะที่วินุญญาณของสรรพสิ่งกลับมาอยู่ในภาวะอันเดียวกันกับพระองค์นี้ เรียกว่าภาวะแห่งโมกษะ ภาวะแห่งนิรวาณหรือภาวะแห่งการหลุดพ้น ถ้าหากวินุญญาณไม่สามารถกลับเข้าสู่โมกษะหรือนิรวาณได้ วินุญญาณนั้นจะเวียนว่ายตายเกิดไปในภพน้อยใหญ่ เป็นสัตว์ เป็นแมลงเล็กใหญ่ประมาณ ๘ ล้านชนิดตามแรงกรรมของแต่ละคนที่ได้ทำเอาไว้ ซึ่งพวกพราหมณ์ฮินดูเชื่อว่า ชีวิตหรือวินุญญาณหลังความตายนั้นได้ก็จะพันทุกข์ ในความหมายของอุปัชฌ์ก็คือได้ไปรวมกับพรหมปรัชญานี้ ดูเหมือนว่ามองโลกในแง่ร้าย เพราะชี้ว่าการมีชีวิตเป็นทุกข์ แต่ในบั้นปลายช่วยให้คนพ้นทุกข์ได้

การไปเกิดจะมี ๒ อย่าง คือ ทางเวทยานและทางปัตถุยาน^{๑๘} ทางแห่งเวทยาน หรือทางแห่งเทพ เป็นทางที่สว่างทางแห่งสุคติภพ และเป็นทางแห่งความสุขสุดยอด ที่เรียกว่านิรามิสสุข

^{๑๗} <http://www.human.cmu.ac.th/courseonline/course/004233/pdf/doc02.pdf> เข้าถึงเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗.

^{๑๘} สุนทร ฌ รังษี, **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๗ - ๔๘.

หรือบรมสุข บุคคลใดได้บำเพ็ญตบะโยคะและสมณธรรม เพื่อความรู้แจ้งในพรหมันจนสามารถบรรลุ โมกษะได้ เมื่อตายไปแล้ว ชีวาทมันหรือวิญญาณของบุคคลนั้น ก็จะมุ่งไปสู่เส้นทางนี้โดยผ่านอากาศ พระอาทิตย์ พระจันทร์ แล้วเข้าสู่โลกแห่งความเป็นอมตะ รวมเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมันวิญญาณนั้น ก็จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ทางปิดถยานหรือทางแห่งบิตร เป็นทางที่มีด ตรงข้ามกับทางแห่ง เทวยาน วิญญาณหรือชีวาทมันดวงใดบำเพ็ญกุศลกรรมในชั้นธรรมดาสามัญ หรือกระทำอกุศลกรรม เมื่อตายไป วิญญาณดวงนั้นก็จะดำเนินไปตามทางที่มีดนี้ไปสู่โลกปีดระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบกำหนด จึงกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก โดยกลับมาทางเดิม ลงมาสถิตอยู่ในพีชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เมื่อ มนุษย์บริโภคพืชพันธุ์เหล่านั้น ก็จะเข้าไปถือกำเนิดในร่างกายมนุษย์ ผู้ทำกรรมดีก็ไปเกิดในที่ดี เช่น เกิดเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ส่วนผู้ทำกรรมชั่วไว้มากมาย เมื่อตายไปแล้วก็จะลงไปสู่ยมโลก เสวยความทุกข์ทรมานตามกำลังแห่งกรรมชั่วที่กระทำไว้ เมื่อพ้นจากยมโลก ถ้าโชคดีได้ไปเกิดเป็น มนุษย์ ก็จะเกิดในวรรณะต่ำ เช่น วรรณะศูทร หรือฉันทาล ถ้าโชคร้ายได้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เช่น สุนัข แมว และ ฯลฯ เป็นต้น จะทุกข์สาหัสเพิ่มขึ้น เพราะยากที่จะทำความดีเพื่อให้วิญญาณหลุด พ้นจากวิญญูสงสาร

พวกพราหมณ์ฮินดูจึงมีความเชื่อว่า การได้มาเกิดเป็นมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐยิ่ง เพราะ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสติปัญญา มีเหตุมีผล มีความคิดริเริ่ม จึงสามารถที่จะทำกรรมดี บำเพ็ญตบะโยคะ ปฏิบัติสมณธรรม บำเพ็ญพรตถือเพศพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นหนทางที่จะนำดวงวิญญาณของตนให้หลุด พ้นจากทุกข์ทั้งปวงแล้วเข้าไปอยู่ในภาวะเดียวกับพรหมันหรือปรมาตมันได้ คำสอนเรื่องกรรมหรือ การกระทำ คือเชื่อว่าการกระทำทั้งหลาย จะส่งผลให้ต้องกลับมาเกิดเพื่อรับผลของกรรมอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้ กรรมที่ก่อนนั้นมี ๓ ชนิด คือ กรรมดี กรรมชั่ว และกรรมที่ทำตามปกติสม่ำเสมอ และ ยังมีกรรมที่มนุษย์กระทำอีก ๓ ระดับ คือ กรรมระดับที่ ๑ เป็นกรรมขั้นสูงสุด คือ การกระทำสิ่งใด โดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ให้เห็นแต่ประโยชน์ของส่วนรวม จัดเป็นกรรม อันประเสริฐ กรรมระดับที่ ๒ คือกรรมปฏิบัติ หรือการทำหน้าที่ตามความเหมาะสม มีหน้าที่อย่าง ไตก็ให้ทำหน้าที่นั้นให้ดีและถูกต้อง และกรรมระดับที่ ๓ คือกรรมที่คนทำเพราะความจำเป็น โดยยก ย่องกรรมระดับที่ ๑ เป็นกรรมที่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นทางให้เข้าถึงโมกษะได้ ซึ่งก็คือ เรื่องกรรมโยคะ หรือการกระทำ ที่พระกฤษณะสอนให้อรชุนทำกรรมระดับนี้

๑. มีความเชื่อยิ่งขึ้นว่า ดวงวิญญาณเป็นอมตะ ดวงวิญญาณนั้นผ่านมาจากการเกิด (ชาติ) อันนับไม่ได้ ชาติหนึ่งอาจจะเกิดเป็นอีกอย่างหนึ่ง อาจเกิดเป็นคนมีฐานะดี เป็นคนจน มี ปัญญาดี ล่างที่เป็นคนโง่ ล่างครึ่งอาจเป็นสัตว์ล่างชนิด เป็นพืชล่างอย่างก็มี เวียนกันอยู่อย่างนี้ไม่มี เวลาหยุดนิ่ง จนกว่าจะเข้าถึงซึ่งความหลุดพ้น (โมกษะ) จากการเกิดเข้าไปอยู่กับปฐมวิญญาณ คือ มหาพรหม

๒. ความแตกต่างกันของชีวิตอย่างนั้น เป็นไปด้วยอำนาจของกรรม คือ การกระทำ ไว้แต่ชาติก่อน ๆ และเพราะกรรมนั่นเอง ที่ทำให้เวียนว่ายตายเกิดเป็นวิญญูอยู่

๓. เพราะเชื่อว่ามีการเป็นเครื่องบันดาลให้เกิด และความไม่เสมอภาคที่มีเพราะ การกระทำนั้น ๆ จึงมีลัทธิใหม่สอนว่า เพื่อไม่ให้มีความไม่เสมอภาค และเพื่อไม่ให้มีการเวียนเกิดเวียน ตายอย่างนั้น ก็ควรจะมีกรรม คือ การไม่กระทำ ทำตัวให้เข้าถึงกรรม คือ พรหม แต่อันการที่ มนุษย์จะหลีกเลี่ยงกรรมไปสู่กรรม มีอยู่ทางเดียว คือ สละบ้านเข้าอยู่ป่า แสวงหาธรรมเป็นเบื้องต้น

๔. ด้วยเหตุแห่งการนับถือว่า วิญญาณต้องเวียนว่ายตายเกิด เพราะกรรมดังกล่าว จึงเกิดมีลัทธิการสิ้นสุดแห่งโลกเก่า และการเริ่มต้นแห่งโลกใหม่ เป็นไปตามกาลสมัย การเกิดแห่งโลก หรือการสิ้นสุดแห่งโลก เป็นหน้าที่ของเทวะผู้สร้าง และเทวะผู้ทำลาย^{๑๙}

ศาสนาดั้งเดิมของเผ่าอารยัน มาจากมูลอันหนึ่ง คือ ความไม่รู้จักรัศมีศาสตร์ ชาวอารยัน ดั้งเดิมไม่รู้จักรัศมีของธรรมชาติ จึงยกย่องธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ขึ้นเป็นเทพเจ้า (เทว) เทพเจ้า เหล่านี้มีอาทิ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงไฟ ฟากฟ้า พายุ ปฐพี ฯลฯ ได้รับสมมุติเป็นเทวะ เหนือ มนุษย์สามัญ กาลล่วงมา ชาวอารยันผู้มีปัญญา แบ่งเทวะเหล่านี้ออกเป็นหมวดสูงต่ำ เพื่อสะดวกแก่ การนับถือและการทำบัตพลี จัดพิธีกรรมถวาย หมวดแห่งเทวะมี ๓ คือ (๑) เทวะบนสวรรค์ มีดวง อาทิตย์ดวงจันทร์ เป็นต้น (๒) เทวะบนพื้นอากาศ มี พายุ วรุณะ (ฝน) เป็นต้น และ (๓) เทวะบนพื้น โลก มี ไฟ (อัคนี) ธรณี (แผ่นดิน) เป็นต้น เทวะเหล่านี้ ได้รับการบูชา เพราะเชื่อว่า ให้ผลเป็นความ สวัสดิ์แก่ผู้บูชา การบูชา นั้น มีผู้กระทำกิจในพิธี (คือพราหมณ์ในชั้นหลัง) ชาวอารยันในสมัยโบราณ นับถือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับว่า มีความสำคัญเท่ากับเทวะ จึงมีพิธีบูชาบรรพบุรุษด้วย ความนับถือในข้อ นี้ เป็นปฐมเหตุแห่งการนับถือว่า มนุษย์ตายไปแล้ว มีสิ่งหนึ่งคือวิญญาณ หาได้ตายไปด้วยไม่ คง สภาพอยู่ วิญญาณมีความต้องการเหมือนมนุษย์ธรรมดา ลูกหลานจึงมีพิธีเช่นสรวงให้ข้าวปลาอาหาร แก่วิญญาณด้วย หน้าที่เช่นสรวงดวงวิญญาณดังกล่าว ตกอยู่แก่หัวหน้าครอบครัว^{๒๐}

๑) สมัยพระเวท กาลต่อมา (ประมาณ ๑,๕๐๐ - ๑,๐๐๐ ปี ก่อน ค.ศ.) ชาวอารยัน ได้รวบรวมบทสวดอันวอนเทวะที่ใช้กันมาในวงศ์ตระกูลขึ้นมาเป็นหมวดหมู่ เป็นคัมภีร์ คัมภีร์เหล่านี้ เรียกว่า เวท คือ วิทยา อันได้ความรู้ ถือเป็นศรัทธา ได้แก่ วิทยาที่ได้รับฟังมาจากเทวะผู้ทรงศักดิ์สูง (พรหม) อีกนัยหนึ่งว่า เป็นเสียงทิพย์ หรือเสียงสวรรค์ ซึ่งเทวะผู้ทรงศักดิ์ประทานมาให้ฤาษี หรือ พราหมณ์ผู้ใหญ่ สั่งสอนสืบต่อกันมา ในชั้นแรก คัมภีร์พระเวทมี ๓ เล่ม คือ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท ต่อมาถึงปลายสมัยพราหมณ์ มีเวทขึ้นอีกคัมภีร์หนึ่ง เรียกว่า อถรรพเวท เป็นบทสวดคาถา เกี่ยวกับ ไสยศาสตร์^{๒๑} ท่านมหาฤาษี ไทวปายมุนี แบ่งการศึกษาพระเวทออกไปเป็น ๔ เล่ม พระเวททั้ง ๔ ยัง แยกออกไปได้อีก ๔ เล่ม เรียกว่า อุปเวท ทำนองอรรถถา คือ อายุรเวท แพทย์ศาสตร์ เป็นอุปเวท ของยชุรเวท คันธรรพเวท วิธีการสำรวมจิต โดยใช้ศิลปการดนตรีเข้าช่วยให้จิตตั้งเป็นสมาธิ เป็น อุปเวทของสามเวท ศิลปะเวท วิชาศิลปะต่าง ๆ เป็นอุปเวทของอถรรพเวท^{๒๒}

๒) สมัยไตรเพท ความสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาวอารยันในสมัยนี้ มีอีกอย่าง หนึ่ง คือ เรื่องวรรณะ ๔ เหล่าของมนุษย์ ซึ่งปรากฏอยู่ในสมัยคัมภีร์พระเวท นักปราชญ์พราหมณ์ กำหนดว่า คัมภีร์ที่ได้แต่งเติมขึ้นในภายหลัง อันเป็นส่วนประกอบของคัมภีร์พระเวท ซึ่งเป็นศรัทธา

^{๑๙} เสฐียร พันธรั้ง ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์พิเศษ, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๗๘ - ๗๙.

^{๒๐} พระมหาวิระ หอมไกล, “การศึกษาเปรียบเทียบภาวะของจิตในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูต่อการ ตรีสรุสัจธรรมอันสูงสุด”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕), หน้า ๙๐ - ๙๑.

^{๒๑} เสฐียร พันธรั้ง ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์พิเศษ, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๕๕.

^{๒๒} พระมหาวิระ หอมไกล, “การศึกษาเปรียบเทียบภาวะของจิตในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูต่อการ ตรีสรุสัจธรรมอันสูงสุด”, หน้า ๙๒.

เรียกว่า สัมฤติ เช่น คัมภีร์พราหมณ์ อุปนิษัฏ อาร์ณยกะ และเวทาทค เป็นตัน เป็นคัมภีร์ที่จดจำบอกเล่ากันมา ถือเป็นอรรถกถาของคัมภีร์พระเวทด้วย

๓) สมัยพราหมณ์ สมัยเผ่าอารยัน ยังขยายลงมาทางด้านเหนือของชมพูทวีป จนกระทั่งอินเดียภาคเหนือตกอยู่ในอำนาจของเผ่าอารยันเกือบหมด ลัทธิต่าง ๆ ที่นับถือ ก็ได้กำหนดได้จากคัมภีร์พระเวทดังกล่าวแล้ว บรรดากลุ่มอารยันที่ถือตัวว่าเป็นหัวหน้าคน ได้รับยกย่องจากคนทั้งหลายว่าเป็นหัวหน้าประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เริ่มมองเห็นคนอื่นว่าต่ำกว่าตน ประกาศความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ที่ตนนับถือ อ้างว่าเป็นศรุตี คือ คำสอนที่พระผู้มีอำนาจสูงสุดเป็นผู้ประทานมาโดยตรง และเป็นอนาถิ คือ คำสอนในคัมภีร์นั้น ๆ ไม่มีเบื้องต้น เมื่อไม่มีเบื้องต้น ย่อมไม่มีเบื้องปลาย เมื่อไม่มีทั้งสองอย่าง จึงไม่มีการเสื่อมสลาย คงอยู่ได้ชั่ววันรันดร ในคัมภีร์ฤคเวท พวกพราหมณ์สำแดงปัญหา รจนลักษณะหรือภาวะแห่งโลกและชีวิต อันเป็นสังสารวัฏ คือ ความเวียนว่ายตายเกิดทางแห่งปรัชญาธรรมกำหนดธรรมชาติมูลเดิม อันมีอยู่คู่กับโลก เรียกว่า พรหม, พรหม, อาทิพรหม, กาลาหังส หรือ พรมาตมัน แต่นามที่แพร่หลาย คือ พรมาตมัน เป็น มหาวิญญาณ เป็นที่รวมแห่งวิญญาณทั้งปวง พรมาตมัน (ปร+อาตมัน) แปลตามศัพท์ว่า ดวงวิญญาณ หรือ อาตมะอันใหญ่ยิ่ง (เป็นคนละองค์กับพรหมาซึ่งเป็นหนึ่งในตรีมูรติ) มหาพรหม หรือ พรมาตมัน เกิดเอง เป็นเอง ไม่มีเพศ (เป็นกลาง) แต่มีอำนาจ เกิดจากอะไร ไม่มีใครรู้เป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างออกมาจากพรมาตมันทั้งสิ้น มหาพรหม หรือ พรมาตมันนั้น เป็นทางแห่งสันติสุข เป็นอยู่ด้วยตนเอง เป็นอมตะมองเห็นด้วยตาไม่ได้ เป็นอนาถิ ไม่มีเบื้องต้น และไม่มีที่สุด เป็นปฐมวิญญาณ แห่งวิญญาณทั้งปวง หรือ เป็นปฐมอาตมัน แห่งอาตมันทั้งปวง ดวงวิญญาณทั้งหลาย ออกมาจากดวงวิญญาณอันเป็นปฐมเปรียบเทียบเหมือนประกายไฟกระเด็นออกมาจากไฟดวงใหญ่ อันเป็นดวงเดิม หรือ เหมือนหยาดน้ำน้อย ๆ ที่มาจากหัวน้ำในมหาสมุทรฉนใด วิญญาณน้อยใหญ่ของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมมาจากวิญญาณอันเป็นปฐมฉนนั้น เมื่อวิญญาณออกมาจากปฐมวิญญาณแล้ว เข้าสิงอยู่ในร่างนานาชนิด หลายครั้งหลายชาติต่าง ๆ กัน สุดแต่ผลแห่งการกระทำ วนเวียนเปลี่ยนแปลงไปไม่มีหยุด จนกว่าจะสำเร็จสุดยอด เพราะการบำเพ็ญเพียรต่อนั้นเรียกว่า โมกษะ คือ ความหลุดพ้น หรือที่เรียกว่า นิรวาณ วิญญาณก็เข้าไปอยู่กับพรมาตมันตามเดิม ความดีสูงสุด (โมกษะ) ที่มนุษย์เราปรารถนา มิใช่ความสุขเกิดจากสิ่งที่ต้องการมาครอบครอง หากเป็นความสุขที่เกิดขึ้นในดวงใจ เป็นความสุขถาวรไม่เสื่อมคลาย โลกที่เราอาศัยอยู่มีความแปรเปลี่ยนอยู่ทุกขณะ ความแปรเปลี่ยนนั้นเป็นมารยา ล่องลง หาความจริงอันถาวรไม่ได้ แต่ความจริงที่มองไม่เห็นต่างหาก เป็นความจริงไม่เปลี่ยนแปลง มิใช่มารยา^{๒๓}

ตามปกติมนุษย์หลงผิดคิดว่า สิ่งที่ตนแลเห็นความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะตกอยู่ในอำนาจของอวิชชา ซึ่งเปรียบได้ดังกระจก (แว่นตา) มีสีสวมแล้วทำให้มองเห็นวัตถุสีขาวเป็นสีต่าง ๆ ผิดจากความจริง การมองเห็นของจริง ต้องไม่สวมแว่นที่มีสี ข้อนี้ฉนใด การกำจัดอวิชชาให้สิ้นไป เพื่อไม่ให้ เป็นมายา มนุษย์ต้องยอมรับรู้ว่า มีสิ่งเดียวที่เป็นจริง คือ (มหา) พรหม (พรมาตมัน) เพราะว่ามี มหาพรหม คือ ความจริงที่มองไม่เห็น และไม่อาจเปรียบกับสิ่งใดได้ มนุษย์ไม่สามารถบรรยายลักษณะของมหาพรหมได้ เพราะว่ามี มหาพรหม คือ ความจริงแท้ที่มองไม่เห็น และเพราะมหาพรหม

^{๒๓} เสฐียร พันธรั้ง ธี ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์พิเศษ, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๕๗.

เป็นสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจของมนุษย์ ปรัชญาเรื่องมหาพรหม (ปรมาตมัน) ของท่านสังการมีว่า มหาพรหมมีอยู่ทุกสิ่ง เป็นอมตะเท่ากับความเป็นอมตะของอาตมัน (สิ่งที่แลเห็นเป็นมายา สิ่งที่แลไม่เห็นเป็นอมตะ) มนุษย์พึงเห็นพรหม เพราะพรหมเป็นสัจจะ เป็นอมตะ เป็นนิรันดร (เห็นพรหมเท่ากับ เห็นตัวเอง เห็นตัวเองเท่ากับเห็นพรหม) ข้อนี้เป็นลักษณะการสอนไม่ให้หลงใหลในสิ่งที่มองเห็น คือ ตัวเราเอง) ในการเข้าถึงโมกษะนั้น เป็นสภาพของใจที่ว่างเปล่า ปราศจากอารมณ์ การดับซึ่งจิตอันไม่เก่าด้วยอารมณ์ไปชั่วขณะหนึ่ง เช่นดวงจิตในเวลาหลับ ชื่อว่า ได้ถึงโมกษะไปชั่วขณะหนึ่ง ด้วยว่า ขณะนั้น เป็นขณะที่อาตมันของมนุษย์ไปรวมอยู่กับปรมาตมัน ก็แลโมกษะอันถาวรที่มนุษย์ถึงนั้น คือ การไม่เวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏอีกต่อไป เพราะไม่มีการกระทำ (อารมณ์) อันประกอบด้วยความยึดมั่น ก็ไม่สามารถจะสร้างกรรมต่อไปได้ トラバドที่ยังไม่ถึงโมกษะ トラバドนั้นต้องเวียนว่ายไปตามอำนาจของผู้สร้าง คือ พรหม (หนึ่งในตรีมูรติ มีเพศเป็นชาย) และมีการสร้างวรรณะ ๔ เหล่าของมนุษย์ ใน อธิบายที่ ๔ โศลกที่ ๑๓ แห่งภควัทคีตา พระกฤษณะตรัสแก่ท้าวมหาราชว่า “วรรณะ ๔ เหล่า อาตมา ได้สำแดงให้ปรากฏโดยจำแนกคุณและกรรม อาตมาแม้เป็นผู้กระทำวรรณะ ๔ เหล่านั้นก็จริง แต่ ท่านจงทราบเถิดว่า อาตมาไม่ใช่เป็นผู้กระทำและเป็นผู้สาบสูญ”^{๒๔} ตามนัยนี้ พระกฤษณะก็คือ พรหม หนึ่งในตรีมูรติ ซึ่งเป็นผู้สร้างวรรณะ ๔ ของพวกมนุษย์ เป็นผู้ปกครอง ดูแลสุขทุกข์ของมนุษย์ เมื่อชาวโลกเกิดยุคเข็ญพระองค์จะอวตารลงมาปราบ โดยพวกพราหมณ์ได้อธิบายว่า โลกจะต้อง ประกอบด้วย ลักษณะ ๓ ประการ คือ ต้องมีพราหมณ์ (นักบวช) ต้องมีคัมภีร์พระเวท และต้องมี วรรณะ ๔ เหล่า ถ้าสังคมมนุษย์ขาดลักษณะทั้ง ๓ นี้ จะหาสันติไม่ได้เลย (พรหม หนึ่งในตรีมูรติ ซึ่ง ถือเป็นผู้สร้าง บางทีเรียกว่า วิชกรรม, วิษณุกรรม, หิริณูกรรม และ ประชาบดีก็มี) มหาพรหม หรือ ปรมาตมัน สร้างเทวะผู้ยิ่งใหญ่ไว้หมวดหนึ่ง ให้มีหน้าที่เกี่ยวกับสังสารวัฏ หรือสภาวะแห่งโลก ๓ ประการ เทวะเหล่านั้น คือ พรหม ผู้สร้างพระองค์หนึ่ง วิษณะ หรือนารายณ์ ผู้รักษาพระองค์หนึ่ง และศิวะ หรือ อิศวร ผู้ทำลายพระองค์หนึ่ง เทวะทั้ง ๓ นี้เรียกว่า ตรีมูรติ แปลว่า “รูปสาม” ตาม ลักษณะ ให้เห็นเป็นธรรมเนียมฐานว่า โลกมีการตั้งขึ้น (อุปาทะ) มีการรักษา คือ การดำรงอยู่ (ฐิติ) ใน ท่ามกลาง และมีการสลายไป (ภังคะ) ในที่สุด การบูชาเทวะทั้ง ๓ นี้ เป็นรูปของบุคคลาธิษฐาน ถือว่า เป็นการบูชา ให้รู้ถึงสภาวะธรรม ๓ ประการอันเป็นเครื่องประกอบอยู่คู่กับโลก^{๒๕}

ศาสนาฮินดู มีการสืบทอดความคิดมาจากพวกพราหมณ์โบราณ และพวกพราหมณ์ โบราณ ได้ความคิดมาจากการปรับปรุงแก้ไขจริยธรรมทางศาสนา คือ การบูชาเทวะ การเคารพนับถือ เช่นไหว้บรรพบุรุษ และส่วนหนึ่งเป็นเหตุผลทางการเมืองและความสงบสุขของสังคม พุทธอย่างง่าย ๆ ว่า ในครอบครัวหนึ่งแบ่งงานกันทำตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน หรือใช้คนให้ถูกกับงาน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในสังคม หน้าที่ทั้งหลายของพราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ และศูทร ได้จำแนกไว้ แล้วตามคุณ อันมีนิสัยเป็นแดนเกิด หน้าที่ของพราหมณ์ที่เกิดจากนิสัยเดิม คือ การบังคับอินทรีย์ ภายในใจ การบังคับอินทรีย์ภายนอก การบำเพ็ญพรต ความบริสุทธิ์ ความอดทน ความซื่อตรง ปัญญา ญาณ และความเลื่อมใสในพระเวท หน้าที่ของกษัตริย์ที่เกิดจากนิสัยเดิม คือ ความกล้าหาญ ทางเดช ความมั่นคง ความเข้มแข็ง ความไม่ครั้นคร้ามในสงคราม บริจาคทาน และความสามารถใน

^{๒๔} แสง มนวิฑูร และจันงค์ ทองประเสริฐ, **ศรีมัทภควัทคีตา**, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา, ๒๕๒๗), หน้า ๖๗.

^{๒๕} เสฐียร พันธรั้งษ์ ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์พิเศษ, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, หน้า ๖๐.

การปกครอง หน้าที่ของไวศยะที่เกิดจากนิสัยเดิม คือ กสิกรรม โครักขกรรม พาณิชยกรรม หน้าที่ของศูทรอันเกิดจากนิสัยเดิม คือการรับใช้ บุคคลประจำอยู่ตามหน้าที่ของตน ย่อมได้รับผลสำเร็จ ผู้ประจำตามหน้าที่ของตนได้รับผลสำเร็จอย่างไร ธรรมของตนเองแม้ไร้คุณ ยังดีกว่าธรรมของผู้อื่นอันประพดได้ง่าย บุคคลทำกรรมอันเหมาะสมแก่นิสัยของตนเอง ย่อมไม่ได้รับบาปเลย^{๒๖}

สรุปแล้ว กระบวนการการเกิดตามหลักของทางศาสนาฮินดูนั้น พระเจ้าเป็นผู้สร้างความเป็นอมตะของวิญญาณ ซึ่งพระกฤษณะได้ให้คำตอบแก่อรชุนว่าใครเป็นผู้สร้างจักรวาลและสิ่งต่าง ๆ สรรพสิ่งในสากลจักรวาลนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ สรรพสิ่งเหล่านี้ต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือการกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระองค์ เพราะเมื่อเขาเหล่านั้นสามารถพาวิญญาณของตนกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระองค์ได้แล้ว วิญญาณของเขาเหล่านั้นก็จะเป็นอมตะทันที

๓.๔ เป้าหมายของการเกิด

ศาสนาฮินดู เชื่อว่า วิญญาณเป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญาณออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ วิญญาณก็จะไปถือเอาร่างใหม่ หรือที่เรียกว่า เกิดใหม่ ดุจคนสวมเสื้อผ้าที่เก่าคร่ำคร่า ไปหาชุดใหม่สวมใส่เรียกว่า สังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไปตราบที่ยังไม่บรรลุลหุคพัน หรือโมกษะ ชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหมชัวนิรันดร์ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป การปฏิบัติเพื่อบรรลุมอกษะนั้น มีหลักปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

๑) กรรมมรรค (กรรมโยคะ) คือ การปฏิบัติด้วยการประกอบการทำงานตามหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง แต่ทำงานด้วยจิตใจสงบ ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ผู้ปฏิบัติ เรียกรกรรมโยคิน

๒) ขยานมรรค (ขยานโยคะ) คือ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงว่าปรมาตมน์เป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่ วิญญาณที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล (ชีวาตมน์) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับปรมาตมน์หรือวิญญาณสากล

๓) ภักติมรรค (ภักติโยคะ) คือ ความจงรักภักดีต่อเทพเจ้าที่ตนเคารพนับถือผู้ปฏิบัติ เรียกว่า ภักติโยคิน

๔) ราชมรรค (ราชโยคะ) คือ การปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกทางใจ บังคับใจให้อยู่ในอำนาจด้วยการบำเพ็ญโยคะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ราชโยคิน^{๒๗}

ชาวฮินดูเริ่มมีความรู้สึกเชื่อมศรัทธา คลายความนับถือเทพเจ้าที่มีลักษณะเป็นตัวเป็นตนและหันไปนิยมนับถือเทพเจ้าที่มีลักษณะเป็นจิต เป็นนามธรรมไม่มีตัวไม่มีตน เป็นความจริงสูงสุด พรหมจึงถูกวิวัฒนาการไปเป็นพรหมที่เป็นนามธรรม ไม่ปรากฏรูปร่าง ตัวตนมองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ เป็นอมตภาวะ เป็นวิญญาณสากล เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง แผงอยู่ในทุก ๆ สิ่ง เป็นศูนย์รวมของอาตมน์ย่อยทั้งหลาย ทั้งในเวลาเกิด เวลาตายของวิญญาณย่อยหรืออาตมน์ที่หลุดพ้น หรือเข้าสู่ภาวะโมกษะเป็นลักษณะของพรหมที่สืบเนื่องมาจากสมัยพราหมณะ ด้านความคิดเรื่องของพรหมเป็นความ

^{๒๖} แสง มนวิฑูร และจันงค์ ทองประเสริฐ, *ศรีมัทภควัทคีตา*, หน้า ๒๖๗.

^{๒๗} Warren Matthews, *World religions*, (USA : Wadsworth Cengage Learning, 2010), pp.

ละเอียดอ่อนยิ่งกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง จนไม่สามารถบรรยายได้ และเรียก พรหมลักษณะนี้ว่า “พรหมัน” หรือ “ปรมาตมัน” ต่างจากพระพรหมตรงที่ว่าพระพรหมเป็นเทพที่มีตัวตน เป็นรูปธรรม แต่พรหมันหรือปรมาตมันมีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เป็นนามธรรม “พรหม” สมัยนี้ จึงหมายถึง ความรู้สึก ความสัจย์ ความแท้จริงแห่งสรรพสิ่ง ความบันเทิง ความลึกซึ้ง คิดเห็นได้ยาก สรรพสิ่ง ล้วนสำเร็จขึ้นได้ด้วยอำนาจแห่งพรหม^{๒๘} ของทุกสิ่งทุกอย่างในโลกเป็นจักรวาล เป็นปรมาตมัน (universal self) หรือเป็นวิญญาณสากลสูงสุด เป็นอาตมัน (self) และออกจากเทพต่าง ๆ เป็นอาตมันที่แตกออกมาจากปรมาตมัน เพื่อทำหน้าที่แทนปรมาตมันในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายแทน เหมือนแมงมุมที่ออกมาพร้อมกับใยของมัน เหมือนกับประกายไฟเล็ก ๆ ที่กระเด็นออกจากกองไฟ กองใหญ่ โลกทั้งปวง เทพทั้งหลายและสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ต่างก็กระเด็นออกจากปรมาตมัน ฉะนั้น^{๒๙}

ส่วนอาตมัน (self) เป็นตัวตนภาคหนึ่งของพรหม แตกออกมาจากปรมาตมัน ในสมัย พุทธกาลเชื่อว่าวิญญาณทั้งหลายคืออาตมัน มาจากปฐมวิญญาณหรือปรมาตมัน เมื่อวิญญาณดวงใด หลุดออกจากปรมาตมันแล้ว จะเข้าสิงอยู่ในรูปต่าง ๆ ไม่สามารถนับภพนับชาติได้ และอาตมันมีสภาพความเป็นไปที่แตกต่างกัน เพราะเหตุแห่งกรรมหรือการกระทำ ทำให้มีการสืบเนื่องกันดังลูกโซ่ จนกว่าวิญญาณนั้นจะหลุดพ้นจากความเกิด กลับไปสู่แหล่งเดิม ดังตัวอย่างใน **ฉานโทคะ** อนุชิต การสนทนาระหว่างอุททาลกอรุณีกับเศวตเกตุผู้บุตร เกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องอาตมันหรือเรื่องพรหม ว่า เหมือนนกที่ถูกผูกและพยายามบินหนี ที่สุดท้ายก็เหนื่อยเปล่า ต้องกลับมาจับอยู่ที่เดิมเพื่อพักผ่อน สักพักก็มาใหม่ ร่างกายและจิตใจของเราก็เช่นกัน ในยามที่ตื่นต้องทำงานหลาย ๆ อย่างจนอ่อนเพลีย ต้องหยุดพักคืนสู่สภาพเดิม คือ การนอนหลับเพื่อพักผ่อนร่างกาย และเขตสุดท้ายแห่งการหลับก็คือ อาตมัน ดุจน้ำที่ไหลลงสู่มหาสมุทร แล้วเราพูดไม่ได้ว่าน้ำนี้เป็นน้ำแห่งแม่น้ำนั้น ๆ ที่จริงน้ำทะเลได้ กลายเป็นเมฆ เมฆกลายเป็นฝน ฝนกลายเป็นแม่น้ำ และแม่น้ำกลายเป็นมหาสมุทรอีก วนเวียน เช่นนี้ จึงเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดจากมหาสมุทรและสิ้นสุดลงในมหาสมุทร อีก โลกอันเต็มไปด้วยความแตกต่างเกิดจากที่ใด และจะสิ้นสุดในที่ใด ที่นั่น ได้แก่ อาตมัน^{๓๐} เชื่อว่า พระผู้เป็นเจ้าที่แท้จริงมีเพียงองค์เดียว ซึ่งประทานความรู้ให้เห็นแจ้ง เป็นองค์แห่งความแท้จริง คือ พระพรหม แต่ประชาชนยังคงนับถือเทพเหมือนที่เคยนับถืออยู่ เนื่องจากลักษณะของพรหม ดังกล่าว ยากที่ชาวบ้านสามัญจะคิดเห็นตามไปด้วยได้

เชื่อเรื่องกรรม โดยเชื่อว่าคนเราเกิดมาไม่เสมอภาคกัน เพราะกรรมหรือการกระทำที่ติดตัวแต่ละคน ผลการกระทำเมื่ออดีตภพเป็นเหตุให้ต้องมาเกิดใหม่ในชาติปัจจุบัน และได้รับผลของการกระทำเมื่ออดีตชาติ และผลของการกระทำในปัจจุบันชาติไม่ได้หลีกหนีไปไหน แต่จะไปให้ผลในอนาคต วิญญาณทั้งหลายย่อมออกจากปฐมวิญญาณคือพรหม เปรียบดังประกายไฟที่กระเด็นออกจากไฟไหม้ดวงเดิม หรือหยดน้ำที่หยาดออกจากมหาสมุทรกลางฉันท วิญญาณแห่งสรรพสัตว์ ก็

^{๒๘} เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, **ลัทธิของเพื่อน**, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๓), หน้า ๗๕.

^{๒๙} จันทรศิริ แทนมณี, “พระพรหมในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต”, หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๓๐} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๕ - ๑๖.

ย่อมออกมาจากพรหม ฉะนั้น วิญญาณดวงเดียวกันนั้น ย่อมเข้าสิงอยู่ในรูปต่างๆ นับไม่ถ้วน จนกว่าวิญญาณนั้น จะหลุดพ้น (โมกษะ) จากความเกิดกลับเข้าสู่แหล่งที่มาเดิมคือพรหม^{๑๑}

เชื่อว่ากรรมคือกิจที่กระทำอยู่ตามปกติของโลก ถ้าสามารถหาอุบายไม่กระทำการกรรมได้ ย่อมหลุดพ้นจากความเกิด ด้วยการละสังสาระอันไม่เป็นของแท้ เพื่อให้วิญญาณเข้าใกล้ชิดกับอภิญญา ซึ่งเที่ยงแท้คือพรหม ด้วยการสละโลกียธรรมแล้วออกป่าถือเพศเป็นดาบสหรือวานปรัสถ์ เชื่อเรื่อง ลัทธิว่าด้วยการล้างทำลายและการสร้างโลกขึ้นใหม่ วิญญาณและโลกธาตุจะต้องพินาศลงและเข้าสู่ มูลเดิมคือพรหม จนกว่าจะถึงเวลาพรหมสร้างโลกใหม่ เมื่อสร้างใหม่แล้วธาตุต่าง ๆ ก็จะชุมนุมกัน วิญญาณก็จะออกจากพรหมเข้าสิงสถิตเป็นมนุษย์ สัตว์ และสิ่งต่าง ๆ ระยะเวลาในการสร้างโลกและ ล้างโลกเรียกว่าหนึ่งกัลป์ กัลป์หนึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ยุค คือ กฤตยุค เตรตายุค ทวาปรยุค และกลียุค ยุคเหล่านี้ มีระยะปีตลอดจนมีความตั้งงามในโลกเรียงลงมาตามลำดับ ๔ ยุคข้างต้นเท่ากับมหายุค และหนึ่งพันมหายุคเท่ากับกัลป์หนึ่ง

พรหมณ์ได้รับการยอมรับจากประชาชนในฐานะเทวดาในโลกมนุษย์เป็นผู้ควรกระทำการ บูชา คัมภีร์ที่เป็นของแท้คือพระเวท มีการแบ่งวรรณะตามหน้าที่การงาน คือ วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร ซึ่งเป็นวิธีที่พระผู้เป็นเจ้าประทานลงมา สำหรับ ปกครองเพื่อเกิดสันติสุข ประชาชนที่อยู่ในวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ ต้องส่งบุตรไปศึกษา ณ โรงเรียนพราหมณ์ ซึ่งก่อนที่จะรับการศึกษา พราหมณ์จะเสกมนต์ลงที่ตัวนักเรียน แล้วเอาด้าย คักดีลิตี ที่เรียกว่ายัชโญปวีต คือสายธูรา หรือสายมงคลของพราหมณ์ คล้องเฉียงบ่าให้ จึงจะเป็น อันเสร็จพิธี แล้วจึงจะเริ่มการศึกษา พิธีคล้องยัชโญปวีต ถือเป็นการเกิดอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งคนใน วรรณะทั้ง ๓ จะเป็นผู้เกิด ๒ คน เรียกว่า “ทวิชะ” การศึกษาจะต้องศึกษาศิลปวิทยาจากพราหมณ์ เท่านั้น ผู้ไม่ใช่พราหมณ์ไม่มีสิทธิในการสั่งสอน หน้าที่ของพราหมณ์ปรากฏในมานวธรรมศาสตร์ มี ๖ ประการ คือ ๑) สั่งสอนพระเวท ๒) ศึกษาพระเวท ๓) ประกอบยัญพิธีเพื่อประโยชน์ของตน ๔) ประกอบยัญพิธีเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ๕) ให้ทาน และ ๖) รับทาน^{๑๒}

นอกจากนี้การประพฤติให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม การมีความซื่อสัตย์ การศึกษา พระเวท ความสงบระงับ การให้ทาน การทำยัญกรรม หรือการเพ่งจิตบูชาแผ่นดิน ฟ้า สวรรค์ หรือ จักรวาลว่า คือ พรหมัน จัดเป็นตบะเช่นกัน ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า ผู้รู้พรหมวิทยาได้กล่าวไว้ว่า พรหมันมีอยู่ ผู้ซึ่งปราศจากบาปเพราะตบะได้กล่าวถึงสิ่งนี้ว่า นี่คือนิพพานพรหมัน เพราะฉะนั้น บุคคลจะเข้าถึงพรหมันได้ ก็โดยอาศัยความรู้ (ที่ว่าพรหมันมีอยู่) การบำเพ็ญตบะ และการครุ่นคิด (ถึงพรหมัน โดยใช้คำภาวนาว่า “โอม” ตลอดเวลา) และเป็นที่รู้กันอยู่ว่าผู้ซึ่งผ่านพ้นจากบุคลิก-พรหมัน ย่อมเข้าถึงความเป็นเทพที่เหนือกว่าเทพทั้งหลาย (บุคลิกพรหมันหรือพระปรพพรหมัน) ผู้ซึ่งรู้ แล้วอย่างนี้ (และ) หมั่นบูชาพรหมันด้วย ๓ สิ่งนี้ (คือความรู้พรหมวิทยา, การบำเพ็ญตบะ และการ เพ่งจิตถึงพรหมัน) ย่อมบรรลุถึงความไม่เสื่อมสูญ ความไร้ขอบเขตจำกัด (เนื่องจากความหลุดพ้นจาก นาม-รูปทั้งปวง) ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ได้รับความสุข (วิมุติสุข)^{๑๓} ในการนำวิญญาณย่อยหรือชีวาตมัน

^{๑๑} เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, ลัทธิของเพื่อน, หน้า ๘๖.

^{๑๒} วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต, หน้า ๑๑๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔ - ๑๑๕.

รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับปรมาตมน์หรือวิญญาณสากล และนัยที่ ๒ หมายถึง การรวมเอา โยคะหรือมรรควิธีทั้งหลายเข้าด้วยกัน เป็นโยคะสมังคี หรือเป็นมรรคสมังคี จึงจะเกิดมีพลังส่งผลให้ผู้ ปฏิบัติบรรลุมอักษะได้ดังปรารถนา เพราะหลักปฏิบัติแต่ละข้อหรือโยคะแต่ละอย่างนั้น มีความ เกี่ยวข้องกัน เช่น การประกอบกรรมโยคะ หรือการกระทำใด ๆ นั้น ต้องประกอบด้วยชยานโยคะ คือความรู้ด้วยในบรรดาหลักปฏิบัติที่นำไปสู่การบรรลุมอักษะ ซึ่งเป็นปรมาตมน์ตามความเชื่อของ พราหมณ์ฮินดู ไม่ว่าจะเป็นอาศรม ๔ หลักอรรถะหรือประโยชน์ ๔ ที่ต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ที่ จะนำพาผู้ปฏิบัติบรรลุมอักษะเป้าหมายที่ต้องการได้นั้นโยคะเป็นมรรควิธีสุดท้ายและสำคัญกว่าหลักปฏิบัติ อื่น ๆ ในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ภาวะแห่งการหลุดพ้นได้ โยคะ จึงมีความสำคัญยิ่งในศาสนาฮินดู ทั้งนี้ ประเภทของโยคะมีอยู่ ๔ ประเภท คือกรรมโยคะ ชยานโยคะ ภักติโยคะ และราชโยคะ^{๓๔}

๑) **กรรมโยคะ** การประกอบรวมหรือการรวมคำทั้ง ๒ เข้าด้วยกัน หมายถึง การรวม การกระทำคือการกระทำแต่ละข้อโดยสิ้นเชิง พวกฮินดูให้ความสำคัญกับเรื่องกรรมที่มีผลต่อชีวิตที่สุด ดังปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาของฮินดูต่าง ๆ ที่กล่าวถึงกฎแห่งกรรมและการเกิดใหม่ของชีวิต รวมถึงการหลุดพ้นจากวัฏสงสารเข้าสู่โมกษะล้วนอาศัยกรรมทั้งสิ้น กรรมโยคะเป็นมรรควิธีหนึ่ง ที่ จะนำพาให้บรรลุมอักษะด้วย การกระทำดีคือการทำตามหน้าที่ตามวาระด้วยจิตที่ว่าง ปล่อยวาง และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ และกรรมหรือการกระทำนั้น ๆ จะสัมพันธ์กับชยานโยคะ และภักติ โยคะ จึงจะทำให้ผู้เลือกปฏิบัติด้วยวิธีกรรมโยคะพ้นจากทุกข์ได้ ซึ่งศาสนาฮินดูสอนว่ากรรมที่บุคคล เลือกทำแล้วโดยชยานโยคะหรือความรู้ และภักติโยคะหรือความภักติ ย่อมเป็นเหตุปัจจัยและเป็น ที่มาแห่งเกียรติยศตลอดทั้งความสุขในขณะที่ยังมีชีวิตในปัจจุบันและชีวิตในภพหน้า ในทางกลับกัน หากกรรมใดที่บุคคลเลือกทำโดยปราศจากชยานโยคะและภักติโยคะ กรรมนั้นย่อมนำมาซึ่งความ เสื่อมยศเสื่อมเกียรติ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ทั้งในปัจจุบันและในภพหน้า โดยแบ่งเป็นอีก ๒ ประเภท เข้าไป คือ (๑) กามกรรมโยคะ หรือประวัติกกรรม เป็นการกระทำที่กระทำโดยปรารถนาสิ่งตอบแทน (๒) นิษกรรม กรรมโยคะ หรือนิวัติกกรรม เป็นการกระทำที่ไม่หวังผลตอบแทน^{๓๕}

๒) **ชยานโยคะ** มาจากการรวมคำ “ชยาน” คือ ความรู้ ความเห็น ความชอบ ความ ถูกต้อง ความวิเวก^{๓๖} กับ “โยคะ” คือ การประกอบรวม หรือการรวมคำทั้ง ๒ เข้าด้วยกัน หมายถึง การรวมความรู้แจ้ง เข้าใจธรรมชาติของพรหมัน ซึ่งมีอยู่ในตน ในฐานะชีวิตมน์หรืออาตมน์ยอย นั้นคือการศึกษาพรหมวิทยา ด้วยการแสวงหาครูผู้สอนพรหมวิทยา เพื่อเป็นผู้ช่วยทำลายอวิชชา และชี้แนะหนทางทำให้บรรลุมอักษะพรหมัน ครูผู้สอนพรหมวิทยาจึงมีความสำคัญมาก ดังนั้น คุณสมบัติของครูผู้สอน จะต้องเป็นผู้รู้แจ้งในพรหมันแล้วก่อนจึงจะสามารถสอนผู้อื่นได้ ซึ่งผู้มี คุณสมบัติเหมาะสมนี้หาได้ยาก และเมื่อหาได้ก็ไม่ใช่ว่าจะสอนให้ใครง่าย ๆ แต่จะใช้เวลาจนกว่า ผู้เป็นศิษย์จะได้ถือพรหมจรรย์บำเพ็ญตบะตามที่ครูกำหนด หรือผู้เป็นศิษย์สามารถพิสูจน์ตัวเองให้ครู เห็นว่าเป็นผู้มีความตั้งใจที่แน่วแน่มั่นคง ที่จะเรียนรู้พรหมันอย่างแท้จริง จิตไม่หวั่นไหวออกแวกด้วย

^{๓๔} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญาฮินดู**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๓.

^{๓๕} องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, **ประวัติและหลักธรรมในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๓๖} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๕.

กามตัณหา ดังในกฎะอุปนิษัฏ นจิเกตัสสามารถแสดงให้พระยมเห็นว่า นจิเกตัสมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเรียนรู้พรหมวิทยา เมื่อนจิเกตัสได้รับความรู้จากพระยมรวมถึงหลักการปฏิบัติโยคะทั้งหมดเพื่อรวมจิตเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน นจิเกตัสก็ได้เป็นผู้ปราศจากราคะกิเลส ไม่มีมรณภัย คือกลายเป็นอมตะและบรรลุถึงพรหมัน^{๓๗} ในการปฏิบัติตามแนวทางกรรมโยคะหรือภักติโยคะนั้นจะต้องประกอบด้วยชยานโยคะเสมอ เพราะภาวะแห่งการบรรลุโมกษะจะเกิดไม่ได้หากปราศจากซึ่งชยาน คือความรู้ชอบในเรื่องกรรมโยคะ ซึ่งภควัทคีตาได้ให้ความสำคัญกับชยานโยคะว่า มนุษย์แม้จะชั่วช้าก็สามารถจะก้าวข้ามวิญญูสงสารได้ด้วยอาศัยนาวาที่เรียกว่า “ความรู้เพียงอย่างเดียว” ไฟเมื่อก่อให้ลุกได้ดีแล้วย่อมสามารถทำเชื้อเพลิงให้คงเหลือแต่เถ้าธุลี ฉันท ไผคือความรู้ก็ย่อมประหารกรรมทั้งหมดให้สูญสิ้นไป ฉันทนั้น กรรมทั้งหลายมีความรู้เป็นที่สุด เมื่อได้บรรลุถึงความรู้แล้ว บุคคลย่อมได้ความสงบในไม่ช้า ไม่มีอะไรบริสุทธิ์ยิ่งไปกว่าความรู้^{๓๘}

๓) **ภักติโยคะ** ภักติโยคะ มาจากการรวมคำ “ภักติ” คือความภักดี กับ “โยคะ” คือการประกอบพร้อม หรือการรวม รวมคำทั้ง ๒ เข้าด้วยกัน หมายถึง การรวมความภักดี ความศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า เพราะความศรัทธาและภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า จะช่วยให้บุคคลมีจิตใจเป็นสมาธิแน่วแน่มั่นคงในพระผู้เป็นเจ้า จนสามารถรู้แจ้งเข้าใจพระองค์ได้ ซึ่งในไภววัลย์อุปนิษัฏ ได้กล่าวถึงความศรัทธา ความภักดี การเพ่งจิต (ฌาน) และการควบคุมตนให้มีสมาธิอยู่ในพรหมัน ทำให้เกิดความรู้แจ้งพรหมัน และในภควัทคีตา พระกฤษณะได้สอนอรชุนถึงความภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าว่าเป็นหนทางที่ทำให้สามารถบรรลุถึงพระผู้เป็นเจ้าได้ว่า

เราผู้ซึ่ง (ใคร ๆ) ไม่สามารถที่จะมองเห็นได้แบบนี้เหมือนที่เธอได้มองเห็นเรา ไม่ว่าด้วยความรู้ดีด้วยการบำเพ็ญตบะ ด้วยการให้ทาน และด้วยการบูชาบวงสรวง แต่ด้วยความภักดีไม่มีอะไรอื่นอีกนะอรชุน บุคคลจึงจะสามารถรู้แจ้งและมองเห็นเรารวมทั้งเข้าถึง (เรา) ได้อย่างแท้จริงนะ เธอผู้มีตบะเป็นเลิศจงมีใจจดจ่อต่อเรา ภักดีต่อเรา บูชาบวงสรวงเรา เคารพกราบไหว้เรา มีเราเป็นที่พึ่งสูงสุด เมื่อประกอบตนได้อย่างนี้แล้ว เธอจักบรรลุถึงเราได้อย่างแน่นอน^{๓๙}

ทั้งนี้ความภักดีในทัศนะของพวกพราหมณ์ฮินดู หมายถึง การบำรุงบำเรอ การเอาใจตั้งใจรับใช้ให้บริการด้วยความมั่นใจ และเต็มใจโดยปราศจากการหวังผล เป็นการกระทำด้วยความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าอย่างบริสุทธิ์ใจ ดังปรากฏในภควัทคีตาตอนหนึ่งว่าจงรวมจิตใจของเจ้าเข้ากับจิตใจของเรา จงเป็นผู้ภักดีต่อเรา จงน้อมตนเองเข้ามาหาเรา จงเข้ามาหาเรา จงเป็นตัวเรา เราจักให้คำมั่นแก่เจ้า เจ้าเป็นผู้ที่รักใคร่ของเรา จงละทิ้งธรรม (สิ่งอื่น ๆ) เสียให้หมด และอาศัยเราเป็นที่พำนักแต่ผู้เดียว จงอย่าเศร้าโศกเสียใจ เราจะปลดปล่อยเจ้าจากบาปทั้งปวง

๔) **ราชโยคะ** ราชโยคะเป็นการบำเพ็ญเพียรชั้นอุกฤษณ์เพื่อให้จิตพ้นจากกิเลส เป็นขั้นตอนการปฏิบัติธรรมของพวกสันยาสี มี ๔ ชั้น^{๔๐} ประกอบด้วย (๑) ชั้นโสภยัม คือ การบำเพ็ญ

^{๓๗} วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต, หน้า ๙๑ - ๙๓.

^{๓๘} สุนทร ฌ รังษี, ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ, หน้า ๕๓.

^{๓๙} วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต, หน้า ๑๒๖ - ๑๒๗.

^{๔๐} สุนทร ฌ รังษี, ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ, หน้า ๕๘.

เพียรกระทั่งจิตไปสู่โลกทิพย์เสมือนไปอยู่เฉพาะหน้าพระอิศวรหรือพระศิวะ (๒) ชั้นสมิปยัม คือ การเข้ามานพอกจิตให้สะอาดจนมองเห็นพระผู้เป็นเจ้าของ (๓) ชั้นสรูปยัม คือ การพอกจิตให้แน่วแน่นจนตัวกลืนหายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้าของ และ (๔) ชั้นสยุษยัม คือ การรวมเป็นอันหนึ่งเดียวกับพรหมหรือปุรุષะ ซึ่งเป็นเทพสูงสุดอันเป็นยอดปรารถนาของพวกเขา สันยาสิ ราชโยคะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งสำหรับโยคะทั้ง ๓ ซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ เพราะการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้น ถือเป็นการปฏิบัติที่เน้นทางจิตใจ และราชโยคะเป็นการปฏิบัติฝึกฝนจิตใจให้อยู่ในอำนาจและให้จิตใจมีสติปัญญาเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในอาตมอันของสรรพสิ่งทั้งหลาย ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับปฐมวิญญูณ หรือปรมาตมัน แม้ผู้ปฏิบัติจะยึดหลักโยคะข้อใดเป็นหลักสำคัญ แต่จะต้องปฏิบัติโยคะข้ออื่น ๆ ด้วย ให้เป็นโยคะสมังคีหรือมรรคสมังคีด้วย เพราะโยคะแต่ละประเภทมีความสำคัญในตัวเอง และการบรรลุโมกษะของผู้ปฏิบัติก็แตกต่างกันตามวิธีหรือแนวทางที่เลือกปฏิบัติ โยคะมรรคจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งในฐานะเป็นวิถีปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของศาสนาฮินดู^{๕๑}

นอกจากนี้หลักการที่กล่าวไว้เกี่ยวกับ การหลุดพ้นของการเกิดในเชิงของพรหมันหรือสิ่งสมบูรณ์ และอาตมอันกับโมกษะ ไว้ดังนี้

๑) พรหมันหรือสิ่งสมบูรณ์ (The Absolute)

พรหมันเป็นเอกภาพที่แท้จริง เป็นภาวะแท้ มีอยู่นิรันดร ไม่มีปัจจัยและเงื่อนไข เหนือกาลและอวกาศ ซึ่งได้ตั้งสังเกตว่า การพรรณนาดังกล่าว เป็นเพียงความพยายามของมนุษย์ที่จะทำความเข้าใจพรหมันเท่านั้น แต่เนื่องจากพรหมันเป็นสิ่งสมบูรณ์จึงไม่อาจหาคำพูดใด ๆ มาบรรยายสรรพคุณได้หมดสิ้นครบถ้วนได้ แต่ถ้าจำเป็นต้องพรรณนาคุณลักษณะทั่วไปของพรหมัน ก็อาจใช้คำว่า สัต-จิต-อาณันทะ ก็พอ เพราะคำว่า สัต หมายถึง ความมีอยู่ (existence) จิต หมายถึง ความรู้หรือพิชาน (consciousness) และอาณันทะ หมายถึง ความสุข (bliss) และสภาวะทั้ง ๓ อย่างนี้ มีลักษณะบริสุทธิ์ เป็นเอกภาพ คือ รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้น บางทีท่านจึงใช้เป็นคำเดียวว่า สัจจิตานันทะ เมื่อเราพูดว่า สัต-จิต-อาณันทะ นั้น เราเพียงจะพรรณนาขอบเขตของภาวะที่ไม่มีขอบเขตซึ่งพรรณนาไม่ได้เลย ฉะนั้น เราจึงไม่อาจพรรณนาพรหมันว่า เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ เพราะคำพูดเช่นนี้เป็นสัมพัทธ์ (relative) แม้แต่จินตนาการและมโนภาพใด ๆ ที่เกี่ยวกับพรหมัน ก็ล้วนเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ทั้งสิ้น จึงควรพรรณนาพรหมันว่า ไม่ใช่อย่างนั้น ไม่ใช่อย่างนั้น (เนติ เนติ)^{๕๒} เมื่อมองในแง่สมมุติสัจ พรหมันจะปรากฏแก่เราในรูปและชื่อต่าง ๆ รูปและชื่อเหล่านั้น จึงอยู่ในสมมุติสัจเท่านั้น เช่น ถ้วยชาดินเผาเป็นตัวอย่าง เมื่อคุณแยกชื้อออกไปแล้ว คุณจะพบอะไรยังเหลืออยู่บ้างแน่นอนคุณจะพบแต่ดิน ซึ่งเป็นเนื้อแท้ของถ้วยชาชิ้น ในทำนองเดียวกัน เมื่อคุณมองถ้วยชา ผ้า วัตถุ และอื่น ๆ ด้วยโมหจิต คุณก็จะเห็นเป็นถ้วยชาเป็นผ้า เป็นวัตถุ เป็นต้น โลกแห่งปรากฏการณ์จึงเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิชชา ซึ่งเข้าครอบงำปิดบังวิชชาไว้ แต่อวิชชานี้ก็หาได้มีอยู่จริงไม่ เราเห็นพรหมันเป็นสิ่งต่าง ๆ เช่น เป็นภริยา เป็นลูก เป็นร่างกาย เป็นจิตใจ เป็นพืช เฉพาะในโลกที่อวิชชาสร้างขึ้น

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒ - ๕๓.

^{๕๒} Vivekananda, Swami, *The Complete Works of Swami Vivekananda*, vol. VII (Almora : AdvaitaAshrama, Mayavati, 1951), p.72.

เท่านั้น แต่เมื่อใดที่วิชาถูกขจัดออกไป เราก็จะเห็นแจ้งพรหมันว่าทุกสิ่งทุกอย่าง คือ พรหมัน ซึ่งมีอยู่นิรันดร^{๔๓}

๒) อาตมัมกับโมกษะ

๒.๑) อาตมัม อาตมัม ก็คือ พรหมัน และพรหมันก็คืออาตมัม กล่าวคือ ทั้ง ๒ ภาวะนี้ เมื่อว่าโดยปรมาตม์แล้ว เป็นสิ่งเดียวกัน นั่นคือ สัต-จิต-อาณันตะ ซึ่งมีลักษณะเป็นอนันตะและนิรันดร ไม่มีชื่อและไม่รูปร่างเช่นเดียวกัน โดยอาตมัมไม่ใช่เป็นภาคหรือส่วนหนึ่งของพรหมัน เพราะพรหมันเป็นสิ่งสมบูรณ์ที่แบ่งแยกไม่ได้ และจำกัดขอบเขตไม่ได้ จึงไม่อาจมีอาตมัมที่แยกออกไปจากพรหมันจริง ๆ นอกจากมายาเท่านั้นที่ทำให้เราตะลึงเห็นภาพของพรหมันเป็นอาตมัมต่าง ๆ นับจำนวนไม่ถ้วน ซึ่งล้วนเป็นภาพของพรหมันทั้งสิ้น ไม่มีอาตมัมตัวแท้ตัวจริงอยู่ในโลกเลย เพราะอาตมัมตัวจริง ก็คือพรหมันนั่นเอง ในคัมภีร์อัปนิษิต กล่าวว่า มีอาตมัมในคนเราอยู่ ๒ ระดับ คือ อาตมัมระดับต่ำกับอาตมัมระดับสูง อาตมัมระดับต่ำ ได้แก่ ชีวาตมัม ซึ่งเกิดขึ้นในเอกภพหรือในโลก ส่วนอาตมัมระดับสูง ได้แก่ ปรมาตมัม ซึ่งทรงความบริสุทธิ์และสงบ คือ เป็นสัต-จิต-อาณันตะบริสุทธิ์ อุปนิษิตได้อุปมาให้ฟังว่า มีนกอยู่ ๒ ตัว เกาะอยู่บนกิ่งไม้ นกตัวหนึ่งเพลิดเพลินกับการจิกผลไม้แล้วบินไปบินมา ส่วนนกอีกตัวหนึ่งเกาะนิ่ง ๆ สงบและรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา ความรู้สึกนั้นบริสุทธิ์ คือ เป็นความรู้สึกล้วน ๆ ไม่เจือด้วยสรรพกิเลสเครื่องนิวรณ์ใด ๆ อาตมัมที่แท้จริงในตัวเรานั้น ได้แก่ อาตมัมที่มีลักษณะอย่างนกตัวหลังนี้เอง คือ ที่เป็นปรมาตมัม ซึ่งเป็นอย่างเดียวกับพรหมันอันนอนสงบนิ่งอยู่ในและเหนือกาล อวกาศ และเหตุการณ์ ส่วนกาล อวกาศ และเหตุการณ์อยู่ในใจหรือมนัสของเรา แต่อาตมัมที่แท้จริงอยู่เหนือมนัส

๒.๒) โมกษะ คำว่าโมกษะ แปลตามตัวว่า การหลุดพ้น กล่าวคือ พ้นจากการเวียนว่ายในสังสารวัฏ หมายถึง การรู้แจ้งถึงสภาวะของตัวเองว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมัน รวมถึงการเข้าถึงภาวะที่เป็นพรหมันนั้นด้วย การรู้และการเข้าถึงภาวะเช่นนี้ ทำให้หยุดการเวียนว่ายตายเกิดและถือว่าเป็นการเกิดใหม่ คือ เกิดรวมอยู่กับพรหมันได้ สวามี วิเวกานันตะ อธิบายไว้ ๒ ชั้น ชั้นแรกเรียกว่า ชีวันมุกติ คือ การหลุดพ้นขณะมีชีวิตอยู่ หมายความว่า เมื่อรู้แจ้งว่า ตัวเองเป็นอย่างเดียวกับพรหมันแล้ว ก็ยังคงดำรงชีวิตอยู่ในโลก มีร่างกายอันไม่จริงยั่งยืนนี้ห่อหุ้มคลุมอาตมัมอยู่ต่อไป ตามผลแห่งกรรมเก่า แต่มีชีวิตเหนือโลก ไม่ติดข้องกับโลกธรรมทั้งหลาย มีแต่จะทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไม่ย่อภาคใครดีเหมือนชาวโลกอื่น ๆ ครั้นหมดกรรมเก่าแล้ว ร่างกายอันเป็นผลแห่งกรรมเก่าก็แตกสลายไป อาตมัมก็หลุดพ้นจากการยึดเกาะของร่างกาย กลับเป็นอิสระตลอดกาล ตอนนี้อาตมัมเข้าถึงโมกษะขั้นสุดท้าย เรียกว่า วิเทหมุกติ^{๔๔}

ดังนั้น จุดหมายสูงสุดของศาสนาฮินดูก็คือการได้กลับไปรวมอยู่กับพรหมหรือปรมาตมัม ซึ่งไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดให้เป็นทุกข์อีกต่อไป ส่วนจุดหมายรองลงมาก็คือการได้ขึ้นสวรรค์เสพสุขอยู่กับนางฟ้าบนสวรรค์นาน ๆ โดยไม่ต้องทำงาน^{๔๕} ซึ่งการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดของฮินดู

^{๔๓} Ibid., p. 161.

^{๔๔} อติศักดิ์ ทองบุญ, **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๖๖ - ๖๗.

^{๔๕} <http://www.whatami.net/tri/rel13.html>

นั่น เป็นการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด จึงได้ชื่อว่าเข้าถึงพรหม พรหมประเภทนี้มี ความหมายถึงความแท้จริงอันสูงสุด เป็นอันติมัจจะ เป็นสิ่งสมบูรณ์ปราศจากคุณลักษณะทุกอย่าง ปราศจากคุณวิเศษทั้งปวง เป็นความบริสุทธิ์ที่แท้จริง ไม่อาจจะใช้ภาษาเพื่อบรรยายพรหมประเภทนี้ได้ เรียกพรหมนี้ว่า “ปรพรมัน” และมักใช้คำว่า “พรหมัน” แทน “พรหม” เป็นพรหมที่ปรากฏ หลังยุคอุปนิษัท ซึ่งเป็นยุคที่นักปราชญ์ฮินดูทั้งหลายพยายามอธิบายหลักธรรมคำสอนของคัมภีร์พระเวทให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น ด้วยการละลายความมีรูป มีตัวตนของพรหมไปสู่พรหมที่ไร้รูป ไม่มีตัวตน เป็นพรหมในเชิงแนวคิดทางปรัชญา เป็นธรรมหรือความรู้ที่แท้จริงที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย และตีความหมายของพรหมเป็นความจริงสูงสุด หรืออันติมัจจะ เป็นสิ่งสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นองค์รวมของสรรพสิ่งเพียงหนึ่งเดียวแล้ว เรียกความจริงสูงสุดนี้ว่า “พรหมัน” คือสิ่งที่ถูกรับรู้ (Object) และอาดมันสิ่งทีรู้หรือผู้กระทำ (Subject) ^{๕๖} การที่พรหมได้พัฒนาไปสู่ความหมายถึงอันติมัจจะ ทำให้พรหมดำรงอยู่ในภาวะแห่งสิ่งแท้จริงสูงสุด มีอยู่เป็นอยู่ด้วยตัวเอง ไม่มีเหตุปัจจัย ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีรูปร่างตัวตน ไม่มีเบื้องต้นและเบื้องปลาย มีอยู่ในทุกสิ่งสิ่งสติดอยู่ทั่วไปในทุกแห่งหน พรหมหรือพรหมันจึงเป็นปฐมวิญญูณ เป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่งและมีอยู่ตลอดกาลในฐานะเป็นสิ่งสมบูรณ์ที่มีคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป็นสัต คือ ความมีอยู่จริง (Existence) หมายถึง ภาวะวิสัยที่แสดงให้รู้ว่าพรหมันมีอยู่จริง เป็นจิต คือ ความรู้ หมายถึงพรหมันนั้น ดำรงอยู่มีอยู่ในลักษณะที่เป็นจิตบริสุทธิ์ (Pure Consciousness) และเป็นอานันตะ คือ ความสุขสูงสุด (Bliss) หมายถึง สภาพที่เป็นความสุข ความบันเทิงสูงสุดของจิตบริสุทธิ์นั้นทั้งหมด นี่เป็นสิ่งที่หาที่สุดมิได้หาขอบเขตมิได้ ^{๕๗}

๓.๕ บทสรุป

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดในศาสนาฮินดู พบว่า การเกิด คือ จิตวิญญูณของแต่ละบุคคล และพระผู้เป็นเจ้า มีกระบวนการกำเนิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความมีอยู่จริงเหนือกาลและเวลาและความมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้า สิ่งทีจริงแท้มีอยู่เพียงสิ่งเดียวคืออาดมัน ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ นี่เองทีจะทำให้หลุดพ้นจากสังสาระได้ เพราะได้ร่วมอยู่ในอาดมันอันไม่มีขอบเขต อยู่เหนือความดีและความชั่ว กล่าวคืออยู่เหนือกรรมและผลกรรม แต่สรรพสิ่งเหล่านี้ต่างมีเป้าหมายเดียวกันเมื่อสิ้นชีพแล้วคือการกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระผู้เป็นเจ้า และวิญญูณของเขาเหล่านั้นก็จะเป็นอมตะทันที วิญญูณที่เป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญูณออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ วิญญูณก็จะไปถือเอาร่างใหม่ หรือทีเรียกว่า เกิดใหม่ ดุจคนสวมเสื้อผ้าทีเก่าคร่ำคร่า ไปหาชุดใหม่สวมใส่เรียกว่า สังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไปตราบที่ยังไม่บรรลุลความหลุดพ้น หรือโมกษะ ชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหมชัวินรินดร ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

^{๕๖} สุมาลี มหณรงค์ชัย, *ฮินดู-พุทธจุดยืนที่แตกต่าง*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖.

^{๕๗} อารี วิชาชัย, *ปรัชญาธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู*, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๘๙.

กระบวนการของการกำเนิดสิ่งมีชีวิตว่าเกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความเป็นอยู่จริงเหนือกาลและความเป็นอนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้า หลังจากที่พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวะตมันหรือบุรุษ สรุปลได้ว่า ความหมายของการเกิด คือ จิตวิญญาณของแต่ละบุคคล และพระผู้เป็นเจ้าคือพระรุทรหรือพระศิวะ ซึ่งเป็นลักษณะของสคฺนพรหมันหรือบุคลิกพรหมันทั้ง ๓ สิ่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ในพรหมัน (นิรคฺนพรหมัน) ซึ่งเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งเป็นผู้มีอยู่ทั่วไปในทุกหนแห่ง เป็นผู้เกิดขึ้นเป็นสิ่งแรกอยู่ในหิรัณยครรร์ เป็นผู้ที่ได้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิดต่อไป ทรงประทับอยู่ตรงข้ามชนทั้งหลาย มีพระพักตร์อยู่ทุกทิศทุกทาง พระองค์คือพรหม โดยเชื่อว่าคนเราเกิดมาไม่เสมอภาคกัน เพราะกรรมหรือการกระทำที่ติดตัวแต่ละคน ผลการกระทำเมื่ออดีตภพเป็นเหตุให้ต้องมาเกิดใหม่ในชาติปัจจุบัน และได้รับผลของการกระทำเมื่ออดีตชาติ และผลของการกระทำในปัจจุบันชาติไม่ได้หลีกเลี่ยงไปไหน แต่จะไปให้ผลในอนาคต วิญญาณทั้งหลายย่อมออกจากปฐมวิญญาณคือพรหม เปรียบตั้งประกายไฟที่กระเด็นออกจากไฟที่มาดวงเดิม หรือหยดน้ำที่หยาดออกจากมหาสมุทรกลางฉันได วิญญาณแห่งสรรพสัตว์ก็เชื่อว่ากรรมคือกิจที่กระทำอยู่ตามปกติของโลก ถ้าสามารถหาอุบายไม่กระทำกรรมได้ ย่อมหลุดพ้นจากความเกิด ด้วยการละสัมพันธ์อันไม่เป็นของแท้ เพื่อให้วิญญาณเข้าไปใกล้ชิดกับกรรมซึ่งเที่ยงแท้คือพรหม ด้วยการสละโลกียธรรมแล้วออกป่าถือเพศเป็นดาบสหรือวานปรสิ์

เป้าหมายของการเกิด คือ วิญญาณที่เป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญาณออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ วิญญาณก็จะไปถือเอาร่างใหม่หรือที่เรียกว่า เกิดใหม่ ดุจคนสวมเสื้อผ้าที่เก่าคร่ำคร่า ไปหาชุดใหม่สวมใส่เรียกว่า สังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิดอยู่ร่ำไปตราบที่ยังไม่บรรลุความหลุดพ้น หรือโมกษะชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหมชั่วนิรันดร์ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

บทที่ ๔

เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาฮินดู

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาการเปรียบเทียบแนวคิดการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท และการเกิดในศาสนาฮินดู ในประเด็นคติความเชื่อเรื่องการเกิด เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด กระบวนการของการเกิด และเป้าหมายของการเกิด ดังนี้

๔.๑ เปรียบเทียบแนวคิดความเชื่อเรื่องการเกิด

ในการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดการเกิดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และการเกิดในศาสนาฮินดู มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ แนวคิดเรื่องกำเนิดจักรวาล โลก มนุษย์ และสรรพสิ่ง

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องกำเนิดจักรวาล โลก มนุษย์ และสรรพสิ่ง ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู สรุปได้ดังนี้

ก) ทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องกำเนิดโลก ซึ่งมีปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์สุตตรว่า เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการเกิดขึ้นของสิ่งแรกในโลกนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่สามเณรว่าเสฏฐะและสามเณรภราทวาชะ ทั้งสองเป็นคนในตระกูลพราหมณ์โดยกำเนิด แต่ต่อมาได้บวชในสำนักพระพุทธศาสนาและถูกพราหมณ์ด่าบริภาษอย่างหยาบคายว่า “เจ้าทั้งสองมาละทิ้งวรรณะที่ประเสริฐที่สุด ที่พราหมณ์ที่ถือว่า เป็นบุตรของพรหมเกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม เมื่อเกิดจากพรหมมาอยู่ในวรรณะที่เลวทราม คือการเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งพวกพราหมณ์ถือว่า เป็นวรรณะต่ำเลวทราม เป็นเผ่าของมาร เกิดจากพระบาทของพระพรหม”^๑ พระพุทธเจ้าทรงแสดงสูตรนี้ เพื่อทรงชี้ให้เห็นว่า พวกพราหมณ์ไม่รู้เรื่องเก่าอันหมายถึง ไม่รู้กำเนิดและความเป็นไปของโลกที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกอันมีมาแต่โบราณและความเป็นมาของวรรณะ ๔ ตามความเป็นจริง

เนื้อหาของพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโดยกล่าวถึง ต้นกำเนิดของโลกโดยตรัสเล่าประกอบหลักธรรมของพระองค์ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์และการทำลายโลกไว้ในอัครคัมภีร์สุตตร เพื่อทรงชี้ให้เห็นว่า คำกล่าวหาและคำอ้างของพราหมณ์ดังกล่าวไม่เป็นความจริง โดยทรงชี้ให้เห็นว่า คนวรรณะพราหมณ์ก็เหมือนคนวรรณะอื่น คือ เกิดมาโดยอาศัยพ่อแม่ เช่นเดียวกับคนวรรณะอื่น บุคคลที่ได้ชื่อว่า ประเสริฐที่สุด คือ บุคคลผู้ใดเป็นภิกษุอรหันต์สมาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เป็นผู้กำหนดรู้ในอริยสัจ ๔ ละกิเลสได้หมดสิ้นแล้ว ผู้นั้นได้ชื่อว่า ประเสริฐที่สุด

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๓/๘๔.

และทรงปฏิเสธพวกพราหมณ์ว่า พระพรหมเป็นผู้สร้าง เป็นผู้กำหนดความเป็นไปของโลก โดยกล่าวถึงกำเนิดของโลก คำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มแรกของกำเนิดโลกและสรรพสิ่งทั้งปวง คือ เริ่มต้นจากการพังสลายของโลกเสียก่อน เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่ เหล่าสัตว์ยอมไปเกิดในชั้นอภัสสรพรหม โดยมีปติเป็นอาหาร มีรัศมีในตัว เหาะเห็นได้ ต่อมา เมื่อโลกกลับเจริญขึ้น พวกเหล่าสัตว์เหล่านั้นพากันจุติจากอภัสสรพรหมด้วยอำนาจการหมดอายุและบุญของตน สมัยนั้นจักรวาลทั้งสิ้นเป็นน้ำทั้งนั้น มีแต่ความมืดมนมองไม่เห็นอะไรเลย ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาว กลางวัน กลางคืน เดือน ปี ฤกษ์ก็ไม่ปรากฏ เหล่าสัตว์อยู่อย่างนั้นสิ้นกาลยาวช้านาน จึงเกิดงวันดินลอยอยู่บนน้ำ มีสี กลิ่น รส นำโอชะ พวกสัตว์เหล่านั้นพากันเอนน้ำขึ้นงวันดินลึ้มดู งวันดินซาบซาบไปในร่างกายทำให้เกิดความอยากขึ้น กินอยู่อย่างนั้นไปเรื่อย ๆ ทำให้รัศมีในร่างกายหายไป ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวต่าง ๆ ก็ปรากฏขึ้น ผิวนพรรณก็หยาบขึ้น เมื่องวันดินหาย กระทบดินก็เกิดขึ้น กระทบดินหาย เครื่องดินเกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามลำดับจนกระทั่ง การเกิดขึ้นของข้าวสาลี แล้วบริโภคนั้น เพศหญิง และเพศชายก็ปรากฏขึ้น ก็เริ่มมีเพศสัมพันธ์กัน และรู้จักประกอบอาชีพเก็บเกี่ยวเป็น มีการแบ่งการปกครอง เกิดขึ้นวรรณะขึ้นตั้งแต่สมัยนั้นจนมาถึงทุกวันนี้ พระศาสดาทรงชี้ให้เห็นถึงที่มาที่ไปแห่งการที่เกิดชื่อเรียกของวรรณะต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้สามเณรทั้ง ๒ นั้นทราบ โดยทรงหยิบยกเอาเรื่องตั้งแต่การที่จักรวาลยังกลายเป็นน้ำเรื่อยมา จนเกิดมีการสมมติชื่อของวรรณะต่าง ๆ ขึ้น แล้วทรงสรุปว่า การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะประเสริฐหรือเลวทราม ก็ด้วยการกำหนดจากธรรมและอธรรมที่เขาประพฤติเท่านั้น หาได้กำหนดจากสิ่งอื่นไม่ ถึงอย่างไรก็ตาม แม้พระสูตรจะมีได้มุ่งหมายที่จะกล่าวถึงการบังเกิดขึ้นของโลก มนุษย์ และสรรพสิ่งโดยตรง แต่เนื้อหาของพระสูตรนี้ทำให้เราทราบว่า มนุษย์ตลอดจนสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เราต่างก็สงสัยและโต้เถียงกันมายาวนานนั้น^๒

ข) ทศนะของศาสนาฮินดู

แนวคิดในคัมภีร์อุปนิษัท ได้พยายามเชิดชูและแสดงออกอย่างชัดเจนว่าเป็นแนวความคิดแบบเอกเทวนิยม ด้วยเหตุนี้ ในยุคอุปนิษัทจึงมีเทพเจ้าเพียงองค์เดียวที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีอำนาจสูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง เทพเจ้าองค์นั้นคือ พระประชาบดีหรือพระพรหมเทพทั้งหลาย เป็นผู้สร้างโลก รักษาโลก และสอนพรหมวิทยา^๓ กระบวนการกำเนิดจักรวาลและสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความมีอยู่จริงเหนือกาล และความมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้า หลังจากที่พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวาตมันหรือบุรุษ ยังเป็นเหตุให้สัตว์โลกเกิดมีสภาวะเป็นปัจเจกบุคคล คือความมีตัวตน ซึ่งเป็นผู้รู้ผู้กระทำและผู้เสวยผลกรรม วัฏสงสารจึงเกิดมีขึ้น สำหรับสัตว์โลกที่หลงอยู่กับความเป็นปัจเจกบุคคลและร่างกายว่าเป็นตัวตนของตนเพราะอวิชชา และเมื่อใดที่สัตว์โลกหลุดพ้นจากอวิชชาด้วยความรู้แจ้งเข้าใจในความเป็นหนึ่งเดียวของอาตมัน ซึ่งเป็นแก่นสารของทุกสิ่งรวมทั้ง

^๒ ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๐ - ๑๒๖/๘๘ - ๙๓.

^๓ พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องพรหมในคัมภีร์อุปนิษัทและคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๖๘.

ชีวาตมันของตนกับพรหมัน เมื่อนั้น สัตว์โลกผู้นั้นย่อมกลายเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน ซึ่งเป็นการบรรลุถึงภาวะที่เรียกว่าโมกษะหรือนิรวาณ จุดหมายสูงสุดของสัตว์โลกผู้มองเห็นทุกขภัยในวัฏฏสงสาร อุปนิษัตที่ใช้คำว่า ตชชลาณ ว่า “จริง ๆ แล้ว สากลจักรวาลนี้คือพรหมัน คือที่เกิดขึ้นดำรงชีวิตอยู่ และดับไปของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง”^๔

นอกจากนี้ในคัมภีร์อุปนิษัต ยังได้กล่าวถึงการกำเนิดของสิ่งมีชีวิตไว้ว่า มีความแตกต่างกันเพราะชีวาตมันอันเป็นภาวะของพระผู้เป็นเจ้าของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด และองค์ประกอบของมนุษย์ซึ่งเป็นเครื่องหล่อหุ้มภาวะของพระผู้เป็นเจ้าของ เรียกว่าโกศมี ๕ ชั้น เป็นองค์ประกอบของมนุษย์ที่เกิดจากการสร้างของพระผู้เป็นเจ้าของ เพื่อปกปิดภาวะของพระองค์ที่มีอยู่ในร่างกาย ทำให้มนุษย์แต่ละคนมีร่าง ๓ ร่าง คือร่างกายหยาบเป็นโกศชั้นที่ ๑ ที่สร้างขึ้นด้วยอาหารร่างกายละเอียดเป็นโกศชั้นที่ ๒-๔ ที่ประกอบด้วยลมปราณ ใจหรือความคิดและความรู้แจ้งเข้าใจและร่างกายธาตุเป็นโกศชั้นที่ ๕ ประกอบด้วยความบรมสุข ซึ่งการปกปิดภาวะของพระผู้เป็นเจ้าของภายในนาม-รูปนี้ เพื่อที่จะสร้างจักรวาลนั่นเอง ทำให้มนุษย์มีวิชาและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากอวิชา เช่น กามตัณหาเป็นเครื่องผูกมัดมนุษย์ให้หลงติดอยู่ในวัฏฏสงสารตลอดมาคือ ความบรมสุขมีความพอใจเป็นศรัทธา ความเพลิดเพลีนเป็นซิกขวา ความยินดีเป็นซิกข้าย ความบรมสุขเป็นร่างกายมีพรหมันเป็นท่อนล่าง และเป็นรากฐานค้ำจุนโกศ

๔.๑.๒ แนวคิดเรื่องการเกิดมนุษย์

ก) ทศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

การเกิดมาเป็นมนุษย์ ในอัครคัมภีร์สุตตรได้กล่าวไว้ว่า เป็นการเกิดเองโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่เกิดแล้วมาก็โตเต็มวัยเลย ซึ่งการเกิดชนิดนี้เรียกว่า เกิดแบบโอปปาติกะ มนุษย์ที่เกิดมีชีวิตอยู่เช่นนั้นเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งมีมนุษย์คนหนึ่ง (มนุษย์ที่ลงมาเกิดในยุคนี้มีเป็นจำนวนมาก ไม่ใช่คนเดียวหรือ ๒ คน) เห็นดินที่มีสีสันสวยงาม มีกลิ่นหอม เห็นแล้วก็อยากจะหยิบขึ้นมาลิ้มลอง จึงหยิบใส่ปากเพื่อลิ้มรส แต่เพียงแค่นั้น (จวนดิน) สัมผัสเพียงปลายลิ้น รสดินก็แผ่ซาบซ่านไปทั่วร่างกาย มีรสเป็นที่ถูกใจของมนุษย์ผู้นั้น จึงหยิบมาบริโภครอกอีก มนุษย์อื่นเห็นเช่นนั้นจึงพากันเอาอย่างบ้าง และเนื่องจากจวนดินที่บริโภคเข้าไปนั้นเป็นอาหารหยาบ จึงทำให้รัศมีกายและแสงในตัวของมนุษย์หายไป ยังส่งผลให้มนุษย์มีผิวพรรณที่เศร้าหมองลงไม่ส่องใสสวยงามเหมือนดังเดิม แต่ความเศร้าหมองที่เกิดขึ้นในมนุษย์แต่ละคนมีไม่เท่ากัน บางคนเศร้าหมองน้อย บางคนเศร้าหมองมาก ขึ้นอยู่กับกรรมเก่าที่เคยทำมาในชาติต่าง ๆ และกิเลสที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เมื่อมีความแตกต่างเกิดขึ้น จากหลักฐานในอัครคัมภีร์สุตตรเมื่อผู้คนได้เสพเมถุนธรรม ชีวิตมนุษย์ก็ได้เกิดขึ้นในสมัยนั้น^๕ กล่าวถึงพื้นฐานชีวิตการเกิดอยู่ ๓ อย่างคือ กรรม วิญญูญาณ กิเลส

^๔ วรลักษณ์ พับบรรจง, คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า ๑๓.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑ - ๑๓๒/๘๓ - ๑๐๑.

ข) ทศนะของศาสนาฮินดู

คัมภีร์อุปนิษัท ได้กล่าวไว้ว่าแต่เดิมมีแต่มนเท่านั้น มโนรำพึงว่า^๖ เราจะสร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นแล้ว มโนก็สร้าง ที่ว่าง น้ำ แสงสว่าง กับสัตว์ ทั้งปวงขึ้นที่ว่างคือดินแดนที่อยู่เหนือสวรรค์ มีสวรรค์รองรับไว้ แสงสว่างประกอบขึ้นเป็นอากาศ และสัตว์ต่าง ๆ ประกอบขึ้นเป็นโลก มโนรำพึงว่า นี่แหละคือสกลโลก บัดนี้จำเราจะสร้างผู้ดูแลเหล่านี้ มโนจึงดึงเอาสิ่งหนึ่งขึ้นจากน้ำ และสร้างปุรุชะขึ้น มโนมองดูปุรุชะนั้น ปากของปุรุชะที่ถูกแล้ก็เปิดออก จากปากอรรถก็หลั่งออกมา จากอรรถเกิดไฟ แล้วเกิดเทวดาผู้ดูแลต่าง ๆ มีอัคนี วายุ อายุทิติย์ พุธ วรุธ ฯลฯ รุจุมุกของปุรุชะขยายออก จากจุมุกปราณก็ผ่านออกมา จากปราณเกิดอากาศ ตาของปุรุชะได้ลืมขึ้นจากดวงตาเกิดแสงแปลบปลาบ จากแสงเกิดความสว่าง คือดวงอาทิตย์ หูของปุรุชะขยายออก จากหูเกิดโสตวิญญูณ จากโสตวิญญูณเกิดเสียง ผิวหนังของปุรุชะได้แผ่ออกไปบ้าง จากหนังเกิดขน จากขนเกิดวัชพืชและพฤกษาต่าง ๆ ออกของปุรุชะได้เปิดออกด้วย จากอกเกิดมโน จากมโนเกิดพุทธิ สะดือของปุรุชะก็ออกมากลืนสิ่งต่าง ๆ เข้าไป จากนั้นก็เกิดมรณะ เครื่องเพศของปุรุชะได้ระเบิดออก จากเครื่องเพศพืชของชีวิตก็ไหลออกมา

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบคติความเชื่อเรื่องการเกิด

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาฮินดู
๑. ชาติเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นจุดกำเนิดจักรวาล	๑. พระพระชาติหรือพระพรหมผู้บันดาล
๒. มนุษย์ที่จุติมาจากอภัสสรพรหม (ในอัครคัญญสูตร)	๒. พระพรหมเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง (ในคัมภีร์อุปนิษัท)
๓. สรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจสิน	๓. อำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้าของ

ผลการเปรียบเทียบจากตาราง

แนวคิดที่เหมือนกัน คติความเชื่อของการเกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์เกิดมาจากพรหม ทางพระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์จุติมาจากอภัสสรพรหมที่หมดบุญ ทางศาสนาฮินดู ก็กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์

แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า โลก มนุษย์ หรือสรรพสิ่ง ล้วนเกิดมาจากธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จึงประกอบกันเป็นจักรวาล เป็นโลก และสรรพสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ มีความเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยตลอดเวลา ไม่มีผู้ใดบันดาลได้ ส่วนศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งเกิดจากพระพรหม หรือ เทพเจ้าที่ประจำอยู่ในที่ต่าง ๆ เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น พระผู้เป็นเจ้าของเท่านั้นที่จะกระทำสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งจักรวาลและโลกมนุษย์อยู่ในอำนาจของพระเจ้า คือ พระพรหม หรือ เรียกว่าพรหมลิขิตให้เป็นไป

^๖ สมฺมคร บุรภาวะศ, ปรัชญาพราหมณ์ ในสมัยพุทธกาลบ่อเกิดปรัชญาตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๙๔ - ๙๕.

สรุปได้ว่า เรื่องการเกิดของมนุษย์นั้นเหมือนกัน ส่วนเรื่องของจักรวาล โลก สรรพสิ่ง ในทางพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดูมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

๔.๒ เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด

ก) ทศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักคำสอนคำสอนทางพระพุทธศาสนาถือว่าเรื่องกรรม^๗ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกับสาเหตุแห่งการเกิด เพราะว่า หลักกรรม จะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยมีเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด หรือ การเกิดของชีวิตที่ต้องเกิดมาเพื่อใช้กรรม ทำกรรม และพัฒนากรรมใหม่ที่ได้ทำให้ดีขึ้น การเกิดเป็นมนุษย์นั้น มีวิวัฒนาการต่าง ๆ หลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาสูตรพระองค์ได้ทรงคัดค้านคำสอนของพวกพราหมณ์ ที่ถือว่าตนเองเกิดมาจากปากของพระพรหม^๘ การเกิดเป็นมนุษย์ นับว่าเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่และมหัศจรรย์ มีความสลับซับซ้อนมากที่สุด ส่วนใหญ่แล้วเราไม่เข้าใจว่าเราเกิดมาจากไหน และก็มีผู้ตอบปัญหานี้ได้น้อยมาก เพราะคนเรามักไม่ค่อยสนใจหรือทำความเข้าใจในเรื่องของตัวเอง แต่กลับสนใจเรื่องที่อยู่ไกลตัว ชีวิตในชาตินี้จึงถูกครอบงำด้วยกิเลส ตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ชีวิตจึงมีแต่ความทุกข์เดือดร้อนอยู่รำไป พระพุทธศาสนาถือว่า การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นนับว่าสูงส่งกว่าสัตว์อื่น ๆ และมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะกุศลกรรมฝ่ายดีจึงส่งผลให้ได้เกิดเป็นมนุษย์ อุกุศลกรรมฝ่ายชั่วส่งผลให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ฉะนั้น การได้เกิดมาเป็นมนุษย์จึงต้องอาศัยกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน หรือบุพเพกตปุญญตา ในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลายนั้น จะมีสัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก และในบรรดาสัตว์บกนั้น สัตว์ที่เกิดเป็นมนุษย์ก็จะมีน้อยกว่าสัตว์ที่เกิดในอบาย ๔ ทั้งในหมู่ของมนุษย์นั้น มีผู้ที่โง่เขลาเบาปัญญา ตกอยู่ในอวิชชา ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าและไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ ไม่เข้าใจธรรมวินัย ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์สมาธิไม่ได้ จะมีจำนวนมากกว่าผู้มีปัญญา มีวิชชา ได้พบพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมวินัยที่พระองค์ทรงประกาศแล้วสามารถเข้าใจ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต และสัตว์ที่จตุตถภูมิจะได้กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์อีกนั้นก็จะมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จตุตถภูมิไปเกิดในอบายภูมิ ๔ จะมีจำนวนมากกว่า จะได้ไปเกิดเป็นเทวดาก็จะยังมีการเกิดในมนุษย์ภูมิ กล่าวคือการถือกำเนิดในครรภ์ของมารดาแล้วได้อัตภาพความเป็นมนุษย์นั้น^๙ มีจุดกำเนิดที่เป็นไปตามกระแสแห่งกฎธรรมชาติทั้งสิ้น มีความสัมพันธ์ด้วยปัจจัยต่าง ๆ อย่างไม่ขาดสาย เกิดขึ้นสืบต่อกันไปอย่างเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน จากอดีตชาติสู่ปัจจุบันชาติก็เชื่อมโยงกันด้วยวงวนของกิเลส กรรม วิบาก ดังกล่าวแล้ว เมื่อมนุษย์ยังมีกรรมซึ่งเป็นเสมือนพื้นพิภพของชีวิต มีวิญญาณเป็นเสมือนพืชพันธุ์ของชีวิต มีต้นหาเป็นเสมือนน้ำเชื้อของชีวิต ก็ยังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ซึ่งการเกิดในมนุษย์ภูมิกว่าคือการเกิดในครรภ์มารดานั้น พระพุทธเจ้าตรัสถึงการเกิดของมนุษย์มีองค์หรือปัจจัยประกอบ ๓ ประการไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกัน การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกันแต่มารดายังไม่มีการตั้งครรภ์ และคันธัพพะยังไม่ปรากฏ การถือ

^๗ พระมหาอุทัย ฐิริเมธี, *กว่าจะเกิดเป็นคน*, (กรุงเทพมหานคร : ภาพการพิมพ์ ๒๕๕๗), หน้า ๔๑.

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๔/๘๔.

^๙ อจ.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๒๒ - ๓๖๕/๓๗ - ๔๐, อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๒๒ - ๓๖๕/๔๒ - ๔๕.

กำเนิดในครรภ์ ก็ยังมีไม่ได้ ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู แต่คันธัพพะยังไม่ปรากฏ การถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้ แต่เมื่อใดมารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู และคันธัพพะก็ปรากฏ เมื่อนั้น เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกันอย่างนี้ การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้ มารดาเยอรักษาทารกในครรภ์นั้น ๙ เดือนบ้าง ๑๐ เดือนบ้าง จึงคลอดทารกผู้เป็นภาระหนักนั้นด้วยความกังวลใจมาก และเลี้ยงทารกผู้เป็นภาระหนักนั้น ซึ่งเกิดแล้วด้วยโลหิตของตนด้วยความห่วงใยมาก^{๑๐}

การเกิดเป็นมนุษย์เป็นไปตามหลักธรรมชาติ เมืองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน มารดาอยู่ในวัยมีระดูและมีคันธัพพะมาเกิด ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้น สูงกว่าสัตว์อื่น ๆ และแตกต่างจากสัตว์ เพราะกุศลกรรมฝ่ายดีส่งผลให้ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ อาศัยกรรมที่กระทำไว้ในอดีตชาติเรียกว่า “ปุพเพกตปุญญตา” แต่คนเราเกิดมารูปร่างหน้าตาแตกต่างกัน และฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะการกระทำของแต่ละคนไม่เหมือนกัน สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต กรรมแปลว่า การกระทำ ทำดีเรียกว่ากุศลกรรม ทำชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม ดีชั่วมีอยู่ ๓ ทางเท่านั้น คือทางกาย ทางวาจา และกัทางใจ สรุปได้ ๓ ประการ

- ๑) การเวียนว่ายตายเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติ
- ๒) การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์นั้น ไม่อาจจะกำหนดได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไหร่ เพราะตราบใดที่ยังไม่เข้าถึงความหลุดพ้น
- ๓) อวิชชาและตัณหาเป็นตัวการที่ทำให้บุคคลต้องเวียนว่ายตายเกิด ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ

ข) ทศนะของศาสนาฮินดู

ความหมายของกฎแห่งกรรม คัมภีร์อุปนิษัฑ กล่าวถึงกฎแห่งกรรมและการเกิด คำว่า “กรรม” มาจากรากศัพท์ว่า กฤ หมายความว่ากระทำ การกระทำนี้ หมายถึง การกระทำทุกอย่าง โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดีก็จัดเป็นกรรม หรือ การกระทำทั้งสิ้น นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า คำว่า “กรรม” มาจากคำว่า ฤตะ ในคัมภีร์พระเวท หมายถึง ความเป็นระเบียบแห่งสรรพสิ่งในสากลจักรวาล หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง ความเป็นระเบียบในธรรมชาติ คำว่า “กฎแห่งกรรม” ในปรัชญาอินเดีย มีความหมาย ๒ นัย คือ

(๑) กฎแห่งกรรม หมายถึงกฎแห่งธรรมชาติ หรือ กฎแห่งเหตุผลในธรรมชาติ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามอำนาจเหตุปัจจัย การที่มันจะเกิดขึ้นมาเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ ก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยทำให้เกิด เมื่อเกิดมาแล้วมันดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีเหตุปัจจัยทำให้มันดำรงอยู่ และเมื่อมันเสื่อมสลายลงก็มีเหตุปัจจัยทำให้เสื่อมสลาย ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีรูปร่างก็อยู่ภายใต้อำนาจของเหตุปัจจัย ไม่มี

^{๑๐} ดูความละเอียดใน ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๐๘ - ๔๐๙/๓๖๔ - ๓๖๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘ - ๔๐๙/๔๔๓ - ๔๔๕.

สิ่งใดเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย นี่คือกฎแห่งกรรมในความหมายของกฎแห่งธรรมชาติ หรือกฎแห่งเหตุผล

(๒) กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎแห่งศีลธรรม คือ กฎแห่งการกระทำของสิ่งที่มีชีวิตในความหมายแคบ กฎที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ หลักการทั่วไปของกฎแห่งกรรมตามความหมายนี้มีว่า ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ตามกฎทางศีลธรรม ในคัมภีร์อุปนิษัต การประกอบพิธีบูชาญัตถิอว่าเป็นการประกอบกรรมดี (กุศลกรรม) นอกจากนี้ กรรมดีคือการสร้างหรือทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ งานสังคมสงเคราะห์ การบริจาคทาน หรือการช่วยเหลือผู้อื่น กรรมดี หรือ กุศลกรรม ดังกล่าวมานี้ เป็นเพียงกรรมดีธรรมดา ส่วนกรรมดีหรือกุศลกรรมขั้นสูงสุด หรือขั้นอุกฤษฏ์นั้น คือ การบำเพ็ญตบะ หรือการบำเพ็ญเพียรแบบนักบวชเพื่อให้บรรลุโมกษะ

สรุปได้ว่า เหตุปัจจัยของการเกิด คือ กระบวนการกำเนิดสิ่งมีชีวิตว่าเกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความเป็นอยู่จริงเหนือกาล และความมีอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้าของ หลังจากทีพระผู้เป็นเจ้าของได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวาตมัน หรือบุรุษ สรุปได้ว่า ความหมายของการเกิด คือจิตวิญญาณของแต่ละบุคคล และพระผู้เป็นเจ้าของ คือ พระบูรพาหรือพระศิวะ ซึ่งเป็นลักษณะของสคณพรหมัน หรือบุคลิกพรหมัน ทั้ง ๓ สิ่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ในพรหมัน (นิรคณพรหมัน) ซึ่งเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่ง เป็นผู้ที่อยู่ทั่วไปในทุกหนแห่ง เป็นผู้เกิดขึ้นเป็นสิ่งแรกอยู่ในหิรัณยครรภ เป็นผู้ที่ได้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิดต่อไป ทรงประทับอยู่ตรงข้ามชนทั้งหลาย มีพระพักตร์อยู่ทุกทิศทุกทาง พระองค์คือพรหม เป็นต้น

๔.๒.๑ แนวคิดเรื่องกิเลส กรรม วิบาก

ก) ทศณะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

องค์ประกอบของกรรม กรรมหรือการกระทำถือว่าสมบูรณ์ หรือการที่จะเรียกว่าเป็นกรรมสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ

๑) มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้นหรือเป็นแรงผลักดัน กิเลส แปลว่าความเศร้าหมองในจิตใจ หรือเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กิเลสเป็นตัวต้นเค้าแห่งความชั่ว กิเลสมีอยู่ในชั้นธันดานของสัตว์โลกที่ยังเป็นปุถุชน เป็นเหยื่อล่อให้เกิดกิเลส คือเบญจกามคุณ (กามคุณ ๕) คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส กรรมหรือการกระทำก็อาศัยกิเลสเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้เกิด

๒) มีเจตนาหรือความตั้งใจ เป็นปัจจัยอันหนึ่งของจิต กรรมคือการกระทำหรือเม리트พันธุ์ ผลของการกระทำหรือผลไม้ที่เกิดขึ้นเรียกว่า “กรรมวิบาก” (ผลของกรรม) เจตนาต่าง ๆ นั้น อาจเป็นไปได้ทั้งในด้านดีและเลว ดังนั้นการกระทำ และ ผลของการกระทำ เหตุปัจจัยกับผล หรือเม리트พันธุ์กับผลไม้เหล่านั้นได้เกิดต่อเนื่องกันไปอย่างถาวร และ สิ่งนี้คือ ความมี ความเป็น (ภาวะ) หรือกรรมวิธีของการแปรเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาแห่งปรากฏการณ์ของร่างกาย และจิตใจของสภาพที่มีอยู่ เป็นอยู่

๓) การกระทำหรือการเคลื่อนไหว เมื่อมีเจตนาเกิดขึ้นแล้วคนเราก็จะมีการกระทำไปตามเจตนา หรือความมุ่งหมายนั้นโดยอาศัยเครื่องมือ คือ กาย วาจา และใจ และเมื่อเกิดการกระทำแล้วมันก็จะผลิตผลออกมา เรียกว่าผลกรรม ผลของการกระทำทั้งหลายย่อมจะทำให้เกิดความ

ต้องการ และความทะยานอยากขึ้น จึงกลายเป็นวงเวียนหรือวงจรชีวิต เรียกว่า “วัฏฏะ ๓” ได้แก่ กรรม กิเลส วิบาก

๔) ผลสำเร็จ หมายถึง การกระทำนั้นเกิดผลสำเร็จตามเจตนา (ความตั้งใจหรือความมุ่งหมาย) ที่ตั้งใจไว้ทุกประการ โดยสรุปได้ว่า การกระทำที่สมบูรณ์หรือการกระทำที่เรียกว่าเป็นกรรมที่สมบูรณ์นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ ดังกล่าวข้างต้นนั้น พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่า การกระทำที่มีเจตนา จึงเรียกว่าเป็น “กรรม”

ดังนั้น ชีวิตการเกิดของมนุษย์ ถ้ามี ๓ อย่างนี้อยู่ ก็มีการสร้างชีวิตเกิดขึ้นมา เพราะมีกรรม มีวิญญูณ และกิเลส ตัณหา อุปาทาน สิ่งทีสร้างชีวิตมนุษย์ให้เกิดขึ้นมา ที่สำคัญที่สุดคือ ตัณหา อันเป็นกิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ต้องได้รับผลกรรม กิเลสก็เกิดขึ้นให้เป็นเหตุทำกรรมอีก วงเวียนกันไปไม่รู้จบสิ้น เรียกว่า วัฏฏะ^{๑๑} แปลว่า วง ๓ อย่าง คือ กิเลสวัฏฏะ (วน) คือ กิเลสกรรมวัฏฏะ (วน) คือกรรม วิบากวัฏฏะ (วน) คือวิบาก ได้แก่ ผลของกรรมนั้นสังสารวัฏ ถือว่าเป็นทางดำเนินอย่างต่อเนื่องของจิตวิญญูณที่ยังเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลก คือสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่ในภพภูมิทั้ง ๓ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ เรียกว่า ไตรภูมิ^{๑๒}

ข) ทศนะของศาสนาฮินดู

ความหมายของ “กฎแห่งกรรม” คัมภีร์อุปนิษัท กล่าวถึงกฎแห่งกรรมและการเกิด คำว่า “กรรม” มาจากรากศัพท์ว่า กฤ หมายถึงความว่า การกระทำ การกระทำนี้ หมายถึง การกระทำทุกอย่างโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการกระทำดีหรือไม่ดีก็จัดเป็นกรรม หรือ การกระทำทั้งสิ้น นักปราชญ์บางท่าน กล่าวว่า คำว่า “กรรม” มาจากคำว่า ฤตะในคัมภีร์พระเวท หมายถึง ความเป็นระเบียบแห่งสรรพสิ่งในสากลจักรวาล หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง ความเป็นระเบียบในธรรมชาติ คำว่า “กฎแห่งกรรม” ในปรัชญาฮินดู มีความหมาย ๒ นัย คือ

กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎแห่งธรรมชาติ หรือ กฎแห่งเหตุผลในธรรมชาติ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามอำนาจเหตุปัจจัย การที่มันจะเกิดขึ้นมาเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ ก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยทำให้เกิด เมื่อเกิดมาแล้วมันดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีเหตุปัจจัยทำให้มันดำรงอยู่ และเมื่อมันเสื่อมสลายลงก็มีเหตุปัจจัยทำให้เสื่อมสลาย ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีรูปร่างก็อยู่ภายใต้อำนาจของเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย นี่คือกฎแห่งกรรมในความหมายของกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎแห่งเหตุผล เป็นสากลจักรวาล ซึ่งอยู่ภายในสิ่งมีชีวิตทั้งหมด กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎแห่งศีลธรรม คือกฎแห่งการกระทำของสิ่งที่มีชีวิต ในความหมายแคบ กฎที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ หลักการทั่วไปของกฎแห่งกรรมตามความหมายนี้มีว่า ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ตามกฎทางศีลธรรม ในคัมภีร์อุปนิษัท การประกอบพิธีบูชาญัตถิถือว่าเป็นการประกอบกรรมดี (กุศลกรรม)

^{๑๑} วัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก ที่เกี่ยวข้อในกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ หรือหมายถึงอุปาทานชั้น ๓ อังใน อง.ฉก.อ. (บาลี) ๓/๑๔/๑๐๕, ๖๑/๑๔๗, อง.ทสก.อ. (บาลี) ๓/๑๑๗ - ๑๑๘/๓๗๕, สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๕๔/๒๕๔.

^{๑๒} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๙๔/๖๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๔/๘๙.

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาฮินดู
๑. มนุษย์ทุกคนมีบรรพบุรุษเดิมมาจากที่เดียวกัน (อาภัสสรพรหม)	๑. พรมาตมัน (บุรุษะ) เป็นต้นกำเนิดของมนุษย์
๒. ชีวิตเกิดมาจากกรรม เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด	๒. พิษแห่งชีวิต คือ ลูกกรอกที่อยู่ในร่างมนุษย์
๓. บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน, มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู, มีคันธัพพะมาเกิดในครรภ์	๓. นำเชื้อชีวิตไปใส่ในกายสตรี การเกิดปฐมกาลของมนุษย์จึงเกิดขึ้น

ผลการเปรียบเทียบจากตาราง

แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งสองศาสนามีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาจากพรหม ส่วนแนวคิดที่แตกต่างกัน ทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า กรรม (การกระทำ) เป็นเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าชีวิตมาเกิด บิดามารดามีเพศสัมพันธ์ มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู มีคันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญาณ) มาเกิดในครรภ์ ทางศาสนาฮินดู กล่าวว่า พรมาตมัน (บุรุษะ) ที่ เป็นต้นกำเนิดพิษพันธุ์ของชีวิต กล่าวคือ ลูกกรอกที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ โดยการนำเชื้อชีวิตใส่เข้าไปในกายสตรี ลูกกรอกนั้นก็บังเกิดเป็นมนุษย์

สรุปได้ว่า เหมือนกันในด้านของมนุษย์ที่เกิดมาจากพรหม แต่สิ่งที่แตกต่างกันนั้นคือวิธีการของการกำเนิด ทางด้านพระพุทธศาสนา กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ประกอบลงตัวกันชีวิตจึงเกิดได้ ส่วนด้านศาสนาฮินดู กล่าวถึงพระพรหมเป็นผู้นำชีวิตมาเกิด

๔.๓ เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด

ก) ทิศนะของพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบของชีวิต ได้แก่ ชั้น ๕ ที่แบ่งส่วนเป็นรูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น เป็นการแบ่งให้เห็นส่วนประกอบที่สำคัญเท่านั้น แต่ในรายละเอียดยังมีส่วนประกอบอื่น ๆ อีกมากที่เป็นเหตุปัจจัย หรือกระบวนการอันละเอียดลึกซึ้ง ตามทิศนะทางพระพุทธศาสนาว่า “ชีวิตเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น” หรือที่เรียกว่า “ปฏิจจสมุปบาท” หมายถึง กระบวนการของชีวิต คำว่า “ปฏิจจสมุปบาท” ประกอบด้วย ๓ คำ คือ ปฏิจจ แปลว่า อาศัย สัม แปลว่า พร้อม และอุปบาท แปลว่าเกิดขึ้น เมื่อนำคำทั้ง ๓ มารวมกันเป็น “ปฏิจจสมุปบาท” แปลตามศัพท์ว่า สิ่งที่อยู่อาศัยซึ่งกันและกันแล้วเกิดขึ้นพร้อมกัน ภาวะที่มีอันนี้ ๆ เป็นปัจจัย หมายถึง การเกิดขึ้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ย่อมมีปัจจัยต่าง ๆ ช่วยหนุนในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกันไป ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบนั้น ในตัวของมันแล้ว มิใช่เป็นตัวเหตุหรือเป็นตัวผล

อย่างไรอย่างหนึ่งเท่านั้น มันจะเป็นทั้งเหตุและตัวผล ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่ามันจะเป็นเหตุเมื่อใด หรือจะเป็นตัวผลเมื่อใด^{๑๓}

ปฏิจจนุปบาท ก็คือสภาวะที่ธรรมทั้งหลายอาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมสภาพอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา สภาวะธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเงื่อนไข ดังต่อไปนี้ คือ (๑) การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน (๒) ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมกัน (๓) การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น (๔) สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นหรือดับไป เพราะการมีเงื่อนไขและหมดเงื่อนไข (๕) ทฤษฎีหรือหลักธรรมว่าด้วยการเกิดทุกข์ และการดับทุกข์ (๖) ทฤษฎีอธิบาย “กฎแห่งเหตุปัจจัยสัมพันธ์” ที่ สภาวะธรรมปรากฏขึ้นพร้อมกันและอาศัยกันและกันจึงปรากฏขึ้นได้ ถ้าสภาวะธรรมส่วนใดไม่ปรากฏขึ้น สภาวะธรรมอีกส่วนหนึ่งก็ไม่ปรากฏขึ้นเช่นกัน ซึ่งสภาวะธรรมทั้งหลายต้องอาศัยสภาวะเงื่อนไขซึ่งกันและกันจึงเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป ตามลำดับอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุป “ปฏิจจนุปบาท” หมายถึง ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นในวัฏฏะ ๓ ได้แก่ กิเลส กรรม และวิบาก ซึ่งมี “อวิชชา” (กรรมชั่ว) เป็นปัจจัยทำให้เกิด “สังขาร” (กิเลสวัฏฏ์เป็นปัจจัยให้เกิดกัมมวัฏฏ์) สังขารเป็นปัจจัยให้เกิด “วิญญาน” (กัมมวัฏฏ์เป็นปัจจัยให้เกิดวิปากวัฏฏ์) “อวิชชา” คือ “โมหเจตสิก-ความหลง” เป็น อกุศลธรรมที่ไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง เป็นกิเลสวัฏฏ์ที่เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร และ “สังขาร” (ความคิด) ที่เป็นผลของอวิชชา คือ “อภิสังขาร” มี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ปุณฺณาสังขาร คือ เจตนา (สัญญาเจตนา) ที่กระทำกุศลกรรมที่เนื่องกับรูป ได้แก่ กามาวจรกุศลกรรม และรูปาวจรกุศลกรรม ๒) อาเนญยาสังขาร คือ เจตนา (สัญญาเจตนา) ที่เป็นอรูปาวจรกุศลกรรม ได้แก่ อรูปฌานกุศล ๓) อปุณฺณาสังขาร คือ เจตนา (สัญญาเจตนา) ที่กระทำอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น โดยนัยตามหลักธรรม “ปฏิจจนุปบาท” จึงเป็นการแสดงถึงสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นและดำเนินไปตามเหตุปัจจัยในแต่ละขณะนั่นเอง ดังนั้น ปุณฺณาสังขาร อปุณฺณาสังขาร และอาเนญยาสังขาร เป็นปัจจัยทำให้เกิด “วิญญาน” คือ “ปฏิสนธิจิต” (วิปากจิต) ในภูมิต่าง ๆ ในจำนวน ๓๑ ภูมิ ตามผลวิปากกรรมที่ได้กระทำเสร็จไปแล้ว

ข) ทศนะของศาสนาฮินดู

กระบวนการของการเกิดในทศนะของศาสนาฮินดู คือทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากพระผู้สร้าง เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก และเนื่องจากความเชื่อเรื่องสังสารวัฏที่กล่าวว่าสิ่งมีชีวิต มีชีวิตที่ซับซ้อน มีการเวียนว่ายตายเกิด การสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียวของทุกสิ่งทุกอย่าง การสำนึกได้ว่าโลกนี้ทั้งหมดมีเพียงรูปและนามเท่านั้น สิ่งที่จริงแท้มีอยู่เพียงสิ่งเดียวคืออาตมัน ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ นี่เองที่จะทำให้หลุดพ้นจากสังสาระได้ เพราะได้ร่วมอยู่ในอาตมันอันไม่มีขอบเขต อยู่เหนือความดีและความชั่ว กล่าวคืออยู่เหนือกรรมและผลกรรม ส่วนของการเกิดของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในศาสนาฮินดูนั้น มีเนื้อความว่า พระเจ้าผู้สร้างและความเป็นอมตะของสรรพสิ่ง ซึ่งพระกฤษณะให้คำตอบแก่อรชุนว่าใครเป็นผู้สร้างจักรวาลและสิ่งต่าง ๆ สิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาลนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ ซึ่งสรรพสิ่งเหล่านี้ต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือการกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับ

^{๑๓} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๖ - ๑๒๗.

พระองค์ เพราะเมื่อเขาเหล่านั้นสามารถพาวิญญาณของตนกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระองค์ได้แล้ว วิญญาณของเขาเหล่านั้นก็จะเป็นอมตะทันที ภาวะที่วิญญาณของสรรพสิ่งกลับมาอยู่ในภาวะอันเดียวกันกับพระองค์นี้ เรียกว่า ภาวะแห่งโมกษะ ภาวะแห่งนิรวาณ หรือภาวะแห่งการหลุดพ้น ถ้าหากวิญญาณไม่สามารถกลับเข้าสู่โมกษะหรือนิรวาณได้ วิญญาณนั้นจะเวียนว่ายตายเกิดไปในภพน้อยใหญ่ เป็นสัตว์ เป็นแมลงเล็กใหญ่ประมาณ ๘ ล้านชนิดตามแรงกรรมของแต่ละคนที่ได้ทำเอาไว้ ซึ่งพวกพราหมณ์ฮินดูเชื่อว่า ชีวิตหรือวิญญาณหลังความตายนั้นได้ก็จะพันทุกข์ ในความหมายของอุปนิษัตก็คือได้ไปรวมกับพรหมปรัชญา^{๑๔} ดูเหมือนว่ามองโลกในแง่ร้าย เพราะชี้ว่าการมีชีวิตเป็นทุกข์ แต่ในบั้นปลายช่วยให้คนพ้นทุกข์ได้

การไปเกิดจะมี ๒ อย่าง คือ ทางเหวยานและทางปัตถุยาน^{๑๕} ทางแห่งเหวยาน หรือทางแห่งเทพ เป็นทางที่สว่างทางแห่งสุคติภพ และเป็นทางแห่งความสุขสุดยอด ที่เรียกว่านิรามิสสุข หรือบรมสุข บุคคลใดได้บำเพ็ญตบะและสมณธรรม เพื่อความรู้แจ้งในพรหมันจนสามารถบรรลุโมกษะได้ เมื่อตายไปแล้ว ชีวาทมันหรือวิญญาณของบุคคลนั้น ก็จะมุ่งไปสู่เส้นทางนี้โดยผ่านอากาศ พระอาทิตย์ พระจันทร์ แล้วเข้าสู่โลกแห่งความเป็นอมตะ รวมเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน วิญญาณนั้นก็จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ทางปัตถุยานหรือทางแห่งบิดร เป็นทางที่มีด ตรงข้ามกับทางแห่งเหวยานวิญญาณ หรือชีวาทมันดวงใดบำเพ็ญกุศลกรรมในชั้นธรรมดาสามัญญ หรือกระทำอกุศลกรรมเมื่อตายไป วิญญาณดวงนั้นก็จะดำเนินไปตามทางที่มีดนี้ไปสู่โลกปีดระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบกำหนดจึงกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก โดยกลับมาทางเดิม ลงมาสถิตอยู่ในพีชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เมื่อมนุษย์บริโภคพืชพันธุ์เหล่านั้น ก็จะเข้าไปถือกำเนิดในร่างกายมนุษย์ ผู้ทำกรรมดีก็ไปเกิดในที่ดี เช่น เกิดเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ส่วนผู้ทำกรรมชั่วไว้มากมาย เมื่อตายไปแล้วก็จะลงไปสู่ยมโลก เสวยความทุกข์ทรมานตามกำลังแห่งกรรมชั่วที่กระทำไว้ เมื่อพ้นจากยมโลก ถ้าโชคดีได้ไปเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเกิดในวรรณะต่ำ เช่น วรรณะศูทร หรือจันฑาล ถ้าโชคร้ายได้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เช่น สุนัข แมว และ ฯลฯ เป็นต้น จะทุกข์สาหัสเพิ่มขึ้น เพราะยากที่จะทำความดีเพื่อให้วิญญาณหลุดพ้นจากวิภวสงสาร

^{๑๔} สุนทร ฦ รั้งษี, **ปรัชญาฮินดู : ประวัติและลัทธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๗ - ๔๘.

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด

พระพุทธศาสนา	ศาสนาฮินดู
๑. ชีวิตเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น	๑. ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากพระผู้สร้างเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก
๒. การเกิดขึ้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ย่อมมีเหตุปัจจัยเสมอ มิได้เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ	๒. สิ่งที่จริงแท้มีอยู่เพียงสิ่งเดียวคืออาตมัน
๓. อวิชชา+ สังขาร+วิญญาน+นามรูปของมนุษย์ ฯลฯ กระบวนการของการเกิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท	๓. การไปเกิดจะมี ๒ อย่าง คือ ทางเทวยาน (ทางสว่าง) และ ทางปิตถยาน (ทางมืด)

ผลการเปรียบเทียบจากตาราง

แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู มีความเชื่อว่าการที่บุคคลที่ได้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมที่ตนได้ปฏิบัตินั้นก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี หรือบุคคลที่ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญตบะอย่างแก่กล้าจนกระทั่งตัดรากของอวิชชาได้ก็จะต้องกลับมาเกิดอีก หากบุคคลกระทำความแต่อกุศลกรรม การไปเกิดก็จะไปในทางต่ำ

แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดูนั้นมีความแตกต่างกันในเรื่องของกระบวนการของการเกิด โดยทางพระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปสืบต่อกันด้วยเหตุปัจจัย สิ่งหนึ่งเกิด จึงทำให้อีกสิ่งหนึ่งเกิด สืบต่อกันตั้งห่วงโซ่ที่คล้องกันไว้มิได้ขาดตอน ส่วนทางศาสนาฮินดู ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระผู้สร้าง (พระพรหม) เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลาย

๔.๔ เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด

ก) ทศณะของพระพุทธศาสนา

หลักฐานทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวถึงกรรม วิญญาน และตัณหา เป็นเครื่องยืนยันว่า มนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด เป็นวัฏสงสารอยู่เช่นนี้ ก็เพราะกรรมเป็นตัวกำหนด ซึ่งกรรมนี้ย่อมได้รับผลของสิ่งนั้น การปฏิสนธิในครรภ์มารดา เป็นวิวัฒนาการของสัตว์ผู้มาเกิดในครรภ์ส่วนที่เล็กที่สุด คือ ชลาพุชะ ที่เป็นมดลูก ในมดลูก มีไข่ของมารดา ผสมกับน้ำเชื้อของบิดา วิญญานของสัตว์ที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งเรียกว่าปฏิสนธิวิญญาน หรือปฏิสนธิจิต คอยเชื่อมต่อระหว่างภพเก่าและภพใหม่ มาเป็นจิตดวงแรกในภพใหม่ เริ่มตั้งแต่เกิดเป็นกลละ คือน้ำใสมีลักษณะเป็นเมือกเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเติบโต จากกลละเป็นอัมพุทะ มีลักษณะเป็นเมือกชุ่มชื้น จากอัมพุทะเป็นเปสิ มีลักษณะแดงบางระเรื่อ จากเปสิเป็นขนะ มีลักษณะเป็นก้อนค้อย ๆ แข็งตัว จากขนะเป็นปัญจสาขา มีลักษณะเป็นปุ่ม ๕ ปุ่ม จากนั้นก็พัฒนาไปสู่การเป็นรูปร่างจนมีผม ขน เล็บ เป็นการเกิด จนครบอาการ ๓๒ ประการ มารดาของสัตว์ในครรภ์ปริโภคข้าว น้ำ อย่างไร สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดา ก็เลี้ยงอึดภาพอยู่ด้วยอาหารอย่างนั้นในครรภ์

เดิมทีเดียว มนุษย์เราเกิดมาแล้วด้วยจิตอิสระ ไม่เป็นทาสของสรรพสิ่ง แต่เมื่อเรียนสูง ๆ ขึ้นจิตจะไปผูกติดอยู่กับโลกธรรม คือ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สุข ทุกข์ สรรเสริญ และนิินทา ผลที่ตามมาคือความโกรธ จะโกรธคนนั้นคนนี่ที่มีความคิดเห็นแตกต่าง ไม่เปิดรับความรู้ความเห็นของผู้อื่น เพราะหลงอยู่กับปัญญาเพียงสุดมยปัญญา^{๑๕} คือ ปัญญาสัญญาที่เกิดจากการฟัง การอ่าน การจำ และจินตตามยปัญญา คือ ปัญญาทิวฐิ ที่เกิดจากการคิด การพิจารณา การวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการทำมาหากิน ไม่ทำให้คนเรามองเข้ามาเห็นตัวเอง เมื่อคนเรามีปัญญาเห็นแจ้ง ที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา หรือ วิปัสสนาภาวนา ซึ่งต้องมีการเจริญสติปัฏฐาน ๔ มี กายานุปัสสนา พิจารณากาย เวทนานุปัสสนา พิจารณาอาการ สุข ทุกข์ จิตตานุปัสสนา พิจารณาจิต และธรรมานุปัสสนา พิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว ที่ต้องใช้ความนิ่งของพลังสมาธิมาพัฒนาจิตใจ อันเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา ที่สามารถลิขิตชีวิตตัวเองได้ ปัญหา ร้อยแปดจะหายไป สุขภาพจะดีขึ้น ความทุกข์จะน้อยลง ทำให้ไม่ต้องตกเป็นทาสของสรรพสิ่ง สามารถต้านทานกระแสโลกที่เชี่ยวกรากได้ แม้ที่สุด สามารถตัดความโกรธ ความโลภ ความหลง เปลี่ยนจากปุถุชน มาเป็นอริยชนได้

ข) ทศณะของศาสนาฮินดู

จุดหมายสูงสุดของศาสนาฮินดูก็คือการได้กลับไปรวมอยู่กับพรหมหรือปรมาตมัน ซึ่งไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดให้เป็นทุกข์อีกต่อไป ส่วนจุดหมายรองลงมาก็คือการได้ขึ้นสวรรค์เสพสุขอยู่กับนางฟ้าบนสวรรค์นาน ๆ โดยไม่ต้องทำงาน^{๑๖} ซึ่งการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดของฮินดูนั้นเป็นการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด จึงได้ชื่อว่าเข้าถึงพรหม พรหมประเภทนี้มีความหมายถึงความแท้จริงอันสูงสุด เป็นอันติมสัจจะ เป็นสิ่งสมบูรณ์ปราศจากคุณลักษณะทุกอย่าง ปราศจากคุณวิเศษทั้งปวง เป็นความบริสุทธิ์ที่แท้จริง ไม่อาจจะใช้ภาษาเพื่อบรรยายพรหมประเภทนี้ได้ เรียกพรหมนี้ว่า “ปรพรมัน” และมักใช้คำว่า “พรหมัน” แทน “พรหม” เป็นพรหมที่ปรากฏหลังยุคอุปนิษท ซึ่งเป็นยุคที่นักปราชญ์ฮินดูทั้งหลายพยายามอธิบายหลักธรรมคำสอนของคัมภีร์พระเวทให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น ด้วยการละลายความมีรูป มีตัวตนของพรหมไปสู่พรหมที่ไร้รูป ไม่มีตัวตน เป็นพรหมในเชิงแนวคิดทางปรัชญา เป็นธรรมหรือความรู้ที่แท้จริงที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย และตีความหมายของพรหมเป็นความจริงสูงสุด หรืออันติมสัจจะ เป็นสิ่งสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นองค์รวมของสรรพสิ่งเพียงหนึ่งเดียวแล้ว เรียกความจริงสูงสุดนี้ว่า “พรหมัน” คือสิ่งที่ถูกรับรู้ (Object) และอาดตมันสิ่งทีรู้หรือผู้กระทำ (Subject)^{๑๗} การที่พรหมได้พัฒนาไปสู่ความหมายถึงอันติมสัจจะ ทำให้พรหมดำรงอยู่ในภาวะแห่งสิ่งแท้จริงสูงสุด มีอยู่เป็นอยู่ด้วยตัวเอง ไม่มีเหตุปัจจัย ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีรูปร่างตัวตน ไม่มีเบื้องต้นและเบื้องปลาย มีอยู่ในทุกสิ่งสิ่งสติดอยู่ทั่วไปในทุกแห่งหน พรหมหรือพรหมันจึงเป็นปฐมวิญญูณ เป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่งและมีอยู่ตลอดกาลในฐานะเป็นสิ่งสมบูรณ์ที่มีคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป็นสัต คือความมีอยู่จริง

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑.

^{๑๖} <http://www.whatami.net/tri/rel13.html>

^{๑๗} สุมาลี มหณรงค์ชัย, ฮินดู-พุทธจุดยืนที่แตกต่างกัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๖), หน้า ๕๖.

(Existence) หมายถึง ภาวะวิสัยที่แสดงให้รู้ว่าพรหมนั้นมีอยู่จริง เป็นจิต คือความรู้ หมายถึงพรหมนั้น ดำรงอยู่มีอยู่ในลักษณะที่เป็นจิตบริสุทธิ์

การปฏิบัติตนเป็นนักบวช เรียกว่า สันยาสี มีการปฏิบัติทั่วไปคล้ายการบวชในพระพุทธศาสนา การนุ่งเหลืองห่มเหลืองก็คล้าย ๆ กัน จึงเห็นได้ว่า วิธีบวชในพุทธศาสนาเลียนแบบของพวกฮินดู พวกสันยาสีมีการปฏิบัติธรรม เรียกว่า โยคะ ซึ่งประกอบด้วยการกระทำ ๔ ชั้น คือ โสลกยัม การบำเพ็ญเพียรกระทั่งจิตไปสู่โลกทิพย์ เสมือนไปอยู่เฉพาะหน้าพระผู้เป็นเจ้า คือพระอิศวร หรือ พระศิวะ สมิปยัม การเข้าฌานฟอกจิตให้สะอาดจนมองเห็นพระเจ้า สุรุษยัม การฟอกจิตให้แน่วแน่จนกลืนหายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า และสยุษยัม การที่ตัวเองกลืนหายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระอิศวร อันเป็นยอดปรารถนาของพวกสันยาสี

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด

พระพุทธศาสนา	ศาสนาฮินดู
๑. สุตมยปัญญา ปัญญาสัญญาที่เกิดจากการฟัง	๑. จุดหมายสูงสุดได้กลับไปรวมอยู่กับพรหม หรือ ปรมาตมัน
๒. จินตามยปัญญา คือ ปัญญาทิวี่ที่เกิดจากการคิด การพิจารณา (เป้าหมายของการเกิดเป็นมนุษย์ในแง่โลกียปัญญา เป็นพลวปัจจัยให้เกิดเป็นมนุษย์หรือเทพได้)	๒. จุดหมายรองลงมาคือการได้ขึ้นสวรรค์
๓. ภาวนามยปัญญา หรือ วิปัสสนาภาวนา เปลี่ยนจากปุถุชน มาเป็นอริยชนได้ (โลกุตระปัญญา)	๓. หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด จึงได้ชื่อว่าเข้าถึงพรหม
	๔. การปฏิบัติสันยาสี มีการปฏิบัติโยคะ ด้วยการกระทำ ๔ ชั้น โสลกยัม สมิปยัม สุรุษยัม และสยุษยัม

ผลการเปรียบเทียบจากตาราง

แนวคิดที่เหมือนกัน พระพุทธศาสนา เชื่อว่า การปฏิบัติจนบรรลุธรรมสูงสุดเป็นพระอรหันต์ เป็นการตัดภพตัดชาติไม่ต้องกลับมาเกิด ส่วนทางศาสนาฮินดู เชื่อว่า การปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า (พระพรหม) เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ นับเป็นจุดสูงสุดของทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู

แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการปฏิบัติที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนจนเกินไปและไม่ตึงจนเกินไป ดำเนินด้วยปัญญานำไปสู่ปัญญา อันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือความดับกิเลสและความทุกข์ ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ โดยการเจริญสติปัญญา ๔ ส่วนศาสนาฮินดู มีการปฏิบัติของพวกสันยาสี คือ การปฏิบัติโยคะ ๔ ชั้น บำเพ็ญตบะ อุตตกิลมถานูโยค การประกอบตนให้ลำบาก คือ ความพยายามเพื่อบรรลุผลที่หมายด้วยวิธีทรมาณตนเอง เช่น การบำเพ็ญตบะต่าง ๆ ที่นิยมกันในหมู่นักบวชอินเดีย

๔.๕ บทสรุป

การเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู พบว่า

๑. เปรียบเทียบแนวคิดการเกิดเป็นมนุษย์

แนวคิดที่เหมือนกัน คติความเชื่อของการเกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์เกิดมาจากพรหม ทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า มนุษย์จุติมาจากอภิสรรพพรหมที่หมดบุญ ทางศาสนาฮินดู ก็กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์

แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า โลก มนุษย์ หรือสรรพสิ่ง ล้วนเกิดมาจากธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จึงประกอบกันเป็นจักรวาล เป็นโลก และสรรพสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ มีความเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยตลอดเวลา ไม่มีผู้ใดบันดาลได้ ส่วนศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งเกิดจากพระพรหม หรือ เทพเจ้าที่ประจำอยู่ในที่ต่าง ๆ เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น พระผู้เป็นเจ้าของท่านั้นที่จะกระทำสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งจักรวาลและโลกมนุษย์อยู่ในอำนาจของพระเจ้า คือ พระพรหม หรือ เรียกว่า พรหมลิขิตให้เป็นไป

๒. เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด

แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งสองศาสนา กล่าวว่ามนุษย์เกิดมาจากพรหม

แนวคิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ การกำเนิดของชีวิต ทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า กรรม (การกระทำ) เป็นเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าชีวิตมาเกิด บิดามารดามีเพศสัมพันธ์ มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู มีคันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญูณ) มาเกิดในครรภ์ ทางศาสนาฮินดู กล่าวว่า ปรมาตมัน (ปุรุชะ) ที่เป็นต้นกำเนิดพีชพันธ์ุของชีวิต กล่าวคือลูกกรอกที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ โดยการนำเชื้อชีวิตใส่เข้าไปในกายสตรี ลูกกรอกนั้นก็บังเกิดเป็นมนุษย์

๓. เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด

แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู มีความเชื่อว่า การที่บุคคล ได้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมแล้วนั้นก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี หรือบุคคลที่ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญตบะอย่างแก่กล้าจนกระทั่งตัดรากของอวิชชาได้ ก็จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีก หากบุคคลกระทำแต่อกุศลกรรม เวลาไปเกิดก็จะไปในทางต่ำ

แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนากล่าวว่า ชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปสืบต่อกันด้วยเหตุปัจจัย สิ่งหนึ่งเกิดจึงทำให้อีกสิ่งหนึ่งเกิด สืบต่อกันดังห่วงโซ่ที่คล้องกันไว้มิได้ขาดตอน ส่วนทางศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระผู้สร้าง (พระพรหม) เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลาย

๔. เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด

แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู เชื่อเรื่องของการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า การปฏิบัติจนบรรลุธรรมสูงสุดเป็นพระอรหันต์ เป็นการตัดภพตัดชาติไม่ต้องกลับมาเกิด ส่วนทางศาสนาฮินดูเชื่อว่า

การปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า (พระพรหม) เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ นับเป็นจุดสูงสุดของศาสนา

แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการปฏิบัติที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนจนเกินไปและไม่ตึงจนเกินไป ดำเนินด้วยปัญญานำไปสู่ปัญญา อันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือความดับกิเลสและความทุกข์ ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ โดยการเจริญสติปัญญา ๔ ส่วนศาสนาฮินดู มีการปฏิบัติของพวกสันยาสี คือ การปฏิบัติโยคะ ๔ ชั้น บำเพ็ญตบะ อุตตกิลมถานุโยคการประกอบตนให้ลำบาก คือ ความพยายามเพื่อบรรลุผลที่หมายด้วยวิธีทรมาณตนเอง เช่น การบำเพ็ญตบะต่าง ๆ ที่นิยมกันในหมู่่นักบวชฮินดูอินเดีย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาฮินดู และ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและการเกิดในคัมภีร์ศาสนาฮินดู ผลการวิจัย

พบว่า การเกิดเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเกิดขึ้นของรูปร่าง ก่อเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่าขั้น ๕ อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มาประกอบกันเข้าแล้ว เรียกตามบัญญัติว่า มนุษย์ หมายถึงตั้งแต่การปรากฏขึ้นของจิตหรือวิญญาณดวงแรกในครรภ์มารดา จนกระทั่งคลอดออกมาจากครรภ์แล้วดำรงชีวิตอยู่ตราบเท่าวาระสุดท้ายของชีวิต รวมระยะเวลาทั้งหมดดังกล่าวนี้เรียกว่าภพชาติหนึ่งของชีวิต พระพุทธเจ้าตรัสว่า กำเนิดของมนุษย์มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ (๑) บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน (๒) มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู (๓) มีคันธัพพะมาเกิดในครรภ์มารดา

สาเหตุการเกิดเป็นมนุษย์ ก็เป็นไปสืบต่อกันตามหลักของเหตุปัจจัย คือ ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน นี้จัดเป็นกิเลส สังขารและภพจัดเป็นกรรม และวิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส อุปายาส จัดเป็นวิบาก เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยแห่งกันและกันจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน ปัจจุบันนั้นเป็นผลของอดีต และเป็นปัจจุบันของอนาคตต่อไปกล่าวคือช่วงชีวิตที่เป็นปัจจุบันชาตินั้น เป็นทั้งเหตุและผลพร้อมกันในตัว วงจรนี้เรียกว่า วัฏฏะ ๓ เป็นวงล้อแห่งภพด้วยอาการอย่างนี้ หลักฐานทางคัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวถึงกรรม วิญญาณ และ ตัณหา เป็นเครื่องยืนยันได้ว่ามนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด เป็นวัฏสงสารอยู่เช่นนี้ก็เพราะกรรมเป็นตัวกำหนดให้เกิด ซึ่งกรรมนี้เปรียบเสมือนพื้นดินคือนาเป็นที่เพาะเมล็ดพืช มีวิญญาณเป็นเมล็ดพันธุ์พืช มีตัณหาเป็นเหมือนยางเหนียวคือน้ำเชื้อของชีวิต ทำให้มีการเกิดใหม่ต่อไปอีก เมื่อสภาพเหมาะสม ชีวิตการเกิดของมนุษย์ที่เวียนว่ายตายเกิดนี้ล้วนสืบเนื่องมาจากองค์ประกอบเหล่านี้ ที่สำคัญที่สุดคือตัวตัณหาซึ่งเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมุทัย ตัณหานี้เป็นตัวกิเลสอันเป็นตัวต้นเหตุกระตุ้นให้กระทำความผิด เมื่อทำความผิดแล้วก็ได้รับผลของกรรม เรียกว่า วิบาก วนเวียนอยู่ในรูปชีวิตที่ปรากฏเป็นภพชาติอย่างไม่จบสิ้น

การได้อัตภาพเป็นเพศหญิง ชาย มีสติปัญญา พฤติกรรม คุณธรรมที่แตกต่างกัน เป็นการจำแนกบ่งบอกเหล่าสัตว์ผู้มาเกิดว่า เป็นคนมีคุณธรรมควรเป็นมนุษย์เทวดา ที่มีหิริโอตตปละ จาคะ ปัญญา ปฏิบัติธรรมเป็นนิตย หรือ มนุษย์แท้ที่ประกอบไปด้วยศีล ๕ เป็นปกติ หรือมนุษย์ที่ไม่รู้จักบาป

บุญ คุณโทษ สักแต่ว่าร่างกายเป็นคน แต่จิตใจเป็นเหมือนสัตว์นรก ทั้งนี้ก็เกี่ยวเนื่องมาจากกรรม ซึ่งหมายรวมเอากรรม ที่กระทำลงไปในอดีตปัจจุบันด้วย จำแนกให้สัตว์เลวหรือประณีตโดยมีปฏิสนธิวิญญาน เกิดอยู่ในครรภ์มารดา เพราะบุคคลใดฝึกฝนทำกรรมใด พอใจทำสิ่งใด ก็ย่อมได้รับผลของสิ่งนั้นตามสมควรแก่เหตุที่ได้กระทำไว้นั่นเอง

พบว่า การเกิดในศาสนาฮินดู คือ จิตวิญญานของแต่ละบุคคล และพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า มีกระบวนการกำเนิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความเป็นอยู่จริงเหนือกาลและความเป็นอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า สิ่งจริงแท้มีอยู่เพียงสิ่งเดียวคืออาตมัน ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ นี่เองที่จะทำให้หลุดพ้นจากสัมสาระได้ เพราะได้ร่วมอยู่ในอาตมันอันไม่มีขอบเขต อยู่เหนือความดีและความชั่ว กล่าวคืออยู่เหนือกรรมและผลกรรม แต่สรรพสิ่งเหล่านี้ต่างมีเป้าหมายเดียวกันเมื่อสิ้นชีพแล้วคือการกลับเข้ามาอยู่ร่วมกับพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า และวิญญานของเขาเหล่านั้นก็จะเป็นอมตะทันที วิญญานที่เป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญานออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ วิญญานก็จะไปถือเอาร่างใหม่ หรือที่เรียกว่า เกิดใหม่ ดุจคนสวมเสื้อผ้าที่เก่าคร่ำคร่า ไปหาชุดใหม่สวมใส่ เรียกว่า สังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไปตราบที่ยังไม่บรรลุลุคความหลุดพ้น หรือโมกษะ ชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหมชั้นนรินทร ไม่ต้องมาเวียนว่าย ตายเกิดอีกต่อไป

กระบวนการของกำเนิดสิ่งมีชีวิตว่าเกิดจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความเป็นอยู่จริงเหนือกาลและความเป็นอำนาจสิทธิ์ขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า หลังจากที่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่า ชีวาตมันหรือบุรุษ สรุปลงได้ว่า ความหมายของการเกิด คือ จิตวิญญานของแต่ละบุคคล และพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าคือพระรุทรหรือพระศิวะ ซึ่งเป็นลักษณะของสฤณพรหมันหรือบุคลิกพรหมันทั้ง ๓ สิ่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ในพรหมัน (นิรคณพรหมัน) ซึ่งเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งเป็นผู้มีอยู่ทั่วไปในทุกหนแห่ง เป็นผู้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกอยู่ในทริณยครรร์ เป็นผู้ที่ได้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิดต่อไป ทรงประทับอยู่ตรงข้ามชนทั้งหลาย มีพระพักตร์อยู่ทุกทิศทุกทาง พระองค์คือพรหม โดยเชื่อว่าคนเราเกิดมาไม่เสมอภาคกัน เพราะกรรมหรือการกระทำที่ติดตัวแต่ละคน ผลการกระทำเมื่ออดีตภพเป็นเหตุให้ต้องมาเกิดใหม่ในชาติปัจจุบัน และได้รับผลของการกระทำเมื่ออดีตชาติ และผลของการกระทำในปัจจุบันชาติไม่ได้หลีกเลี่ยงไปไหน แต่จะไปให้ผลในอนาคต วิญญานทั้งหลายย่อมออกจากปฐมวิญญานคือพรหม เปรียบตั้งประกายไฟที่กระเด็นออกจากโคมหิมาดวงเดิม หรือหยดน้ำที่หยาดออกจากมหาสมุทรกลางฉันได วิญญานแห่งสรรพสัตว์ก็เชื่อว่าการกระทำคือกิจที่กระทำอยู่ตามปกติของโลก ถ้าสามารถหาอุบายไม่กระทำกรรมได้ ย่อมหลุดพ้นจากความเกิด ด้วยการละสัมสาระอันไม่เป็นของแท้ เพื่อให้วิญญานเข้าใกล้ชิดกับอกรรมซึ่งเที่ยงแท้คือพรหม ด้วยการสละโลกียธรรมแล้วออกป่า ถือเพศเป็นดาบสหรือวานปรสร์

เป้าหมายของการเกิด คือ วิญญานที่เป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย การตายเป็นเพียงวิญญานออกจากร่างกาย เพราะร่างกายเดิมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ วิญญานก็จะไปถือเอาร่างใหม่ หรือที่เรียกว่า เกิดใหม่ ดุจคนสวมเสื้อผ้าที่เก่าคร่ำคร่า ไปหาชุดใหม่สวมใส่เรียกว่า สังสารวัฏ เวียน

ว่าตายเกิดอยู่ร่ำไปตราบที่ยังไม่บรรลุลความหลุดพ้น หรือโมกษะ ชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหมชั่วนิรันดร์ ไม่ต้องมาเวียนว่าย ตายเกิดอีกต่อไป

การเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู พบประเด็นดังนี้

๑) เปรียบเทียบแนวคิดการเกิดเป็นมนุษย์ ๑.๑) ทศนะทั้งศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์ที่เกิดตามคติความเชื่อที่กล่าวไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวว่า มนุษย์จุติมาจากอภัสสรพรหมที่หมดบุญ ทางศาสนาฮินดู ก็กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์ ๑.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า โลก มนุษย์ หรือสรรพสิ่ง ล้วนเกิดมาจากธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จึงประกอบกันเป็นจักรวาล เป็นโลก และสรรพสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ มีความเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยตลอดเวลา ไม่มีผู้ใดบันดาลได้ ส่วนศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งเกิดจากพระพรหม หรือ เทพเจ้าที่ประจำอยู่ในที่ต่าง ๆ เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น พระผู้เป็นเจ้าของท่านั้นที่จะกระทำสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งจักรวาลและโลกมนุษย์อยู่ในอำนาจของพระเจ้า คือ พระพรหม หรือ เรียกว่า พรหมลิขิตให้เป็นไป

๒) เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด ๒.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งสองศาสนา กล่าวว่ามนุษย์เกิดมาจากพรหม ๒.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ การกำเนิดของชีวิต ทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า กรรม (การกระทำ) เป็นเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าชีวิตมาเกิด บิดามารดามีเพศสัมพันธ์ มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู มีคันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญาณ) มาเกิดในครรภ์ ทางศาสนาฮินดู กล่าวว่า ปรมาตมัน (ปุรุชะ) ที่เป็นต้นกำเนิดพีชพันธุ์ของชีวิต กล่าวคือลูกกรอกที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ โดยการนำเชื้อชีวิตใส่เข้าไปในกายสตรี ลูกกรอกนั้นก็บังเกิดเป็นมนุษย์

๓) เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด ๓.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู มีความเชื่อว่า การที่บุคคลที่ได้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมที่ตนได้ปฏิบัตินั้นก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี หรือบุคคลที่ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญตบะอย่างแก่กล้าจนกระทั่งตัดรากของอวิชชาได้ก็จะต้องกลับมาเกิดอีก หากบุคคลกระทำแต่อกุศลกรรมการไปเกิดก็จะไปในทางต่ำ ๓.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวว่า ชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปสืบต่อกันด้วยเหตุปัจจัย สิ่งหนึ่งเกิดจึงทำให้อีกสิ่งหนึ่งเกิด สืบต่อกันดังห่วงโซ่ที่คล้องกันไว้มิได้ขาดตอน ส่วนทางศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระผู้สร้าง (พระพรหม) เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลาย

๔) เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด ๔.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู เชื่อเรื่องของการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าการปฏิบัติจนบรรลุธรรมสูงสุดเป็นพระอรหันต์ เป็นการตัดภพตัดชาติไม่ต้องกลับมาเกิด ส่วนทางศาสนาฮินดูเชื่อว่าการปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า (พระพรหม) เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ นับเป็นจุดสูงสุดของศาสนา ๔.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการปฏิบัติที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนจนเกินไปและไม่ตั้งจนเกินไป ดำเนินด้วยปัญญานำไปสู่ปัญญาอันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือความดับกิเลสและความทุกข์ ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ โดยการเจริญสติปัญญา ๔

ส่วนศาสนาฮินดู มีความเชื่อถึงการปฏิบัติของพวกสันยาสี คือ การปฏิบัติโยคะ ๔ ชั้น บำเพ็ญตบะ โดยอัสติกलिมนานุโยค การประกอบตนให้ลำบาก คือ ความพยายามเพื่อบรรลุผลที่หมายด้วยวิธี ทรมานตนเอง เช่น การบำเพ็ญตบะต่าง ๆ ที่นิยมกันในหมู่นักบวชฮินดู

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการเปรียบเทียบแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและ ศาสนาฮินดู มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) ควรนำหลักการเชื่อเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาและการเกิดของศาสนาฮินดู ไปประยุกต์ใช้ในเชิงวิชาการให้ดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) ควรมีขยายขอบเขตของเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเกิดในพระพุทธศาสนากับการเกิด ของศาสนาฮินดู ให้กว้างไกลยิ่งขึ้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการเกิดในพระพุทธศาสนากับของศาสนาอื่น ๆ ที่ยัง ไม่มีการเปรียบเทียบต่อไป

๒) ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนากับการเกิดของ ศาสนาบาไฮเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่

๓) ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาพุทธเถรวาทกับ จุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาคริสต์ เพื่อให้เห็นภาพพจน์ของชีวิตหลังความตายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารและหนังสือชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมศิลปากร. โลกูปัตติ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย), ๒๕๓๓.

ขุนสรรพกิจโกศล. คู่มือการศึกษา กัมมัฏฐานสังคหวิภาค พระอภิธรรมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : คณะธรรมสภาจรัญวัดมหาธาตุ, ๒๕๐๙.

จินดา จันท์แก้ว. พุทธปรัชญาพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท, ม.ป.ป.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาประยุกต์ ชุดอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ แกรมมีจำกัด, ๒๕๓๙.

โจเซฟแอร์ แบลโดย ฟั้น ดอกบัว. ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส์โตร, ๒๕๒๔.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ัษฎเสนา. การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : เรือนกล้วยการพิมพ์, ๒๕๓๙.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร, ๒๕๓๘.

_____. ปรัชญาตะวันออก. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๖.

_____. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร, ๒๕๓๕.

พ. รัตน์ลักษณ์ (เปรียญ ๙). มหาศาสดา ชีอะตาโลก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ SMART BOOKS, ๒๕๕๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). ศัพทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). วิบุรณการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หจก. ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระนิติเกษตรสุนทร. **อภิธรรมสังเขปและธรรมบางประการที่น่าสนใจ**. กรุงเทพมหานคร :
 รัชดารมภ์การพิมพ์, ๒๕๐๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). **ภูมิลาลินี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕.

พระพุทธโฆษาจารย์. **วิสุทธิมรรคภาค ๓ ตอนจบ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
 ๒๕๔๑.

พระมหาสมปอง มุทีโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์,
 ๒๕๔๗.

พระมหาอุทัย ฐิเรเมธี. **กว่าจะเกิดเป็นคน**. กรุงเทพมหานคร : ภาพการพิมพ์, ๒๕๕๗.

พระสัทธัมมโชติกะธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกาปริเฉทที่ ๕ เล่ม ๒**. พิมพ์
 ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หจก.ทิพยวิสุทธิ, ๒๕๕๑.

_____. **ปรมัตถโชติกะหลักสูตรมัชฌิมอภิธรรมิกะโท : ปฏิจจสมุปบาทที่ปนี**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **ปรมัตถโชติกะ, (ปริเฉทที่ ๑ - ๖)**. กรุงเทพมหานคร : ยูนิตีพับลิเคชั่น, ๒๕๒๖.

พระอนุรุธาจารย์-พระญาณธชะ. **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถที่ปนีแปลโดยพระคันธสาราภิวังศ์**.
 กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พลหลวง. **เทวโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๘.

พิสิฐ เจริญสุข. **คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา,
 ๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ (เจือม อินทปถโณ). **ธรรมโฆษณอรรถาณุกรม**. กรุงเทพมหานคร : สนวนอุสมมูลนิธิ,
 ๒๕๓๓.

_____. **ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์**. กรุงเทพมหานคร : พระนคร, ๒๕๓๓.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๒ ตอน ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :
 มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เย็นอภิภิกขุ. **คัมภีร์เว่ยหล่าง**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนวุดติธรรม, ๒๕๑๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คจำกัด,
 ๒๕๔๖.

วรลักษณ์ พับบรรจง. **คัมภีร์กำเนิดจักรวาลศาสตร์แห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ, ม.ป.ป.

_____. **คัมภีร์ปัญญาเวทานตะ**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ, ๒๕๔๖.

วิทยา ศักยภินันท์. **ศาสนาฮินดู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙.

วิธาน สุชีวกุปต์. **อภิปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๓๔.

ศรววัฒน์ ปรียัติเมธี. **เลือกชีวิตหลังความตายได้ด้วยตนเอง**. นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๑.

สมัคร บุรวาต. **ปรัชญาพราหมณ์ ในสมัยพุทธกาลบ่อเกิดปรัชญาตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔.

สุขพัฒน์ อนนท์จารย์. **ปริศนาปรัชญาธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สธรรมภักดีดี, ๒๕๔๖.

สุชีพ ปุญญาณาภพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บำรุงสาสน์วังบูรพา, ๒๕๓๒.

สุนทร ณ รัชชี. **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑

สุมาลี มหณรงค์ชัย. **ฮินดู-พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๖.

เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. **ลัทธิของเพื่อน**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๓.

เสฐียร พันธรัชชี ราชบัณฑิต, ศาสตราจารย์พิเศษ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

แสง จันทร์งาม. **ปรากฏการณ์ทางจิต**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสินค้า, ๒๕๒๔.

แสง มนวิฑูร และจ่านงค์ ทองประเสริฐ. **ศรีมัทภควัทธิศา**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๗.

องค์การศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู. **ประวัติและหลักธรรมในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕.

อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อารี วิชาชัย. **ปรัชญาธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู**. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์

จันทร์ศิริ แทนมณี. “พระพรหมในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

ชะบา อ่อนนาค. “การศึกษาความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

- ประพันธ์ ศุภษร. “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระจาดุรงค์ อาจารย์สุโก (ชูศรี). “วิเคราะห์แนวคิดเรื่องธาตุในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาบรรพต เจโตวสี (สายสมบัติ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวิญญานในพระพุทธานุชาตนาเถรวาทตามแนวคิดของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาพน ขนติธโร (ลีตี). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องวิญญานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุกับอริสโตเติล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก. “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องพรหมในคัมภีร์อุปนิษิตและคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
- พระมหาเริงสรวง ดาษไธสง. “แนวคิดเรื่องวิญญานในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- พระมหารังสรรค์ ธรรมโร (แสงสีสม). “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาวันชัย ธรรมชโย. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความตายตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาวิระ หอมไกล. “การศึกษาเปรียบเทียบภาวะของจิตในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูต่อการตรัสรู้สัจธรรมอันสูงสุด”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.
- พระมหาสมพงษ์ สุขุมมาโล (สิงห์สุพรรณ). “สังสารวัฏในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- อรกมล เกตุมาลา. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธานุชาตนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์และคำบรรยาย

http://www.baanjomyut.com/library_2/extension3/study_of_the_buddhist_religion_and_abortion/06.html

<http://www.human.cmu.ac.th/courseonline/course/004233/pdf/doc02.pdf>

<http://www.whatami.net/tri/rel13.html>

(๔) วารสาร

บรรจบ บรรณรุจิ. “สถานภาพของสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. ใน หนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันศุกร์ ที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔.

ปรีชา นุ่นสุข. “สารทเดือนสิบมรดกทักษิณ”. ใน อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๒๑. ฉบับที่ ๒ กันยายน ๒๕๒๓ : ๕๔-๕๕.

พระมหาประยูร ธมมจิตโต. “พุทธปรัชญา”. ใน มหาจุฬาฯ วิชาการ : ปรัชญาบูรพาทิศ. รวบรวม และจัดพิมพ์โดย ทรงวิทย์ แก้วศรี. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒ : ๒๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

E. W. Hopkins. **Epic Mythology**. Delhi : Indological Book House, 1968.

Trilok Chandra Mahupuria. **Sacred Animals of Nepal & India**. Bangkok Craftsmen Press Ltd., 2000.

Vivekananda, Swami. **The Complete Works of Swami Vivekananda**. vol. VII. Almora : AdvaitaAshrama, Mayavati, 1951.

Warren Matthews. **World religions**. USA : Wadsworth Cengage Learning, 2010.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูเวฬุธรรมานุรักษ์ (บรรจง อภิภาโณ ประสมเชื้อ)
- เกิด : บ้านหนองตาอยู่ ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๕ สอบได้นักธรรมชั้นเอก วัดแหลมไผ่ สำนักเรียนคณะจังหวัด
จังหวัดปราจีนบุรี
- : พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้องเรียนวัดอุดมธานี จังหวัดนครนายก
- : พ.ศ. ๒๕๕๕ สำเร็จปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
(เกียรตินิยมอันดับ ๒) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ห้องเรียนวัดพุทธโสธรวรารามวรวิหาร
จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ตำแหน่งหน้าที่ : พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระกรรมวาจาจารย์
- : พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดแหลมไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- : พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ประจำสถานศึกษาวัดแหลมไผ่
อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- : พ.ศ. ๒๕๔๘ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดแหลมไผ่ ตำบลไม้เค็ด อำเภอเมือง
จังหวัดปราจีนบุรี
- : พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำอำเภอเมือง จังหวัด
ปราจีนบุรี
- : พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราชฎร์ ชั้น
โท
- สถานที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๘ หมู่ที่ ๘ วัดแหลมไผ่ ตำบลไม้เค็ด อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
๒๕๒๓๐. โทร. ๐๘-๙๕๖๘๓๕๘๒.
- เข้าศึกษา : ๓ มิถุนายน ๒๕๕๖ ระดับปริญญาโท สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕๕๘

การเกิดในพระพุทธศาสนาและในศาสนาฮินดู

: พระครูเวฬุวรรณารักษ์ (บรรจง อภิญาโณ)

: รหัส ๕๖๐๑๔๐๑๐๘๐

: พธ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ)

บทคัดย่อ

การเกิดเป็นมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเกิดขึ้นของรูปนาม ก่อเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่าขันธ ๕ อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มาประกอบกันเข้าแล้ว เรียกตามบัญญัติว่า มนุษย์ หมายถึงแต่การปรากฏขึ้นของจิตหรือวิญญาณดวงแรกในครุกรรมารดา จนกระทั่งคลอดออกมาจากครรภ์แล้วดำรงชีวิตอยู่ดูราวเท่าวาระสุดท้ายของชีวิต รวมระยะเวลาทั้งหมดดังกล่าวนี้เรียกว่าภพชาติหนึ่งของชีวิต ส่วนการเกิดในทัศนะของศาสนาฮินดูเกี่ยวกับจักรวาลและพระผู้เป็นเจ้า จะมีความสัมพันธ์กันด้วยการอธิบายพระผู้เป็นเจ้าในรูปจักรวาลและเชิงปรัชญา โดยเชื่อว่าพรหมเป็นบุคคลแรกที่เกิดขึ้นระหว่างเทพทั้งหลายเป็นผู้สร้างโลก รักษาโลก และสอนพรหมวิทยา กระบวนการกำเนิดจักรวาล และสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากเจตจำนงของ พระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต้องการจะสร้างนามรูปต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อแสดงถึงความมีอยู่จริงเหนือกาล และความมีอำนาจลึทธิขาดอยู่เหนือทุกสิ่งของพระผู้เป็นเจ้า หลังจากที่พระผู้เป็นเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นจากพระองค์เองแล้ว ภาวะของพระองค์ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของสัตว์โลกทั้งปวงที่เรียกว่าชีวาตมันหรือบุรุษ ยังเป็นเหตุให้สัตว์โลกเกิดมีสภาวะเป็นปัจเจกบุคคล คือความมีตัวตน ซึ่งเป็นผู้รู้ผู้กระทำ และผู้เสวยผลกรรม วิภวสังสารจึงเกิดขึ้น

คำสำคัญ : การเกิด, พระพุทธศาสนา, ศาสนาฮินดู

ABSTRACT

The Birth in Buddhism; The emergence of the Formative life called Khan 5 comprising a pity the fairest spirit come together, then call the Law that man stands out from the presence of mind or spirit in the womb until birth from the womb already existed. Live as long as the end of life. The total length of all these so-called existence of life. The birth of the Hindu point of view about the universe and God. To have a relationship with God in the universe and philosophically. It is believed that Brahma is the first to occur between deity who is the creator of the world, save the world and taught science prom. The universe And that the will of the creature. God The need to create a different name in order to reflect the actual existence over time. and has absolute authority over all things to God. After God created the universe out of himself already. His condition, which is in the body of all the creatures in it or men's called bleaching. It is also why the world was a state of individuals. Is a tangible Who knows the offender and take effective action round of existences is provided.

Keywords : Birth, Buddhism, Hinduism

๑. บทนำ

การเกิดเป็นสิ่งที่น่าศึกษาในแนวคิดความเชื่อ เพราะมนุษย์เรายังมีความหลงผิดมีความเข้าใจผิดว่าคนเราเกิดมาจากธรรมชาติโดยอาศัยพ่อแม่อย่างเดียวนั้น ไม่ต้องอาศัยปฏิสนธิวิญญานที่หยั่งลงสู่ครรภ์ของมารดาในไข่ที่ผสมเชื้อของบิดา คือเข้าใจว่าคนเราไม่ได้เกิดจากปฏิสนธิวิญญานนั่นเอง เพราะเชื่อว่าตายแล้วสูญ หรือมีความเข้าใจว่าความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ เกิดมาจากสมองเป็นผลของสมอง สมองเป็นผู้มองเห็น เป็นผู้ได้ยินมนุษย์เรานั้นตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสิ่งที่มนุษย์ทุกคนตั้งความหวังในการทำบุญสร้างกุศลคุณงามความดีหรือการกระทำความดีต่าง ๆ นั้นก็เพื่อให้ตนได้รับความสุขสบายทั้งในชาตินี้และชาติหน้า หรือเมื่อยามที่ละจากโลกนี้ไปแล้วในพระพุทธศาสนาถือว่าคติคือที่ไปหลังความตายนั่นไม่สามารถคาดการณ์หรือเดาไว้ได้ล่วงหน้าว่าเส้นทางของชีวิตหลังความตายนั่นเราจะเลือกเดินไปทางไหน ระหว่างตกสู่อบายกลับมาเป็นมนุษย์อีกหรือจุติแล้วไปปฏิสนธิเกิดเป็นเทวดาเสวยสุขบนสวรรค์ชั้นฟ้า ถึงแม้ว่ามนุษย์ไม่อาจคาดการณ์ในภพภูมิหรือคติที่ไปในภายภาคหน้าได้ แต่มนุษย์สามารถเลือกที่จะกระทำความดีอยู่ที่ว่ากรรมที่มนุษย์เรากระทำหรือประกอบนั้นเป็นกรรมฝ่ายไหน ถ้าเป็นฝ่ายกุศลกรรมคือการกระทำที่เป็นฝ่ายดีก็เป็นบุญกุศล คุณงามความดีนั่นเองที่นำพาเราไปสู่สุคติภูมิหรือภพภูมิที่ดีมีสวรรค์เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้ามถ้ามนุษย์เราประกอบแต่อกุศลกรรมคือการกระทำในทางที่ไม่ดี ก็เป็นเหตุให้บาปกรรมเหล่านั้น นำพาเราไปสู่ทุคติภูมิ ภูมิที่ได้รับแต่ความลำบากมีเปรต อสุรกายเหล่านี้เป็นต้น ภพภูมิหรือคติที่ไปหลังความตายนั่น ในทางพระพุทธศาสนาได้มีการแบ่งออกเป็น ๓ ภพภูมิใหญ่ ๆ ประกอบไปด้วย (๑) อบายภูมิ (๒) มนุสสโลก และ (๓) เทวโลกหรือสรวงสวรรค์ และในภพภูมิใหญ่ทั้ง ๓ นั้น ก็ยังประกอบไปด้วยลำดับชั้นหรือแดนต่าง ๆ อีกมากมาย รวมถึงมีความแตกต่างทั้งในเรื่องของสถานที่ความเป็นอยู่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งนี้สุดแท้แต่การกระทำหรือ กรรมที่มนุษย์ได้กระทำไว้ยามที่มีชีวิตอยู่จะนำพาไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ เหล่านี้^๑

พระพุทธศาสนาเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และพระพุทธองค์ก็ตรัสเรื่องปฏิจสมุปบาทอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ซึ่งว่าด้วยเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดที่นับเนื่องอยู่ในหลักธรรมข้อนี้ด้วยเพื่อชี้ให้เห็นว่าชีวิตที่ยังไม่สิ้นกิเลส นั้น จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกไม่รู้จบสิ้น ทรงอาศัยพระกรุณาธิคุณโปรดมวลมนุษย์ให้รู้ให้เข้าใจถึงคุณค่าและความยากลำบากของการเกิดเป็นมนุษย์ ตั้งแต่สมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์จนกระทั่งพระองค์ดับขันธปรินิพพาน มวลมนุษย์ผู้ไม่รู้แจ้งในชีวิต ทั้งยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในความเป็นมนุษย์นั้นมีอยู่มาก เช่นว่า ชีวิตมนุษย์นี้เกิดขึ้นมาเพื่ออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรทำให้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะอะไรจึงเกิด ปัญหาเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ไม่รู้จบ แม้วิทยาศาสตร์ได้ทำการทดลองถึงเหตุปัจจัยแห่งการเกิดแต่ก็ยังไม่ได้คำตอบที่จะทำให้ความสงสัยหมดลงไป มีเพียงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ทรงทราบถึงเหตุปัจจัยเหล่านี้^๒

สำหรับศาสนาฮินดูนั้น ในคัมภีร์อุปนิษัทกล่าวยืนยันเรื่องการเกิดไว้อย่างชัดเจน โดยถือว่าการเกิดของสัตว์เป็นเช่นเดียวกับการงอกขึ้นของข้าวเปลือกเป็นทฤษฎีในเชิงเหตุผลนิยม การตายและ

^๑ ศรวณ์ ปริญญาภิรมย์, *เลือกชีวิตหลังความตายได้ด้วยตนเอง*, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๑), หน้า ๕๓.

^๒ พระมหาอุทัย ฐิติเมธี, *กว่าจะเกิดเป็นคน*, (กรุงเทพมหานคร : ภาพการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐.

การเกิดสัมพันธ์กันอยู่ที่อาตมัน เมื่อร่างกายแตกดับ ชีวาตมัน (อาตมัน) ก็จะเคลื่อนออกจากร่างเก่าไปอาศัยอยู่ในร่างใหม่ เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดเก่าแล้วสวมใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ ต่อมาในสมัยพราหมณ์เกิดคำสอนว่ามีเทพองค์หนึ่งเป็นใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งหลาย เรียกว่าพระผู้เป็นเจ้า หรือพระพรหมเป็นผู้ที่สร้างโลกรวมทั้งเทพเจ้าทั้งหลาย และในสมัยต่อมาก็มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อถือและลัทธิพิธีมาโดยลำดับทุกระยะ จากศตวรรษหนึ่งไปยังศตวรรษหนึ่ง กล่าวคือได้เทวดาใหม่ ๆ มาเพิ่มเติม เช่น พระวิษณุ และพระศิวะ ส่วนเทวดาเก่าในสมัยพระเวทก็ลดความสำคัญลงเช่นพระอินทร์ บางองค์ถูกทอดทิ้งเช่นพระอัคนี พระวรุณ เป็นต้น ต่อมานักปราชญ์พราหมณ์คนสำคัญคือคังกรจารย์ เห็นว่าพราหมณ์จะอยู่ไม่ได้เนื่องจากคนหันไปฟังคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น แม้แต่พราหมณ์เองคังกรจารย์จึงไปศึกษาคำสอนของพุทธศาสนาแล้วเอามาดัดแปลงเข้ากับศาสนาพราหมณ์ แล้วแบ่งคำสอนเลียนแบบพุทธว่า ตริมูรติ ซึ่งแปลว่า รูปสาม สอนว่าเทพเจ้าที่สำคัญมี ๓ องค์ คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ เทพเจ้าทั้ง ๓ องค์นี้ แท้จริงเป็นองค์เดียวกัน แต่แบ่งภาคออกเป็น ๓ องค์ เพื่อทำหน้าที่ ๓ ประการ คือ (๑) พระพรหม มีหน้าที่สร้างสรรค์ (๒) พระวิษณุ มีหน้าที่ทำนุบำรุง และ (๓) พระศิวะ มีหน้าที่ทำลาย^๓

อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนานั้น ถึงแม้จะเป็นศาสนาอเทวนิยม คือไม่เชื่อในพระเจ้า ไม่มีเทพเจ้าสูงสุดผู้บันดาลความเป็นไปต่าง ๆ แต่พระพุทธศาสนาก็มองรับในความมีอยู่จริงของเทวดา แต่ไม่ใช่เพื่อการอ่อนน้อมขอร้องขอให้ได้ในสิ่งที่ตนประสงค์ หรือให้เทวดาเป็นผู้บันดาลให้มนุษย์ได้รับความสุขและพ้นไปจากความทุกข์ทั้งปวง แต่ศาสนาพุทธมีเพียงพระพุทธเจ้าผู้ทรงหยั่งรู้สัจธรรม และนำความจริงที่พระองค์ทรงค้นพบมาแล้วนั้นมาเผยแผ่ให้กับผู้คนในโลกได้รับทราบ พระพุทธศาสนาถือคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นระบบปฏิบัติอันประเสริฐที่จะสามารถนำไปสู่ความดับทุกข์ของมนุษย์ และพระพุทธศาสนา ถือว่าเทวดาเป็นขบวนการหนึ่งของสังสารวัฏ แต่เป็นสุคติภาพ เป็นสัตว์ที่อยู่ในภพที่ดีอายุยืนยาวและมีอานุภาพมากกว่ามนุษย์ธรรมดา แต่ด้อยกว่าอริยชน ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นได้จำแนกเทวดาออกเป็น ๓ ประเภท คือ (๑) สมมติเทพ หมายถึง เทพโดยสมมติ ได้แก่ พระราชา เจ้าฟ้ามหากษัตริย์รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ล้วนจัดเป็นสมมติเทพ (๒) อุปัตติเทพ หมายถึง เทวดาชนิดโอปปาติกะ ผู้ผู้อุบัติบนสวรรค์ชั้นต่ำบ้างสูงบ้างตามบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญมา ไม่มีพ่อแม่ไม่มีแม่ โต้เป็นหนุ่มสาวทันที เทพบุตรมีวัยประมาณอายุ ๒๐ ปีตลอด เทพธิดามีวัยประมาณอายุ ๑๖ ปีตลอด เทวดาเหล่านี้ เคยสร้างสมบุญกุศลเอาไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์หรือสัตว์ บุญกุศลนั้นจึงนำส่งให้อุบัติเป็นอุปติเทพไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาเหมือนมนุษย์ หรืออยู่ในฟองไข่เหมือนสัตว์เดียรัจฉานบางพวก และ (๓) วิสุทธิเทพ หมายถึง พระอรหันต์ผู้จิตปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง มีจิตใจ่องใสเบิกบาน มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์อยู่เสมอ และยอมเป็นที่พึ่งอันประเสริฐของสรรพสัตว์ทั้งหลาย วิสุทธิเทพนี้มีจิตใจที่สูงกว่าพวกสมมติเทพและอุปติเทพ เพราะที่ทำนุบำรุงมีคุณธรรมสูงกว่า^๔

^๓ โจเซฟแกร์, ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร, แปลโดย ฟีน ดอกบัว, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๙.

^๔ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๓๑๔.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาเรื่องการเกิดในทางพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดู
- ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการเกิดในทางพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดู

๓. วิธีดำเนินการ

- ๑) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ต้องการ จากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ
- ๒) ศึกษาและวิเคราะห์ในรายละเอียดจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- ๓) นำข้อมูลมาเรียบเรียง วิเคราะห์เปรียบเทียบ
- ๔) สรุป และนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๔. บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องการเกิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู พบดังนี้

๑) เปรียบเทียบแนวคิดการเกิดเป็นมนุษย์ ๑.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน คติความเชื่อของการเกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูไม่มีอะไรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์เกิดมาจากพรหม ทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า มนุษย์จุติมาจากอภิสสรพรหมที่หมดบุญ ทางศาสนาฮินดู ก็กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์ ๑.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า โลกมนุษย์ หรือสรรพสิ่ง ล้วนเกิดมาจากธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จึงประกอบกันเป็นจักรวาล เป็นโลก และสรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติ มีความเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยตลอดเวลา ไม่มีผู้ใดบันดาลได้ ส่วนศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งเกิดจากพระพรหม หรือ เทพเจ้าที่ประจำอยู่ในที่ต่าง ๆ เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น พระผู้เป็นเจ้าเท่านั้นที่จะกระทำสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งจักรวาลและโลกมนุษย์อยู่ในอำนาจของพระเจ้า คือ พระพรหม หรือ เรียกว่า พรหมลิขิตให้เป็นไป

๒) เปรียบเทียบเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด ๒.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งสองศาสนา กล่าวว่ามีมนุษย์เกิดมาจากพรหม ๒.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ การกำเนิดของชีวิต ทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า กรรม (การกระทำ) เป็นเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งที่น่าชีวิตมาเกิด บิดามารดามีเพศสัมพันธ์ มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู มีคันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญูณ) มาเกิดในครรภ์ ทางศาสนาฮินดู กล่าวไว้ว่า ปรมัตถ์ (ปุรุชะ) ที่เป็นต้นกำเนิดพืชพันธุ์ของชีวิต กล่าวคือลูกกรอกที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ โดยการนำเชื้อชีวิตใส่เข้าไปในกายสตรี ลูกกรอกนั้นก็บังเกิดเป็นมนุษย์

๓) เปรียบเทียบกระบวนการของการเกิด ๓.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู มีความเชื่อว่า การที่บุคคลที่ได้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมที่ตนได้ปฏิบัตินั้นก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี หรือบุคคลที่ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญตบะอย่างแก่กล้าจนกระทั่งตัดรากของอวิชชาได้ก็จะต้องกลับมาเกิดอีก หากบุคคลกระทำแต่อกุศลกรรมการไปเกิดก็จะไปในทางต่ำ ๓.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนากล่าวว่า ชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปสืบทอดกันด้วยเหตุปัจจัย สิ่งหนึ่งเกิดจึงทำให้อีกสิ่งหนึ่งเกิด สืบต่อกันดังห่วงโซ่ที่

คล้องกันไว้ไม่ได้ขาดตอน ส่วนทางศาสนาฮินดู เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระเจ้าผู้สร้าง (พระพรหม) เป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งหลาย

๔) เปรียบเทียบเป้าหมายของการเกิด ๔.๑) แนวคิดที่เหมือนกัน ทั้งพระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู เชื่อเรื่องของการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าการปฏิบัติจนบรรลุธรรมสูงสุดเป็นพระอรหันต์ เป็นการตัดภพตัดชาติไม่ต้องกลับมาเกิด ส่วนทางศาสนาฮินดูเชื่อว่าการปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า (พระพรหม) เพื่อที่จะได้ไม่ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ นับเป็นจุดสูงสุดของศาสนา ๔.๒) แนวคิดที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนาสอนเรื่องการปฏิบัติที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนจนเกินไปและไม่ตึงจนเกินไป ดำเนินด้วยปัญญานำไปสู่ปัญญาอันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือความดับกิเลสและความทุกข์ ได้แก่ มรรคมรรค ๘ โดยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ส่วนศาสนาฮินดู มีความเชื่อถึงการปฏิบัติของพวกสันยาสี คือ การปฏิบัติโยคะ ๔ ชั้น บำเพ็ญตบะ โดยอัสติกนิยมนโยค การประกอบตนให้ลำบาก คือ ความพยายามเพื่อบรรลุผลที่หมายด้วยวิธีทรมาณตนเอง เช่น การบำเพ็ญตบะต่าง ๆ ที่นิยมกันในหมู่นักบวชฮินดูอินเดีย

๕. เอกสารอ้างอิง

โจเซฟแกร์. ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร. แปลโดย ฟั้น ดอกบัว. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,

๒๕๒๔.

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). ภูมิวิลาสินี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕.

พระมหาอุทัย ภูริเมธี. กว่าจะเกิดเป็นคน. กรุงเทพมหานคร : ภาพการพิมพ์, ๒๕๕๗.

ศรวิวัฒน์ ปรียัติเมธี. เลือกชีวิตหลังความตายได้ด้วยตนเอง. นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๑.